

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

Kulturhistorisk Tidskrift

utgiven av

Andreas Lindblom

1928

Häfte 4

Stockholm

INNEHÅLL

<i>Emelie von Walterstorff</i> : En vävstol och en varpa . . .	143
<i>N. E. Hammarstedt</i> : Älvstenen med trolldockorna vid Bor's bruk i Västmanland	160
<i>A. T. Byberg</i> : Värmländskt svedjebruk vid tiden omkring år 1860	165
<i>Jöran Sahlgren</i> : Porla brunn, en gammal offerkälla . . .	176
Hur Porla brunn upptäcktes. Uppteckning ur Nordiska museets arkiv	185
<i>Selma Johansson</i> : Bohusländsk ullberedning i äldre och nuvarande tid	187
<i>Gösta Berg</i> : Göternas dryckeshorn	193
<i>Gullik Falk</i> †	198
<i>Litteratur</i> : Campbell, Åke: Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet. Etnografisk studie, av <i>Sigurd Erixon</i> ; Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, av <i>N. E. H.</i> ; Sahlin, C.: Ett skånskt färgeri vid början av 1870-talet, av <i>N. H. E.</i> ; Åmark, M.: Kyrkklockor, klockare och klocksägner i Dalarne, av <i>N. E. H.</i> ; J. L. Saxon: Närkes kyrkor i ord och bild, av <i>B. W-n</i> ; Hagberg, Louise: Gammal tro och sed i Sveriges bygder, Påskhögtiden, av <i>N. E. H.</i> ; Falck, A. E.: Nyköpings handels-societet, Hantverksskrån och fabriksväsen, Norrköpings Fabriks- och Hantverksförening, av —a —i	200
<i>Insända skrifter</i>	210
<i>Bilaga</i> : Redogörelse för Nordiska museets utveckling och förvaltning år 1927.	

---

*Författarna äro ensamma ansvariga för
sina uppsatser innehåll.*

Redaktör: Professor Andreas Lindblom, styresman för Nordiska museet och Skansen.

Red.-sekr.: Fil. lic. Gösta Berg, amanuens vid Nordiska museet.

EN VÄVSTOL OCH EN VARPA.

Av

EMELIE VON WALTERSTORFF.

Den gammalnordiska vävstolen med hängande stentyngd varp har som bekant brukats på Island till början av 1800-talet, och ännu under senare hälften av 1700-talet kände man där »ikke til andet Slags Vævgreie end Opstadstolen, som man da ogsaa vævede sit Vadmel paa».¹ I Norge användes den enligt nyss citerade författare, Eilert Sundt, ännu 1865 i vissa bygder, södra delen av Bergens Stift och angränsande delar av Ryfylke, vid tillverkning av åkläden i Rutevæv (röllakan).

Mindre känt torde vara, att typen ännu i dag lever kvar ytterst i norr på den Skandinaviska halvön, nämligen bland lapparna i Nordnorge omkring Lyngensfjord.² De väva på hängande varp sin *rana* (norska *græne*, lapska *radno*, finska *raanu*). »Dessa ranor begagnas av Karesuandolapparna dels som täcken för bäddarna, dels att täcka kåtorna med om vintern. De finnas dels i färg, dels i svart (naturfärgat) och vitt. De senare brukas mest av lapparna. Ranorna säljas huvudsakligen på Skibottens marknad i november.»³ En sådan *grennevävstol* — som den kallas av Sundt⁴ — (fig. 1) med påbörjad rana förvärvades 1924 jämte tillhörande varpa och två ranor

¹ Eilert Sundt, Bygningsskik paa Bygderne i Norge (Kra 1900, omtryckt), sid. 378.

² Meddelande härom lämnades välvilligt till Nordiska Museet år 1924 av fil. kand. Fredrik Borelius, Övertorneå.

³ Ur brev från fil. kand. Fredrik Borelius, Övertorneå, till Nordiska Museet augusti 1924.

⁴ Sundt o. a. a., sid. 379, säger sig själv ha sett «en gammel Fjeldfin-Kone sysle med en saadan Væv, som hon havde opstillet mod en Fjeldvæg nær Teltet; det var yderst simple Greier; en avbrudt Aare tjente till Skafft». Vævstolen »have de sagtens engang optaget efter de Norske, og den ere de blevne staaende ved».

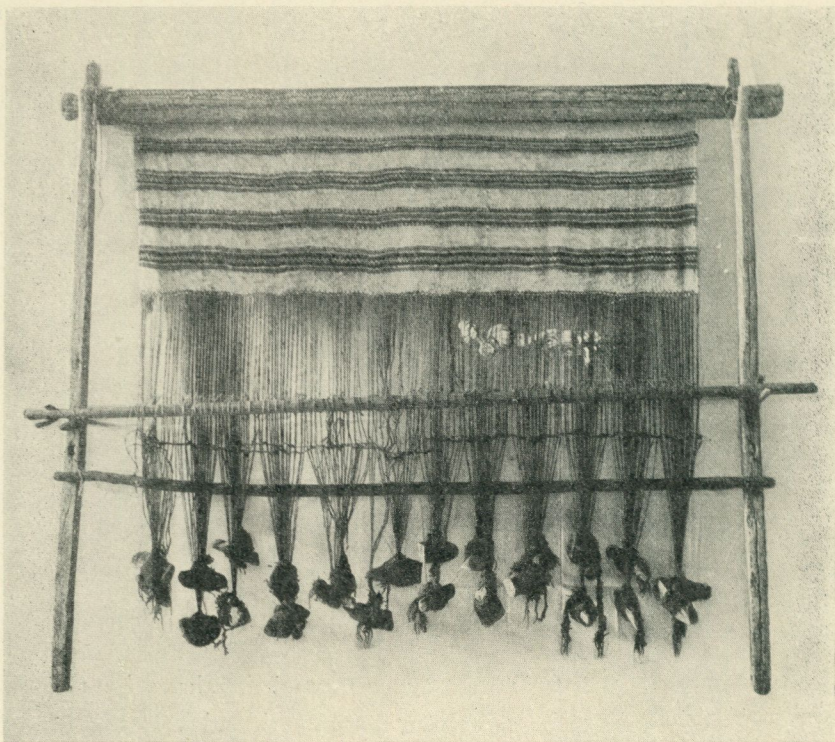

Fig. 1. Grennevævstol från Lyngens sn, Senjens o. Tromsø fgd., Tromsø amt, Norge. Nord. Mus. 149,884.

av Nordiska museet.¹ Ranorna voro: *en grene teltduk* i natursvart och vitt, och *en kjöregrene* i rött, vitt, grått och svart (fig. 3).

Vävstolen liknar i det stora hela opstadgognen sådan man kän-

¹ Förvärvet skedde genom välvillig medverkan av Sognpräst Peter Astrup i Lyngs-
eidet, numera Provst i Bergen, som även godhetsfullt upptecknat vävredskapens och
dess delars lapska och finska namn. — Utan att våga yttra någon åsikt om ur-
sprunget till orden *rana* och *grene* vill jag nämna följande. I sitt arbete *Nordische*
Lehnwörter im Lappischen, Kra 1893, sid. 252, upptar J. K. Qvigstad *radno*, *ranno*, *rano*,
krano, *grano* m. fl., norska *grenja*, *gren*, svenska dialekter *kran*, *rana*, finska *raanu*,
grovt ylletäcke. J. Fritzner, *Ordbog over det gamle norske sprog*, Kra 1867, citerar
Dipl. Norv. 255: Syrkot rautt með greinarklæði foðrat och tillägger »Grene kaldes
i Finmarken et slags Tæppe eller Dækken». H. Falk, *Altwestnordische Kleiderkunde*,
Kra 1919, sid. 55, not 1, förnekar sambandet mellan greinarklæði och »nno. *grein*, bi-
form till *grenja*, grovt ylletäcke», och jämför det förra med gfr. *graine* (m. fl.) med
bet. kermesfärg.

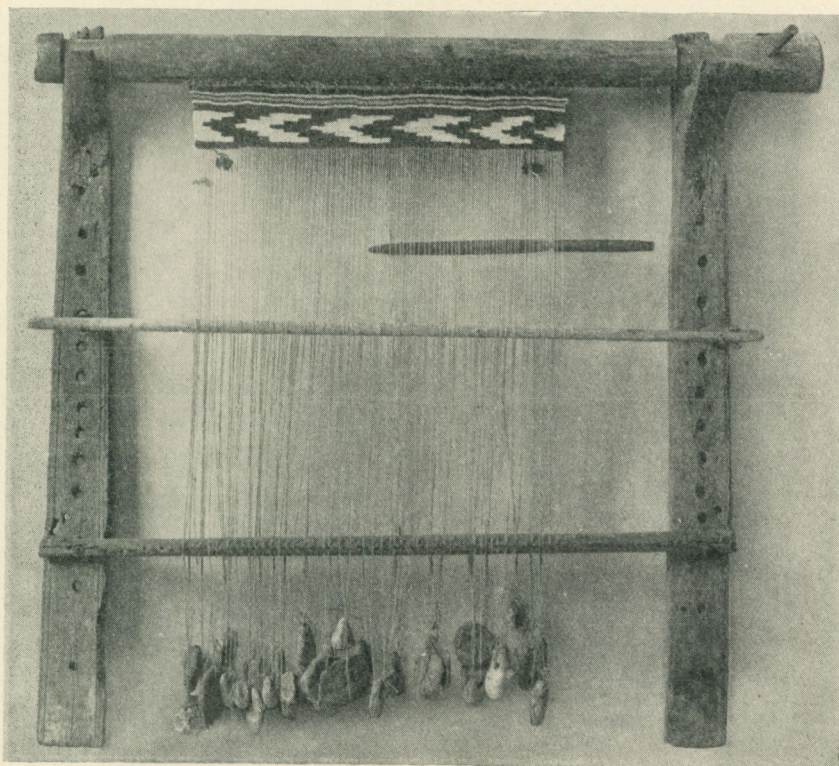

Fig. 2. Opstadgogn från Haus sn, S. Bergenhus amt, Norge. Nord. Mus. 92,816.

ner den från Färöarna och Norge, t. ex. Nordiska Museets exemplar från Haus i S. Bergenhus amt (fig. 2), men den är mindre och tunnare. Den har två sidstöd omkring 1,70 m. höga, upptill avslutade med självvuxna klykor. På dessa vilar vävbommen, som är 1,99 m. lång och ungefär 0,085 m. i genomskärning, men tunnare, där den stöder mot klykorna. Väven kan lindas om bommen genom att bommen vrides runt med hjälp av en spännpinne, 0,67 m. lång och instucken i det ena eller andra av två borrhål genom vävbommens huvud, beläget ytterst vid högra sidan. Pinnen — eller rundstängen — tjänar även som spärr, stödd mot väggen, ett träd eller dylikt. Varpändarna äro i 24 partier — 12 för vart varpskikt — virade och knutna om avlånga, obearbetade stenar, varvid det bakre varp-

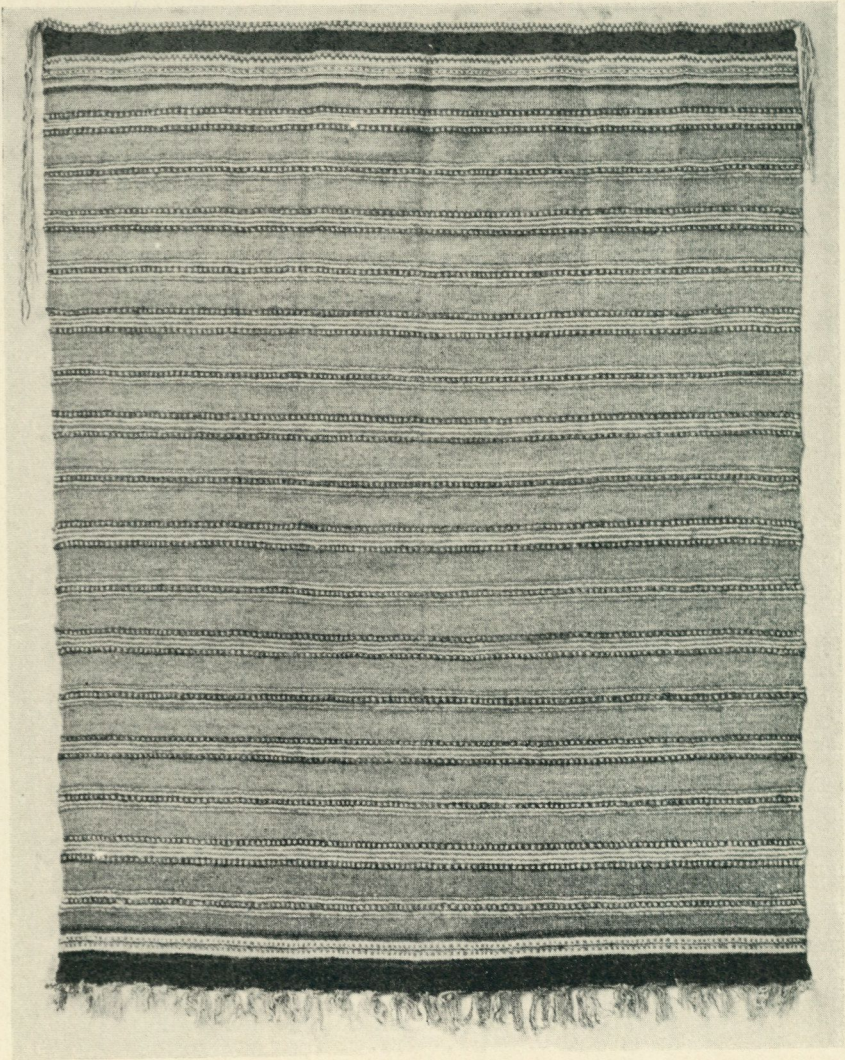

Fig. 3. Rana, »slædegrene», från Lyngens sn., Tromsø amt. Nord. Mus. 149,887.

skiktets trådar hållits något kortare än det främre, så att stenarna hänga i två rader. Stenarna motsvara således varpbom. Det naturliga skäl, som uppstår, hålles öppet medelst en rundstång, hängande i öglor från sidstöden. Ovanför denna är solvskaftet placerat, en 2,06 m. lång, rund stång, ungefär 0,028 m. i genomskärning. Solven

är ett fortlöpande snöre, lagt om varannan varptråd och om skaftet och sedan löst knutet (fig. 4 a). Självvuxna tråklykor instuckna i sidstöden och tämligen långt framskjutande bära upp solvskaftet, då det andra, om man så vill, konstlade skälet skall användas. Som varpspridare tjänstgöra ett par snören, flätade om vartdera varpskiktets trådar med placering mellan solvskaft och skälsticka. I detta avseende skiljer sig grennevävstolen från den ovannämnda

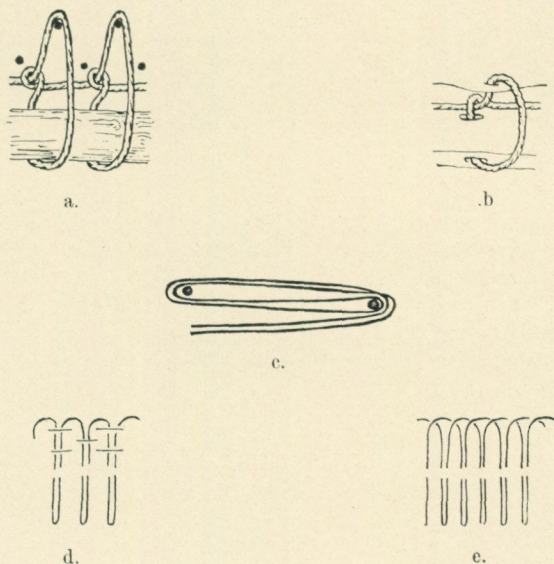

Fig. 4. a) Solvens knytning i grennevävstolen. — b) Knytningen av det färdiga bandet vid vävbommen. — c) Schematisk bild av varpningen. — d) Schematisk bild av varpens gång genom bandet i ranorna och begynnelsestaden i Överhogdalsbonaden. Nedtill varpens avslutning i ranorna. — e) Varpningen av bandet i Teglefyndet bild 8.

norska, som i stället för dessa snören¹ har den nedre stängen eller skälskaftet försett med utstående pinnar, mellan vilka varpens främre skikt fördelas, således ett slags redkam eller sked.² En annan

¹ Det är möjligt, att snören ej förekomma på grennevävstolen i vanliga fall, och endast haft till uppgift att hindra varpen att trassla sig vid transporten av Nordiska Museets vävstol. P. Astrup har uttalat sig i denna riktning.

² Hj. Falk, *Altwestnordische Kleiderkunde*, sid. 9, nämner i en utredande beskrivning av opstadgognen såväl snörena som staven med pinnar.

olikhet är frånvaron här av vävsvärdet, vilket i den bergensiska opstadgognen består av ett långt och brett blad av järn med trähandtag. I båda fallen saknas spole för inslaget och detta införes i form av en mindre härva eller docka; därav namnet *dokaaklæ* för ruteväven.¹ Ett par olikheter i detaljer skola senare beröras. Det klenare virket i grennevävstolen kan ju bero av praktiska skäl, sammanhängande med nomadlivets fordringar.

Den stående vävstolen med hängande varp var känd redan av den grekiska antiken och av romarna, ja, efter vad som framgår

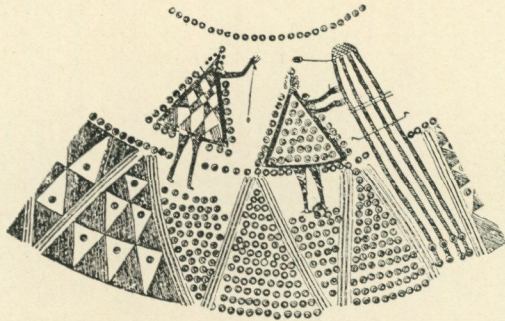

Fig. 5. Vävstol med hängande tynad varp, bild på gravarna från Hallstatt-tid, Ödenburg i Ungern. Bredvid väverskan en spinnerska. Hörnes, *Urgeschichte der bildenden Kunst*, sid. 559, fig. 3.

av bilderna på en i Ödenburg i Ungern funnen gravurna, redan under Hallstatt-tid (fig. 5).

Trots det stora intresse som den förvärvade vävstolen erbjuder, var likväl den medföljande *varpan* (fig. 6) en ännu större märklighet. Den är på samma gång en bandapparat och består av två rätvinkligt hopfogade träplattor, respektive 1,04 m. och 0,485 m. långa, båda ungefär 0,12 m. breda. Den kortare är därvid lagd överst och dubblett med en ungefär 0,36 m. lång liknande platta, så att hela tjockleken blir 0,05 m. Även den långa plattan är förstärkt med en nästan kvadratisk sådan ytterst. Tre stadiga ständare, 0,25—0,31 m. höga, äro placerade i vinkelns hörn och båda ändar.

¹ H. Grosch *Gamle norske tæpper*, Berlin 1889.

Fig. 6. Varpa-bandvävstol eller varpstock från Lyngens sn, Tromsö amt, Norge.
Nord. Mus. 149,885.

Arbetet börjar med att man, tydligen omkring de tre ståndarna, lägger upp 14 svarta och 15 vita ulltrådar till en bandvarp, vars längd blir 2,3 m. Varpen klipptes upp, och av de 29 trådarna trädas 7 svarta och 8 vita i följd genom hålen i en bandsked eller grind, samt 7 vita och 7 svarta i följd mellan ribborna. Bandvarpen knyts därefter runt ståndarna A och B, som synes av bilden. Nu vidtar vävandet av bandet. Det gråa ullgarn, som skall vara inslag

i bandet, är uppnystat och föres genom ett par skäl i närheten av varpans inre vinkel; skäl erhålles genom att lyfta och åter sänka bandgrinden. Sålunda fastgjord, drages tråden ut till ståndare C, varpas runt denna och B tillbaka till C, därpå vägen åter enligt fig. 4 c och föres genom samma skäl i bandvarpen, varifrån den utgick. Så bytes skäl, nystanet föres genom bandvarpen och drages ut runt C och B o. s. v. Sedan man vävt omkring 12 cm. av bandet och därvid dragit ut 20 st. 2,90 m. långa varpöglor, måste man vrida på bandvarpen för att komma åt att fortsätta. Först lossas då de långa varpöglorna från ståndarna C och B, delas upp efter skälet från bandsidan, samt nystas upp i två buntar. Två rader av sådana buntar komma småningom att hänga utmed det färdigvävda bandet. När detta är så långt som man önskar ranan bred, är den första proceduren, bandvävningen-varpningen avslutad.

Man löser nu knuten på bandet, drager ut skeden och för över det erhållna halvfabrikatet till vävstolen. Här spännes det utmed vävbommen genom att bandets varpändar knyts kring de smalaste delarna av vävbommen. Med ett kraftigt snöre, trätt genom hålen i bommen och genom bandet snöres detta fast (fig. 4 b) — starkt måste det vara för att bära upp hela tyngden av varp och stenar. Omkring de senare, som måste väga väl $\frac{1}{2}$ kg. och vanligen äro 26 till antalet,¹ nystas varpen, sedan de efter varpöglor och efter skälet fördelade nystanen lösts upp. Arbetsprodukten, ranan, blir ett täcke *med stad på tre sidor*. Det börjar upptill med ett i täcket invävt mönstrat band, vars mönster i detta fall upprepas i täcket. Det är således ingenting mindre än en parallell till forntidens vävnader med stad på tre — eller fyra — sidor, och vad mera är, man tror sig nu veta hur de förarbetades. I litteraturen har ej nämnts mycket om redskapen. Stettiner² antar, att bandvarpen spänts upp direkt i en vävram eller ramställning, bandet vävts och samtidigt väven varpats med lösa och fritt nedhängande trådar, dubbelvikta och därför dub-

¹ Denna uppgift lämnad av Lærer Nordnes genom P. Astrup.

² R. Stettiner: Brettchenweberei in den Moorfunden von Damendorf, Dätgen und Torsberg, i Mittheilungen d. Anthropolog. Vereins in Schleswig-Holstein, Kiel 1911, sid. 32—33.

belt så långa som den blivande väven; att dessa sedan spänts vid ramens nedre sida, varpå vävarbetet omedelbart följde. Dedekam antar även att en vävram använts och citerar Stettiner.¹

Bland bevarade förhistoriska vävnader med invävt band äro mossfynden från romersk järnålder i Schleswig-Holstein, sydöstra Östersjötrakterna och Norge (Tegle). Dit höra mantlarna från Dætgen och Torsberg, tygstycket, ur vilket benbeklädningen från Damendorf är skuren, en skjorta och en fotbinda från Torsberg samt manteln från Anduln.² Slutligen visar Teglefyndet, som redan nämnts, samma tillvägagångssätt.³ Bandet, i vilket som inslag ingår varpen till det blivande täcket, är i dessa förhistoriska exempel brickat, en olikhet mot ranorna, vilken i detta sammanhang intet betyder, då i varpan från Lyngen bandvarpen lika lätt kunde ha dragits genom brickor som genom grinden eller vävspjället. Det senare, som väl direkt efterträtt brickorna som skålbildare, har också ärvt namnet: spjäll, *spjeld* eller *spjöll* kallas än i dag, liksom fordom, på Island och i vissa delar av Norge *bricka till väv*, enligt Dedekam som anser, att denna benämning bör förbehållas bricktekniken. I Smaalenene och på Jylland liksom i Jämtland och Skåne kallas däremot *vävgrinden* »*spjell*», spjäll.³ En annan olikhet i tillverkningen av ranorna och dräktdelarna från romersk järnålder i norra Europa visar varpen till bandet, som i de förra har lösa ändar vid början och slutet, i de senare vänder i en ögla vid början av bandvävningen-varpningen; bandvarpen har således vikts dubbel om en snodd eller en grupp trådar och med denna knutits om varpans ståndare A och B. Det är ju en ringa detalj, som med samma redskap kan göras på ena eller andra sättet, och i en sentida rana från Nordryssland (fig. 7) i Nordiska Museet — tydligen tillverkad på samma sätt som ranorna från Nordnorge — finner man mycket riktigt öglan, och i denna en

¹ Hans Dedekam: Et tekstilfund i myr fra romersk jernalder, i Stavanger Museums Aarshefte 1921—24, sid. 6—7.

² A. Götze: Brettchenweberei im Altertum, i Zeitschrift für Ethnologie, Heft 4, 1908, fig. 14. — I Lettland, trakten av Windau, höra mantlar eller schalar — *vikale* — med invävt brickband ännu till kvinnodräkten, så djupa rötter har vävsättet där haft; se Alma Birgel-Pægle i Latvijās Saule 1926, nr 40, 1927, nr 59—60.

³ H. Dedekam, o. a. a.

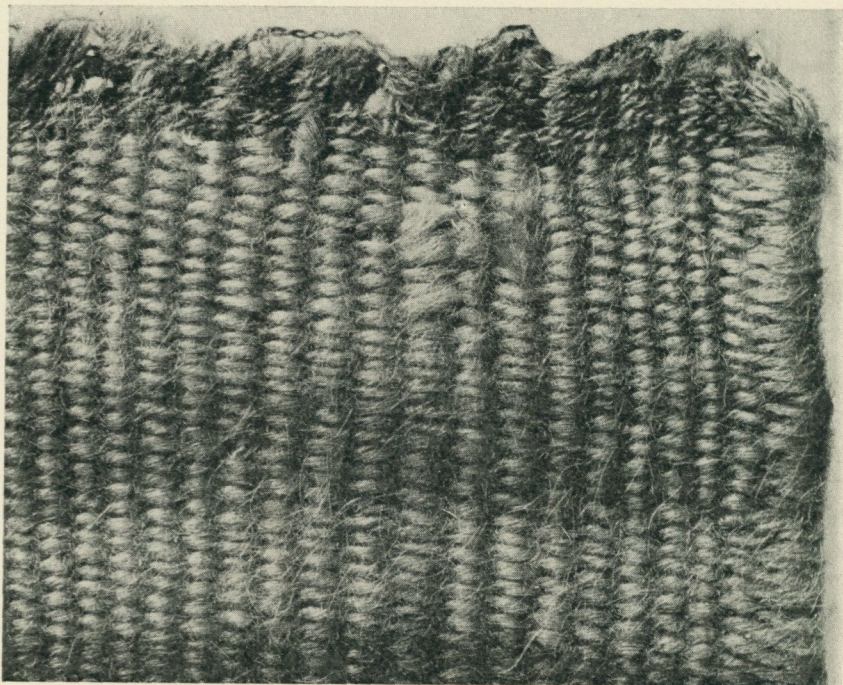

Fig. 7. Detalj av rana från Ryska lappmarken. Hörnet visar bandvarpens ögla, som griper om en ögla från stadens flätade snodd. Nord. Mus. 112,737.

flätad snodd, som i vävstolen utgjort en förstärkt stad vid ena långsidan av vävnaden, motsvarad av en liknande fläta vid andra långsidan.¹ En analogi med sistnämnda detalj möter för övrigt i skjortan och benbeklädningen i Torsbergsfyndet, där de långsgående staderna

¹ Amanuensen Gösta Berg har haft vänligheten påpeka, att Gustaf Hallström i *Båtar och båtbyggnad i ryska lappmarken*, Fataburen 1909, sid. 98, not. 1 nämner angående en filt, använd som segel: »filten (Nuotj. la.: rän) förfärdigas av lapparna själva av ull från egna får och på en stående vävstol (Nuotj. la.: räan) av egendomlig form». Gösta Berg har även uppmärksamgjort mig på Sigrid Drakes bok *Västerbottenslapparna*, Uppsala 1918, där å sid. 201 reproduceras en teckning ur de Nensenska papperen, som av förf. riktigt antages föreställa »en primitiv vävskod». Det är säkerligen en bandgrind och förf. jämför den med ett ytterst primitivt redskap, som finnes bland ostjakerna och som uppgives föreställa en sådan. Emellertid är ju bandgrinden känd i Skandinavien från söder till norr.

Fig. 8. Brickband med vidhängande varp i Teglefyndet. Foto Stavanger Mus.

enligt Stettiner utgöras av »einen mehrsträhnigen Faden», medan de eljest i allmänhet äro brickvävda.

Bandet i ranan är ripsvävt i två naturfärger. Så ter sig även gördelbandet från Dætgen, ehuru med större och över hela bredden gående rutor i ljusare eller mörkare ton och 0,045 m. långa. Även detta är brickvävt, enligt Stettiner, men släktskapen är ofrånkomlig.

Om det således ter sig tämligen visst, att nordiska täcken och dräktdelar på 200-, 300-talen tillverkats på ett sätt ej alltför skilt från det lappkvinnorna än i dag bruka vid framställning av ranor och måhända med användande av alldeles samma två redskap, ett för bandvävnad-varpning, ett för fullbordandet av väven, styrkes man däri av ännu ett ganska slående bevis. Dedekam avbildar ett halvfabrikat, ett brickband med vidhängande varp, upprullad i fem större och två mindre nystan, i det tillstånd alltså i vilket det uttagits ur varpan för att fästas i vävstolen (fig. 8). Föremålet tillhör Tegle-

fyndet. De större och mera ohanterliga nystanen motsvara vart för sig två av dem på den moderna varpan. Detta utgör teknikens framsteg på 1,700 år! Då de gamla lossade varpen från ståndarna med iakttagande av skälet, bundo de upp varptrådarna, som skulle ligga framför skälskäftet i en särskild knut ovanför det stora nystanet, medan lappkvinnan av i dag samlar de udda och de jämna varpöglorna i var sin knut. Teglefyndets ovan nämnda små nystan i varpens ytterkanter innehålla trådar, avsedda att trädas i brickor för att åstadkomma brickad stadkant även vid långsidorna,¹ ett tillvägagångssätt, som kännetecknar denna tidsperiod.

Den bergensiska vävstolen, fig. 2, visar varptrådarna fästa direkt i bommen genom att de parvis trätts in i hålen i denna och knutits samman med nästa par. Samma anordning omtalar Winther, Færöernes Oldtidshistorie, Kbhvn 1875. Man hade således då lagt bort det gamla sättet att varpa i samband med bandvävning. Men ännu i [dansk] Antiquarisk Tidsskrift 1846—48, sid. 212, läses i en beskrivning av en gammal Färö-vävstol, vilken personligen överlämnades till Museet f. Nord. Oldsager av en Färö-man, följande: »— — — en Vindestang, som paa Færöerne kaldes *rivur* (rifr) og hvortill Töiet er fastgjort ved den saakaldte *rivtraður*. Den överste Snor, hvorpaa Rendegarnet sidder foroven, kaldes *vartein* (vartán).» Hj. Falk, o. a. a. sid. 12, anför detta ställe och säger att ordet vartán i Snorres Edda uppträder som variant till *vartari* = band, men han synes dock ej komma till full klarhet över vad bandet eller snodden vartán spelade för roll i äldre tid. Av Falk anföres likaledes, att vävarvisan från 1600-talets senare del i Skýrsla um Forngripasafn Islands II 1867—1870, har *varptá* med samma betydelse som ovan, medan Olavius, Oekonomisk Reise igiennem Island Kbhvn 1780, sid. 630, betecknar det nedre horisontala snöret (jfr vår fig. 1 och sid. 147) med namnet vartán. Förhållandet synes vara att benämningen i nyisländskan överförts från det övre bandet, som allt mera slopades, till det nedre snöret.

Slutligen ännu en jämförelse mellan de två typerna. Vi ha sett,

¹ H. Dedekam, o. a. a.

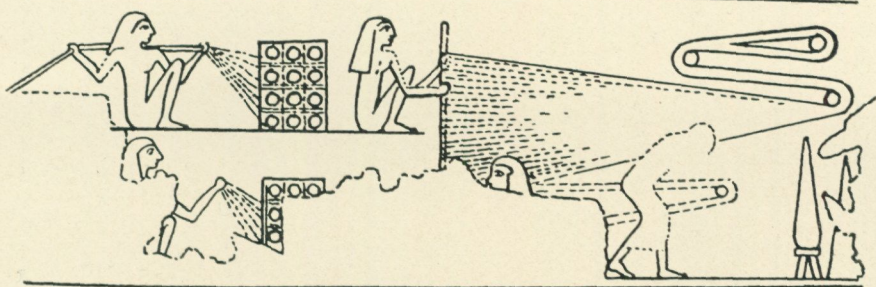

Fig. 9. Bild av varpning på fasta pinnar, Egypten, Tehuti-Heteps grav. Efter Flemming, *Textile Künste*, fig. 5.

att vävens varptrådar i ranorna gå parvis genom både väv och band. Stettiner säger om de holsteinska mossfynden: »Trådarna från vävnaden löpa nästan alltid parvis genom brickbårdernas maskor, medan de i regel äro skilda åt i vävnaden.» Principen att låta två trådar följas åt som inslag i bandstad finna vi även i Teglefyndet, och Dedekam har t. o. m. (sid. 12) en tabell över i vilken ordning trådarna gå. Av denna framgår tydligt — under förutsättning att en bandstol-varpa använts — att man varpat med två nystan, alla udda skäl i brickväven äro inslagna med ena nystanet, alla jämna med det andra, ett bruk, som gång på gång anträffas i forntidens vävnader;¹ ranornas band är däremot inslaget med tråd från endast ett nystan.

Redan flätningen, vävnadens föregångare, måste ha infört i medvetandet fördelarna av en mantel eller ett täcke med mer än två stader och även infört bruket därav. Det är således icke ägnat att förvåna, att vi så tidigt som under bronsåldern i Danmarks ekkistfynd finna detta bruk stadgat. Täcket från Muldbjerg — för att blott taga ett exempel — har stad på alla fyra sidorna.² Schalen från Dömestorp i Halland säges av Vilh. Boye³ vara försedd med en ljusgul c:a 10 cm. bred kant vid kortsidorna och vid långsidorna

¹ Se t. ex. Aug. Braulik, *Altägyptische Weberei*, Dinglers Polytechn. Journal, Bd 311, 1899, band från Sakkara, 500- eller 600-talet e. Kr. — Ett annat exempel på tvåfaldigt inslag är bronsåldersmanteln från Gerum; två personer ha här antagligen arbetat sida vid sida på den ganska breda väven.

² V. Boye, *Fund af Egekister fra Bronzealderen i Danmark*, Kbhvn 1896.

³ V. Boye, *Ättehögar i Södra Halland*, i Hallands Fornminnesförenings årsskrift 1869.

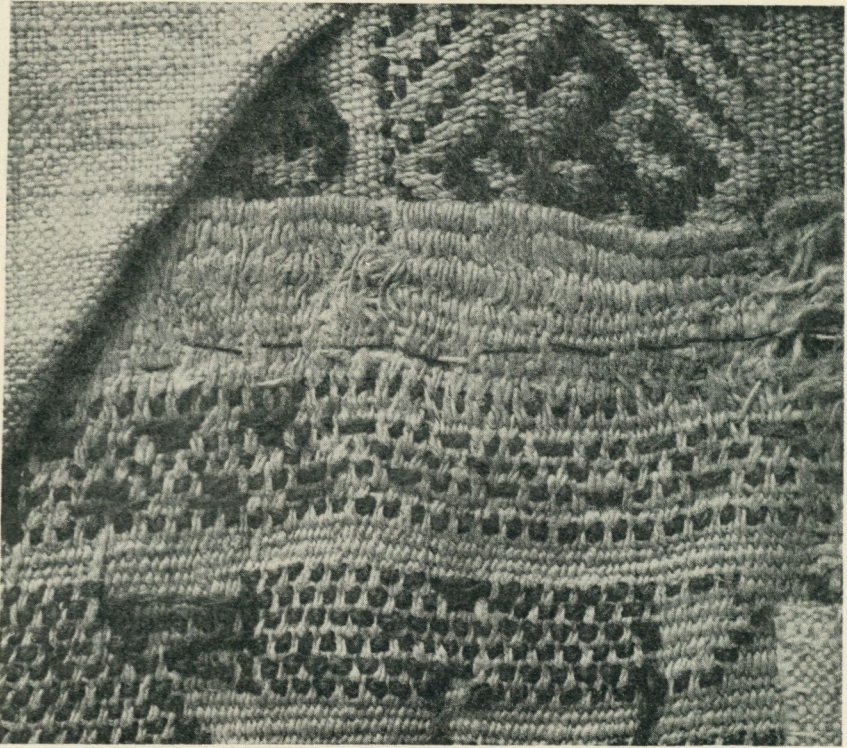

Fig. 10. Begynnelsestad på en av Överhagdalsbonaderna, Föreningen Jämtslöjd, Östersund.

med »Kantsyning». Måhända ha vi här att göra med 4 stadkanter, kanske t. o. m. invävda band. En undersökning av dessa och andra liknande stader skulle måhända ge svar på frågan om man redan på den tiden började sin väv genom att väva ett band i en särskild bandstol-varpa för att sedan flytta över band och varp till en uppståvävstol. Frågan synes sammanhänga med en annan, den om uppståvävens ålder i Norden, då metoden, fullt tillämplig visserligen vid liggande varp, vid uppståväv med hängande varp får sitt egentliga berättigande. Denna var som ovan påvisats känd redan omkring 1,000 år f. Kr. Femhundra år senare komma de grekiska vasmålningarna, avbildande Penelopes och Circes vävstolar med hängande, tyngd varp.

Enbart varpning över fasta pinnar har man exempel på i det gamla Egypten och i folklig textilutövning.¹

Varpan har säkerligen varit nyttig även då en invävd frans i klädnaden skulle åstadkommas. Man drog då ut bandets inslag även åt motsatta hållet. Egypterna t. ex. hade en klädnad, av Herodotos kallad *calasiris*, av linne med en frans nedtill.¹ Möjligen kan Teglefyndets i o. a. a., fig. 6 avbildade band med vidhängande avklippta varptrådar ha varit avsedd till frans, i detta fall dock ej invävd, utan blott ämnad att löst sys på en vävnad.

Från tidig medeltid i Sverige kan ett exempel på väv med stad på tre sidor anföras, nämligen Överhogdalsbonadernas nedersta (fjärde), snärjvävda stycke. Staden vid högra kortsidan, fig. 10, har utseendet av ett ripsvävt band. Huruvida vävnaden påbörjats i en särskild bandstol-varpa, liksom ranorna, kan endast avgöras vid en undersökning, som vid nuvarande uppfodring är svår eller omöjlig. Antagligt är i varje fall, såsom Agnes Branting och Andreas Lindblom påpekat,² att bonaderna i fråga vävts på hängande varp. Det samma är förhållandet med en dubbelvävd och frisformad norsk 1500-talsbonad i Nord. Museet, vars övre stad dock är för bristfällig för att man skall kunna bestämma bonaden som varpad i bandstol-varpa.

ZUSAMMENFASSUNG.

EMELIE VON WALTERSTORFF: *Ein Webstuhl und ein Anzettler.*

Der altnordische, aufrechtstehende Gewichtwebstuhl ist auf Island noch bis zum Anfang des 19. Jahrhunderts auch für glatte Stoffe wie »vadmal» und in Norwegen in gewissen Gegenden noch 1865 in Gebrauch gewesen. Weniger bekannt dürfte sein, dass er im äussersten Norden der skandinavischen Halbinsel unter den Lappen um den Lyngens-

¹ Sir J. Gardner Wilkinson, *The manners and customs of the ancient Egyptians*, London 1878, Vol. II, sid. 175. Se även sid 324, fig. 436, 1, 7 och 9 (m. fl.). Systemet för den nutida och under senare århundraden i Europa vanliga varpan är vitt skilt från systemet med fasta pinnar: en ställning roterar kring en vertikal, ofta från golv till tak gående axel, och för med sig varpgarnet.

² Agnes Branting och Andreas Lindblom, *Medeltida vävnader och broderier i Sverige*, Sthlm 1928, sid. 11.

fjord herum noch heute fortlebt. Das Nordiska Museet hat von dort her einen Webstuhl nebst Anzettler und zwei Teppichen erworben, die letzteren mit dem genannten Geräte verfertigt und der eine als Schlittendecke, der andere als Zeltdecke gedacht.

Der Webstuhl gleicht dem im Museum ausgestellten norwegischen, ist aber von leichterem Holz. Webstühle dieses Typus sind wohl oft nur zu vorübergehendem Gebrauch zusammengestellt worden. Sundt (1865) hat ein altes Lappenweib mit einem solchen Webstuhl arbeiten gesehen, der an eine Felswand gelehnt stand, äusserst armselig aussah, und dem ein abgebrochenes Ruder zum Trennstab diente. Der Zeugbaum ruht auf gabelförmigen Hölzern auf zwei Pfosten und wird mittelst eines Kurbelstocks herumgedreht, der durch das dicke Ende des Baumes hindurchgesteckt und gleich den Pfosten an die Wand gelehnt wird. Der Aufzug hängt durch Steine straffgezogen und durch einen Trennstab in das sog. natürliche Fach abgeteilt; eine um und längs einem Schlingenstab geknüpfte Schnur fängt die hinteren Aufzugfäden auf, um das künstliche Fach zu erzeugen. Dies geht so zu, dass der Schlingenstab mit beiden Händen gefasst und auf ein Paar Gabelhölzer an den Pfosten nach vorn gehoben wird. Im Gegensatz zu dem obenerwähnten norwegischen Webstuhl hat unser hier kein Webeschwert; auch wird kein Schütze gebraucht, sondern eine Garndocke wird in das Fach hineingesteckt. Der Teppich, ein gestreiftes Ripsgewebe, zweischäftig, ist dadurch eigentümlich, dass er Salband auf drei Seiten hat. Er beginnt also oben mit einem hübschen Bandgewebe, das mittelst einer Schnur an den Zeugbaum durch in diesem befindliche Löcher festgenäht ist. Wie aber ist nun dieses obere Salband zustande gekommen? Die Erklärung gibt der zu dem Webstuhl gehörige Anzettler. Dieser besteht aus einem Winkelholz mit 3 Ständern. Um zwei von diesen herum knüpft man eine zugerichtete und durch eine Spelte gezogene Bandkette, die etwas länger als die Breite des künftigen Teppichs ist. Nun beginnt man das Band zu weben; gleichzeitig beginnt das Herrichten der Kette dadurch, dass der Einschlag um zwei von den Ständern herum ausgezogen wird (Fig. 6). Das Resultat sind Garnösen, die nach und nach von der Bandseite aus in eine vordere und eine hintere Lage, entsprechend dem künftigen Fach des Gewebes, geteilt und gruppenweise zusammengewunden werden. Nachdem das Band bis zur gewünschten Länge gewebt worden und das Anschereu gleichzeitig geschehen ist, hat man sozusagen ein Halbfabrikat erhalten, das nun aufgebäumt werden kann. Das Band wird zu diesem Zweck dem Zeugbaum entlang gespannt, und dessen Aufzugen werden um die schmalsten Partien des Baumes an beiden Seiten herumgeknüpft. Dann beginnt das obenerwähnte Festnähen des Bandes an den Baum mittelst einer Schnur, die stark sein muss, da sie das ganze Gewicht von Aufzug und Steinen tragen soll. Man löst nun die herabhängenden Aufzugknäuel auf und bindet jede Fadengruppe um einen länglichen Stein und ordnet das Gewebe, wie oben angegeben.

Das Arbeitsergebnis, der Teppich («rana» genannt), bildet eine augenfällige Parallele zu den Geweben des Altertums mit Salband auf drei oder vier Seiten, und was mehr ist, man glaubt nun zu wissen, wie diese vorgearbeitet wurden. Dass bei den Moorfinden aus der römischen

Eisenzeit in Schleswig-Holstein, den südöstlichen Ostseeegenden und Norwegen (Tegle) das Anfangsband durch Brettchenweberei hergestellt und nicht in der Spelte gewebt ist, ist nur ein unwesentlicher Unterschied, da bei dem oben behandelten Anzettler der Bandaufzug ebensogut durch Brettchen hätte hindurchgezogen werden können. Die Spelte hat in diesem Fall offenbar die Brettchen abgelöst und damit auch den Namen geerbt: »spjeld» oder »spjöll» wird das Bandbrettchen noch heute auf Island und in gewissen Teilen von Norwegen genannt gleichwie früher nach Dedekam, welcher meint, dass diese Benennung dem Bandbrettchen vorbehalten bleiben muss.

Es scheint demnach ziemlich sicher, dass nordische Teppiche und Gewandteile im 3. und 4. Jahrhundert auf eine Weise hergestellt wurden, die sich nicht allzusehr von der unterscheidet, die die Lappenweiber noch heute bei der Anfertigung von »ranor» benutzen. Indessen lässt sich dafür noch ein ziemlich beweisender Fund anführen. Dedekam bildet nämlich ein Halbfabrikat ab, ein Brettchenband mit daranhängendem Aufzug, aufgerollt in fünf grössere und zwei kleinere Knäuel, in dem Zustand also, in welchem sie aus dem Anzettler herausgenommen worden sind, um im Webstuhl befestigt zu werden (Fig. 8). Der Gegenstand gehört zu dem Tegler Funde.

Noch 1846 scheint man auf den Färöern das obere Salband beim Weben an hängendem Aufzug beibehalten zu haben, während für das Jahr 1875 berichtet wird, dass die Aufzugfäden paarweise durch die Löcher im Zeugbaum gezogen und zusammengeknüpft wurden. Ob die textilen Eichensargfunde Dänemarks aus der Bronzezeit mit drei oder vier Salbändern dieselben zwei Prozeduren durchgemacht haben: erst Bandweben im Zusammenhang mit dem Herrichten der Kette, dann Überführung auf den Webstuhl, darüber dürfte eine Untersuchung Aufschluss erteilen. Die Frage scheint mit der nach dem Alter des Aufrechtwebens im Norden zusammenzuhängen.

Aus dem frühen Mittelalter in Schweden kann ein Beispiel eines Gewebes mit Salband auf drei Seiten angeführt werden, einer von den interessanten Wandbehänge aus Överhogdal nämlich. Die Wandbehänge sind wahrscheinlich, worauf Agnes Branting und Andreas Lindblom hingewiesen haben, mit hängendem Aufzug gewebt. Das Gleiche gilt für einen friesförmigen, doppeltgewebten norwegischen Wandbehäng des 16. Jahrhunderts im Nordischen Museum, dessen oberes Salband jedoch zu defekt ist, als dass man feststellen könnte, ob es im Bandstuhl-anzettler angezettelt worden ist.

ÄLVSTENEN MED TROLLDOCKORNA VID BOR'S BRUK I VÄSTMANLAND.

Av

N. E. HAMMARSTEDT

Under år 1926 överflyttades till Nordiska museet från Statens historiska museum, där de under flera årtionden fört en gömd och glömd tillvaro, åtskilliga för kännedomen om vårt folks forntro mycket värdefulla föremål. Bland dessa befunno sig de tre underliga figurer, som här återgivas (fig. I). Vid ankomsten till Nordiska museet voro de inlindade i ett papper, varpå lästes anteckningen *Mystica*, men för övrigt saknades alla uppgifter om härkomst, användning o. s. v.

Ingen, som är någotsånär förtrogen med vår inhemska folklivs-forsknings klassiska litteratur, torde emellertid undgå att i dessa »mystica» igenkänna gamla bekanta. I G. A. Hyltén-Cavallius' *Wärend och Wirdarne*, vilken utkom 1864, anträffas på s. 146 ett par små figurer med underskriften *Troll-dockor*, vilkas original varit av samma art som de från Statens historiska museum erhållna dockorna, ja, med allra största sannolikhet äro identiska med två av dem. Vid sidan av dessa »troll-dockor» lämnar Hultén-Cavallius en bild av *Elfvestenen vid Bohrs Bruk i Westmanland*, och i texten redogör han för samhörigheten mellan denna och de nämnda figurerna. För att bespara läsaren besväret att uppsöka boken och det åsyftade stället däri anför jag det här: »Således finna vi nära Linde stad, tätt vid en skogsväg som leder till Bohrs bruk, en jordfast sten, av liknande beskaffenhet med dem som förekomma på Östrabo backe.¹ Stenen är vid pass 4 fot hög, 9 fot lång och 7 fot bred, ofvantill platt,

¹ Invid Växiö. Se Hyltén-Cavallius anf. arb. o. det. s. 145.

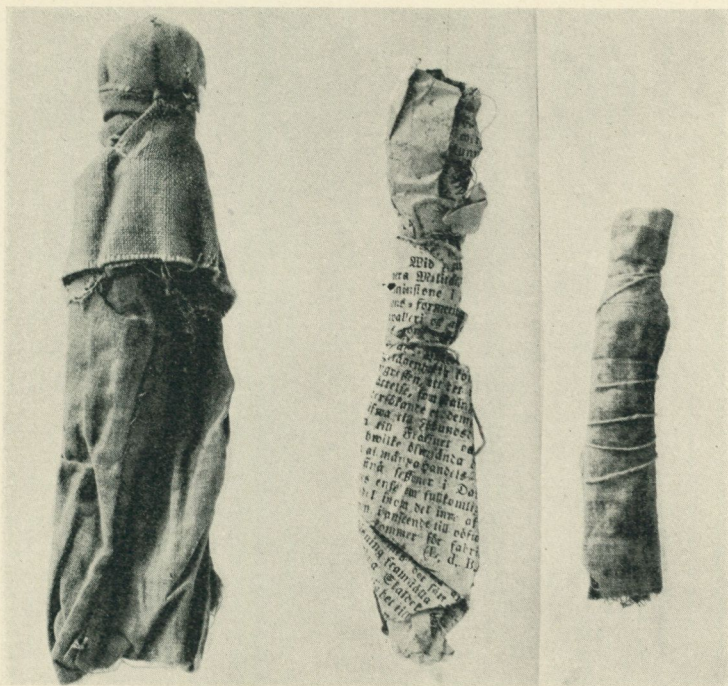

Fig. 1. »Trolldockor». Orig. storl. omkr. 16-8 cm. N. M. nr 159727—159729.

med derå inslipade 5, och å sidorna 4 små hålör, hvardera $1\frac{1}{2}$ tum breda, lika djupa, samt 2 tum långa. Denna sten får hos allmogen namn av *Elfvestenen*, och kvinnorna i den omgifvande bygden ha ännu för sed, att när deras barn bli sjuka, hvilket enligt folktron kommer från Elfvorna, först smörja stenen med talg eller smör, som ingnides i de nämnda små hålorna, och sedan i dem till offer insätta små dockor ('trolldockor') af hopplindade klutar.»

Så långt den värderade folklivsforskaren. Då vi i fotografiens tid gärna önska mer tillfredsställande bilder än han förmått prestera, lämnas här även en fotografisk bild av själva »elfvestenen». Till anförda beskrivning må tilläggas, att stenens mått, undantagandes höjden, nog icke så obetydligt överskrida de av Hyltén-Cavallius uppgivna, vilket tydligen beror på svårigheten att utan särskilda anordningar erhålla diametrala mått av det oregelbundet kullriga

Fig. 2. »Älvstenen» vid Bor's bruk, Västmanland. Foto A. Michelson, Lindesberg.

stenblocket. Längden torde i själva verket knappast understiga 3 meter. Vidare bör om den nu för tiden nära intill Frövi—Ludvika järnväg belägna stenens utseende nämnas, att jämte de av Hyltén-Cavallius omtalade fem hålen på stenens ovasida finnes ännu ett, ehuru mindre och grundare. Skulle det möjligen vara senare tillkommet? Utom dessa fördjupningar, vilka alla, för att begagna doktor K. Kjellmarks träffande terminologi,¹ äro »fickformiga» och sannolikt visa en yngre älvkvarnstyp än de »skålformiga» fördjupningar, som företrädesvis fått namn av älvkvarnar, har i senare tid på stenens ovasida inhuggits en likbent triangel med 46 cm:s bas och 38 cm:s ben, vilken omsluter tre 12—14 cm:r höga runor $\nabla \cdot \nabla \cdot \nabla$. Denna ristning, vilken man icke kan undgå att stämpla såsom ett beklagansvärt attentat mot den gamla offerstenen, omtalas icke av Hyltén-Cavallius men torde dock, av hörsägner och indicier att döma, hava tillkommit minst tre årtionden innan denne begynte utgivandet av sin

¹ K. Kjellmark: Var förekomma »älvkvarnar» i södra Småland? Växiö 1923.

berömda bok. Det uppgavs vid mitt besök på hösten 1928, att stenen smorts ännu i början av innevarande århundrade.

Vad de här återgivna »dockorna» beträffar tarvar deras yttre knappast någon vidare beskrivning. Två äro, såsom Hyllén-Cavallius säger, gjorda av »hoplindade klutar», för den tredje har man använt tryckpapper av en tidning (Post- och Inrikestidningar) från 1821. Vad den mindre klutdockan beträffar bör anmärkas, att den inre stommen (kroppen) utgöres av en pinne av *rönn*. Den längsta dockans innehåll har av pietetsskäl ännu icke undersökts. Antagligen innehåller den, inknutna i huvudet, delar av den sjuke: naglar, hår, bitar av underkläder och dylikt i enlighet med grundregeln *pars pro toto* och i överensstämmelse med den uppfattning som framträder i den bekanta formeln vid s. k. utkast för iråk: »lek med det här och låt N. N. vara i fred». Såsom ett värdeoffer till älvorna får väl en knappål av mässing anses, som, dock möjligen senare, instuckits utifrån i dockans huvud.

Att offrandet av »dockor» vid här i det föregående omtalade älvkvarnsten icke varit i vårt land enastående framgår av en uppteckning från Södermanland. Uppfattningen av dockornas betydelse är där emellertid under sena tiders inflytande stundom så urartad, att dessa förklaras föreställa älvorna själva och placeras runtom eller under den gamla offerstenen.

Z U S A M M E N F A S S U N G.

N. E. HAMMARSTEDT: *Der Elfenstein mit den Opferpuppen bei dem Hüttenwerk Bor.*

Für die Sammlung alter Kultgegenstände des Nordiska Museet wurden 1926 die drei »Puppen» erhalten, die in Fig. 1 wiedergegeben werden. Zwei sind aus Zeuglappen hergestellt, die dritte ist aus einem Stück Papier von einer Zeitung 1821 zusammengewickelt. Die kleinere Zeugguppe enthält ein Stäbchen aus Eberesche. Die beiden Zeugguppen sind aller Wahrscheinlichkeit nach dieselben, die bei Hyllén-Cavallius, Wärend och Wirdarne, Teil I, S. 146 (1864) wiedergegeben sind, und die der dortigen Angabe nach auf dem daneben auf derselben Seite abgebildeten Elfenstein bei dem Hüttenwerk Bor unweit der Stadt Lindesberg in Wästmanland

geopfert sein sollen. Auch dieser etwa 3 Meter lange, mit neun (zehn?) Opfergrübchen versehene Stein wird hier photographisch wiedergegeben (Fig. 2). Der Stein, dessen Opfergrübchen noch bis in unser Jahrhundert hinein mit Talg, Butter oder anderem Tierfett geschmiert worden sind, ist, wahrscheinlich während der ersten Hälfte des letztvergangenen Jahrhunderts, durch Runeneinritzen beschädigt worden. Auch aus Södermanland werden kleine Opferpuppen im Zusammenhang mit »Elfenmühlen« erwähnt.

VÄRMLÄNSKT SVEDJEBRUK VID TIDEN OMKRING ÅR 1860.

Av

A. T. BYBERG.

Närmare detaljer om svedjebruket i västra Värmland äro ej kända i den etnologiska litteraturen. Följande uppteckningar från Köla socken i Jösse härad ha av denna anledning ansetts vara av intresse att här återgiva in extenso.

Man »högg bråten» på försommaren efter slutat vårbruk. Var det vind, så började man vid läsidan och fällde med vinden, dock med iakttagande av att runt bråtens kanter träden fälldes inåt. De högst stående kvistarna i bråten fälldes ned, i övrigt kvistades ingenting. En färdighuggen bråte kallades även »hoggster».

»Bråtebränningen» skedde ej långt före rågsådden. Bråtens ägare hade rätt att vid bränningen uppbåda behöfligt antal av hemmanets befolkning till brandens bevakning. Brandredskap var lövruskor samt några vattenbyttor. Var det vind, så tände man åt läsidan, och branden fick gå mot vinden. Även vid vindsidan sattes eld. Flammorna från båda eldhärdarna slogo samman under bullrande smällar. Hettan var stark. Fåglar, som förrirat sig över brandområdet, föllo för värmen.

»Sotved» blev nu en produkt, som tillvaratogs; den utgjordes av de kvarliggande stammarna, varå kvistarna bortbränts. Det grövre virket skårades av med yxa i »stakslädlängder», och lades samman i högar för att på »staksläde» bortköras på vinterföre. Det smalare virket, som kunde användas till gärdesgård kring bråten, stör och slanor, utsorterades och lades undan i sina fulla längder.

När virket var undanröjt i bråten, och såningstiden var inne, försiggick rågsådden. Utsädet, som då brukades, hette »småråg». Av den blev mindre korn men större antal strå än av vanlig åkerråg.

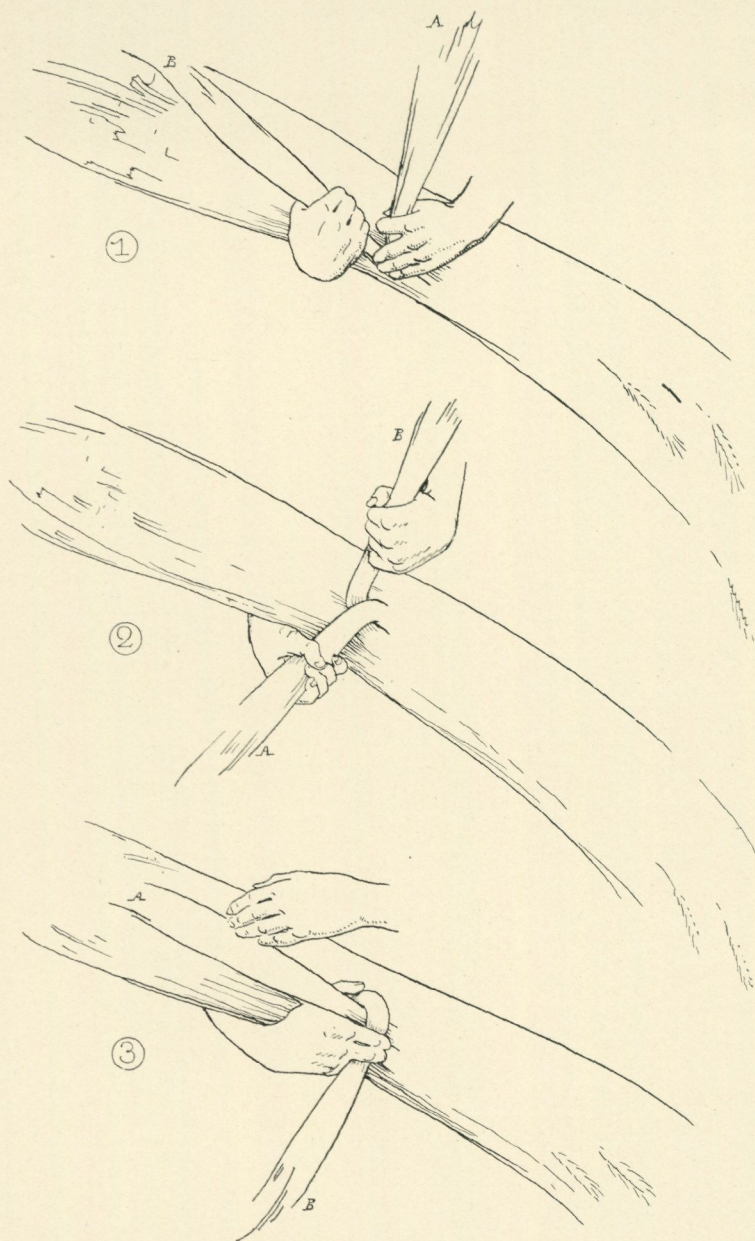

Fig 1—3. Moment i kärvens bindning. Teckn. av förf.

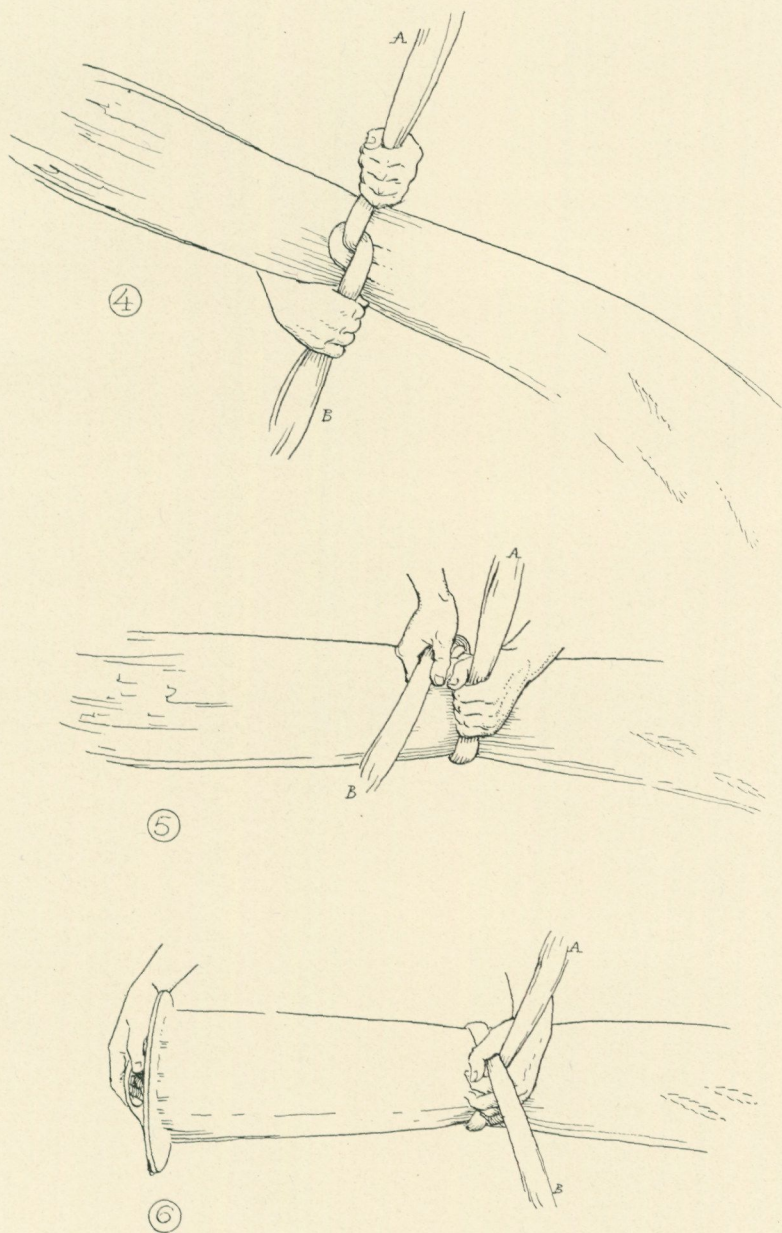
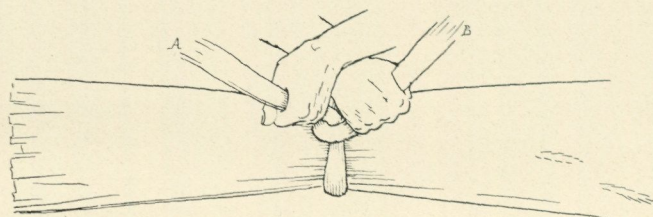
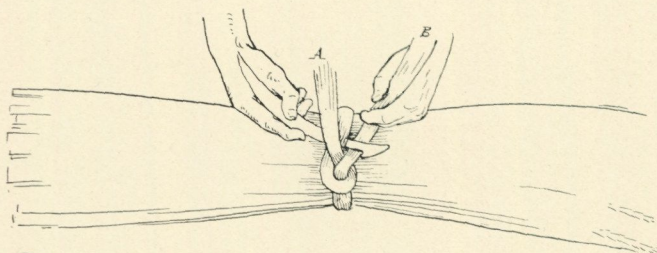

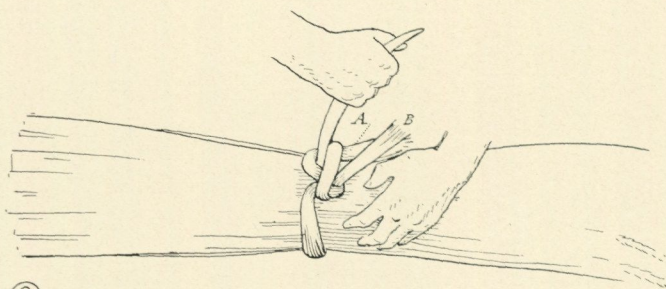
Fig. 4-6. Moment i kärvens bindning, fig. 5: kärven vänd, fig. 6: rotändan tilljämnas. Teckn. av förf.

⑦

⑧

⑨

Fig. 7—9. Moment i kärvens bindning. Teckn. av förf.

Man sådde i askan. Den som sådde använde »sädeskarve» med hånk och bar således karven hängande på vänstra armen. I stället för att använda sädeskarve kunde också säningsmannen så direkt ur säcken. På säckens ena sida förenades då övre och nedre hörnet med en kort tøm. Med denna tøm över säningsmannens högra axel hängde då säcken under vänster arm med öppningen framåt. Oftast var det gum-

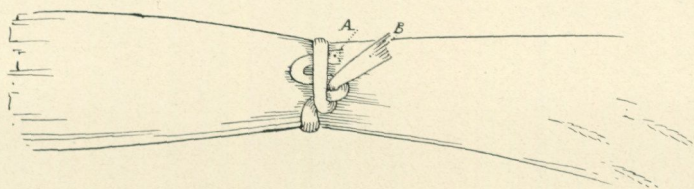

Fig. 10. Färdig knut. Teckn. av förf.

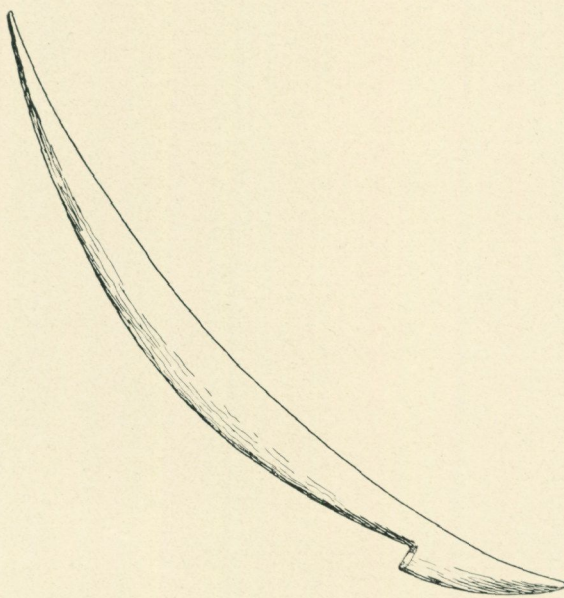

Fig. 11. Krok. 26 cm. lång. Teckn. av förf.

mor, som harkade ned rågen. Det hette: »gräva råg». Verkyten, som då användes, var »rågharkor» och bestodo av störrar av gran eller en, i vars rotändar det fanns ett par eller flera kvistar avskurna till c:a 10 cm. längd eller längre, fig. 12.

Gärdesgård (kallad »skygård») uppfördes kring bråten av störr och slanor ur sotveden. Typen på gärdesgården var ej densamma som

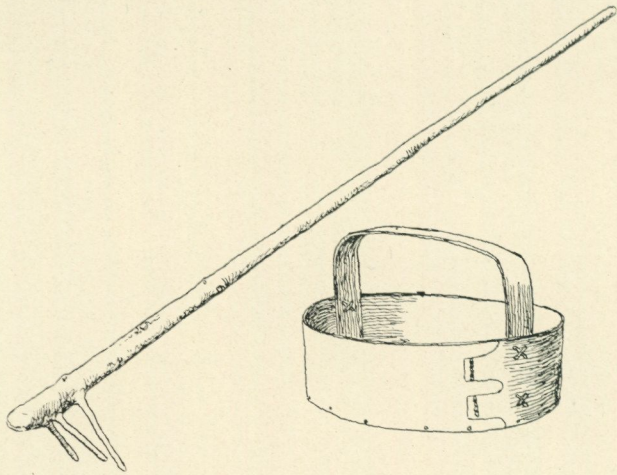

Fig. 12. Rågharka och sädeskarve. Teckn. av förf.

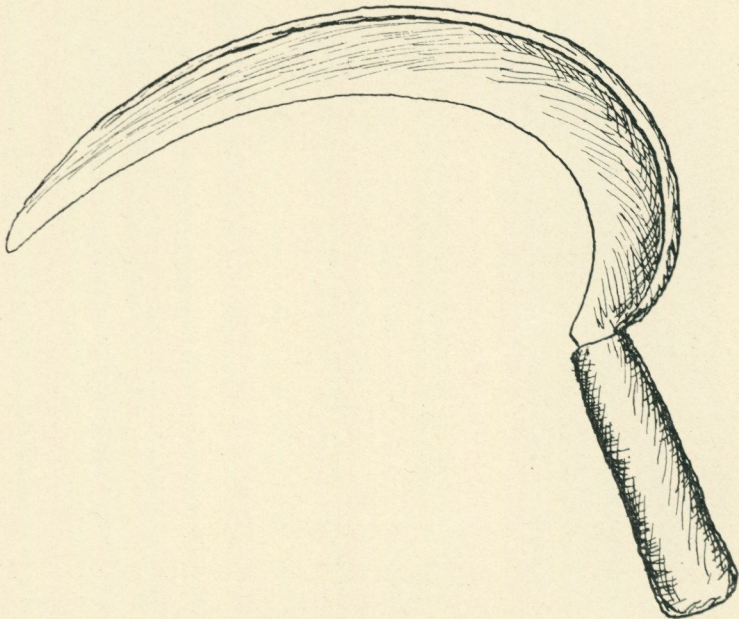

Fig. 13. Skära. Teckn. av förf.

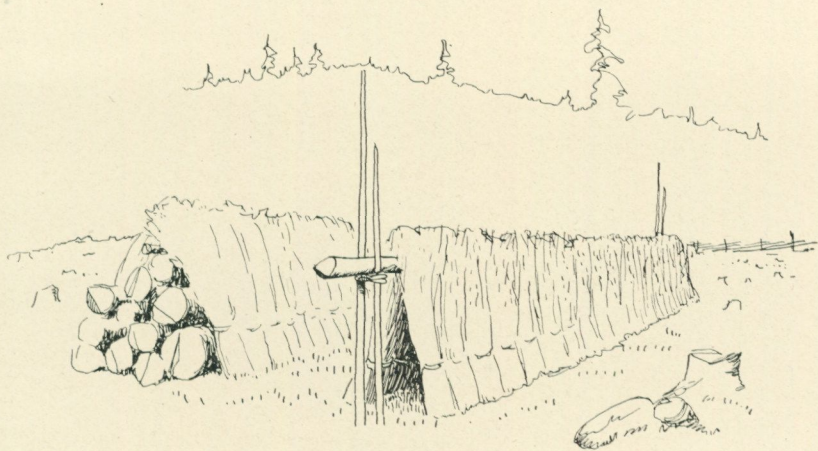

Fig. 14. Rågen torkas. Teckn. av förf.

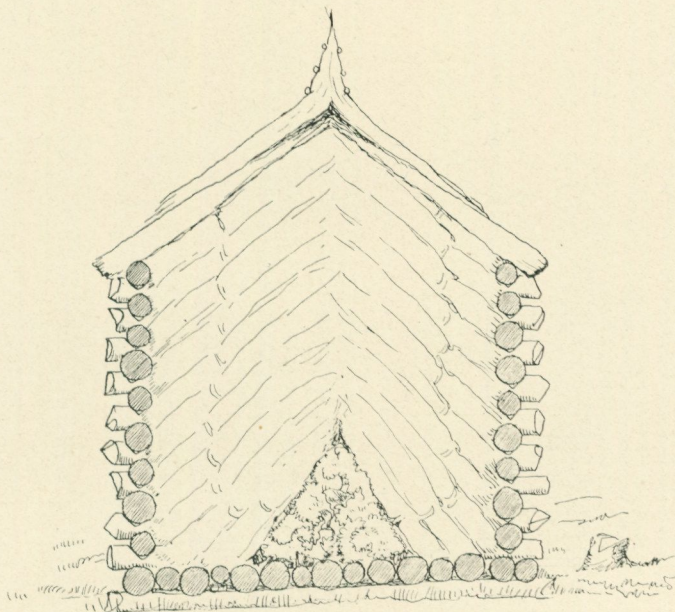

Fig. 15. Rågstack (tvärsnitt). Teckn. av förf.

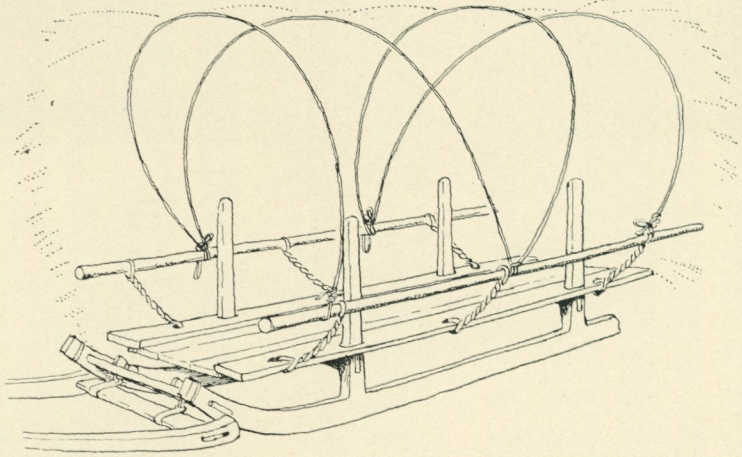

Fig. 16. Staksläde med anordningar för rågkörning. Snörningen ritad i det läge den har då lasset är färdigt. Täcket på botten och själva lasset ej ritat. Teckn. av förf.

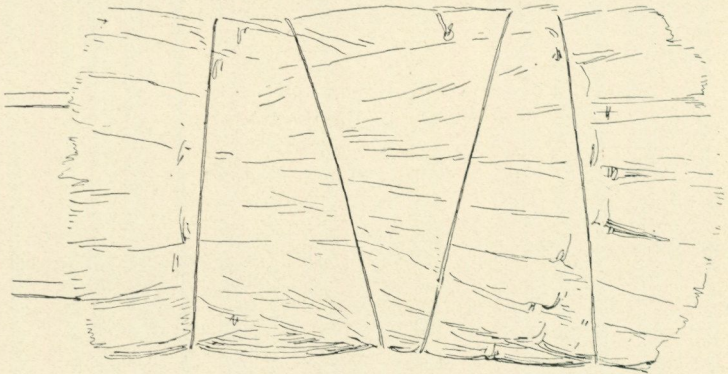

Fig. 17. Lasset sett uppifrån. Teckn. av förf.

på bygden, där gärdningen sker med förgärdning och eftergärdning. Kring bråten gärdade man med större avstånd mellan störborden och med det långa »gärdslet» gående direkt från marken till gärdsgårdens överkant. Varje störbord svegades med två svegband.

Den grövre sotved, som avpassats i stakslädlängder, bortskafades i regel från rågbråten på vintern, antingen det nu blev *kolved*, som kolades i skogen, eller *bränsle*, som hemkördes för att huggas hemma på vedbacken. Där skårades sotveden av med yxa till »kabbar» i vedlängd och sönderklövs. Det blev sotigt i köken, när denna

ved bars in på vedbårar. När veden skårades av på vedbacken, uppstod en massa huggspån, som kallas »kaser». Dessa bars också in som bränsle, varvid man använde »kase-såll», flata, ovala enekorgar av c:a 1 m. längd.

Rågs kärningen skedde med skära, fig. 13. Skäraren fattade rågen med vänster hand och skar av med hög »stubb». Varje råghög gjordes lagom stor till en kärve (som kallades »nek»). Efter skäraren kom bindaren eller upptagaren, som band ur roten och höll därvid toppen åt vänster. På nekens undersida togs bandets båda »tavar» ut, virades fast vid varandra, togos uppåt på var sin sida om kärven, där bandet sammanhölls löst med vänster hand. Med ett byttlock i höger hand slogs neken jämn i rotändan. Locket lades ned, och med båda händerna drogs bandet hårt åt, knuten virades, och dess ena tave lades intill bandet. På bandets andra sida stacks nu bindkroken under bandet och fattade taven, som drogs under bandet och låste sålunda till knuten (se fig. 1—11). Bindaren bar kroken mellan tänderna (som en pipa), när han ej använde den.

Rågen torkades genom att resas mot sotvedshögarna eller på ömse sidor om stänger, som satts upp i störbord. Rågen täcktes ej. Fig. 14.

Stackningen skedde på platsen. Först lade man då ett »rävle» (= provisoriskt golv) av sotved i stakslädlängder (= c:a 5 alnar). Detta rävle hade kvadratisk form. Av samma sorts sotved timrades på rävet ett par tre varv. Detta utgjorde början till väggarna. Knuthuggen gjordes endast på virkets översida, men dock ej djupare än att det skulle bli springor mellan virket i väggarna. Mitt på rävet fästes en tät enbuske, och kring denna började stackningen. Nekarna lutades mot busken och restes så strålförmigt kring denna med topparna snett uppåt inåt. Stackningen fortgick med bibehållen riktning och lutning på nekarna, tills man kom upp till timringens kant, varefter man ömsom timrade och ömsom stackade. När stacken var färdig, nådde denna med översta nekvarvets rotändar till timringens överkant. Över denna stack således toppen upp kägelförmigt. Som täckning användes medförd råghalm, som lades på samma sätt som nekarna, men med den skillnaden, att takhalmen lades ut över väggens kant. Sist tog man ett »halmkärv» och omband hårt i toppändan

med flera band, så att det slutade i en smal spets. Halmkärvet veks sedan ut parasollformigt med spetsen upp och lades ovanpå täckningen. Enbusken nere i mitten hade en dubbel uppgift: dels skulle den vid stackningens början tjäna som stöd, och dels skulle den skydda för »åter» (= skadegörande gnagare av mindre arter) den del av stacken, som annars hade varit lätt tillgänglig för sådana. Fig. 15.

Rågen hemforslades vid vinterföre och på stakslåde. Man tog större lass på sådana än på höslädar. På släden lades botten av bräder, vilken gick nästan från medhuvudet och ett stycke bakom slädens bakstakar. I övrigt hörde till rustningen två bräder lika långa som botten. I var och en av dessa var två hål upptagna, vari slädstakarna passade, när bräderna trädde på dessa och ned till bottenens båda kanter. I varje bräde voro borrhade ytterligare tre, något mindre hål: ett hål i varje ända och ett på mitten. I dessa hål sutto vridna björkvidjor av c:a 30 cm. längd. Genom vidjornas yttre öglor voro trädde störar, således en stör på var sida om och parallellt med släden och av samma längd som botten. När råglasset var färdiglässat, fälldes dessa störar upp mot lasset, och snörningen skedde över lasset med fäste i nämnda störar. Före lässningen lades ett hästtäcke eller annat skynke på slädens botten, för spillsädens uppsamlande. Lässningen skedde med nekarna i slädens längdriktning, dock så att topparna i görligaste mån viktas in i lasset och med rotändar alltid åt lassets båda ändar. Fig. 16, 17.

Den hemkörda *rågen* »*väggslogs*» på logen och varje nek bankades vid bandet med en käpp och behandlades i övrigt som hemma skördad råg. »Rågskyttlarna» (= de urslagna nekarna) brukade man slagtröska på logen omedelbart efter det den väggslagna rågen blivit rensad och bortförd från logen.

Gräsfrö såddes ej i bråten.

De närmaste åren efter rågskörden var bråten betesplats för kreaturen.

Uppgiftsgivaren har deltagit i arbetena vid en rågbråte vid norra stranden av Mjögssjön — stället kallas ännu Mjögssjöbråten — i gården Bybackens skog, Växviks hemman, Köla sn, omkring år 1860.

Uppgiftsgivare: Nils Byberg, född 1849.

ZUSAMMENFASSUNG.

A. T. BYBERG: *Wärmländische Brandwirtschaft um das Jahr 1860 herum.*

Die in ihren Einzelheiten verhältnismässig wenig bekannte wärmländische Brandwirtschaft wird hier eingehend dargestellt.

Man trieb die Rodung im Vorsommer nach beendeter Frühlingsbestellung ab. War es windig, so begann man an der Leeseite und fällte in der Windrichtung, doch wurden die Bäume rings um die Rodung herum nach innen zu gefällt. Das eigentliche Abbrennen geschah nicht lange vor der Roggensaat. Leute wurden zur Bewachung des Brandes mit Büscheln von frischen Zweigen und mit Wasserkübeln ausgestellt. War Wind, so liess man das Feuer gegen den Wind gehen, aber auch an der Windseite wurde angezündet, so dass zwei Feuerherde vorhanden waren. Die nach dem Brande übriggebliebenen Stämme wurden weggenommen und benutzt.

Zur Roggensaat, die zu der gewöhnlichen Saatzeit geschah, wurde »Kleinroggen« verwendet, eine besondere Art Roggen mit kleinerem Korn, aber einer grösseren Anzahl Halme als der Ackerroggen. Man säte in die Asche, wobei man den Saatkorb (Fig. 12) am linken Arm hängen hatte. Auch direkt aus dem Sack konnte man säen. Der Roggen wurde untergeharkt mittels eines besonderen Gerätes, Fig. 12, angefertigt aus am Wurzelende abgeschnittenen Fichten- oder Wacholderstangen mit einigen Zweigen. Die Rodung wurde ringsherum eingezäunt.

Das beim Abbrennen aufgehobene Holz wurde als Meilerholz oder zu Hausbrandzwecken verwendet.

Das Roggenmähen geschah mit der Sichel. Der Mäher fasste den Roggen mit der linken Hand und schnitt mit hoher Stoppel ab. Jeder Roggenhaufen wurde genügend gross zu einer Garbe gemacht. Wie das Binden vor sich ging, geht aus Fig. 1—10 hervor. Der Bindehaken, Fig. 11, wurde, wenn der »Aufnehmer« oder Binder ihn nicht benutzte, zwischen den Zähnen wie eine Pfeife getragen.

Der Roggen wurde dadurch getrocknet, dass er gegen die Haufen des Holzes oder beiderseits von aufgestellten Stangen, Fig. 14, aufgerichtet wurde. Das Feimen geschah an Ort und Stelle. Als Holz für den Feimen wurde das verkohlte Holz benutzt, das aufgeschichtet wurde, wie Fig. 15 zeigt. Auf dem Boden ist ein dichter Wacholderstrauch befestigt, um den herum die Garben aufgefemt wurden. Der Feimen wurde mit dazu mitgebrachtem Roggenstroh gedeckt, oben mit einer am oberen Ende fest zusammengebundenen, gespreizten Garbe. Der Wacholderstrauch am Boden diente teils als Stütze, beim Auffeimen, teils schützte er gegen Mäuse u. dgl.

Der Roggen wurde im Winter, wenn der Schnee lag, auf einem Schlitten wie Fig. 16, 17 eingebracht. Die Ährenenden der Garben lagen nach dem Innern des Fuders hin. Der Roggen wurde zuerst gegen die Scheunenwand geschlagen und dann mit dem Dreschflügel gedroschen.

Grassamen wurde auf dem abgebrannten Felde nicht gesät, aber die ersten Jahre nach der Roggenernte liess man das Vieh auf ihm weiden.

PORLA BRUNN, EN GAMMAL OFFERKÄLLA.¹

Av

JÖRAN SAHLGREN

Av alla Tivedens gamla offerkällor är Porla brunn den förnämsta.

Om Porla brunns äldsta historia är ej mycket bekant. Den flitige bygdeskildraren *Abraham Hülphers* skriver härom i sin berättelse om mineralbrunnar, tryckt år 1770, följande:

»Pulle Källa i Skagershult, 5 mil S.W. från Örebro, räknas ock bland forntids hälso-watn, samt har wid uptagande 1724 funnits wara med sten igenkastad. En Richter, då namnkunnig *Empiricus* i Westergöthland, säges af gamla handlingar ägt sådan kunskap om Pulle Källa, at han först gifwit en torpare här ifrån orten anledning at den upleta, hwilken honom med sin siuka Son besökt, som skall af dess nyttjande sedan blifwit frisk. Den ligger 1 mil från Kyrkan, på en behagelig tragt mot Bodarnes Sockn-gräntz. Midsommors afton wilja Allmogen ännu gärna dricka denna Källa och berättas då skall wara stort tillop af folk. Hon har på några år varit eljest nog i bruk, och skola många här fått bot för ögon-sjukdomar.»

Enligt traditionerna i orten skulle källan med framgång ha använts av munkarna i Ramundeboda kloster, som ej låg långt härifrån, samt av dem ha igenstenats, då de efter reformationen nödgades lämna orten. Liknande sägner berättas också om Medevi, Ramlösa m. fl. brunnsorter. De sakna naturligtvis varje historiskt värde.

Jag har emellertid lyckats finna några urkunder som visa att Porla brunn varit känd långt före år 1724.

---

¹ Denna uppsats har i kortare och något olika skick ingått i Svenska Dagbladets söndagsbilaga den 17 juni 1923.

År 1595 inkom till Sverige adelsmannen Henrik von Falkenberg. I ersättning för de gods han förlorat i Livland erhöll han genom kungl. brev av 7 juni 1603 i förläning hela Tångeråsa socken (som då även omfattade Skagershults socken) i Edsbergs härad. Då Tångeråsa socken gränsade till Grimstens härad, låg det i Falkenbergs intresse att övertyga sig om häradsgränsen, som ju också var gränsen för hans domän.

En originalhandling från 1600-talets början, förvarad i Örebro h. allm. läroverks bibliotek, vittnar om dessa hans bemödanden.

Den 18 juli 1616 intygade 14 namngivna bönder från Tångeråsa socken, att de av sin förfäder förnummit vilka rämärken ligga mellan Tångeråsa och Grimstens härad. Bland dessa uppräknas också *Puller källa*.

Redan 1616 var sålunda Porla brunn bekant som häradsrämärke. Nu är visserligen att märka att alla de uppräknade 14 intygsgivarna voro jäviga, då de alla voro från Tångeråsa socken och Edsbergs härad. Deras uppgifter voro icke mindre fullt vederhäftiga, som vi genast skola finna.

Den 16 dec. 1636 rannsakar nämligen Grimstens häradsrätt på begäran av Henriks son Melker von Falkenberg om urminnes gränsen mellan Edsbergs och Grimstens härader. Rannsakingen visade att så väl nämnden som andra tillfrågade Grimstensbor hade precis samma uppfattning om de gamla rämärkena som Tångeråsabönderna haft år 1616. *Pullerkiella* nämndes uttryckligen som häradsgräns.¹

Ända till modern tid har också häradsgränsen gått genom Porla gamla källa.

Då gamla vederhäftiga män vid 1600-talets början berätta, att de av sina förfäder fått en tradition, har man anledning anta, att denna tradition härrör åtminstone från medeltiden.

På munkarnas tid var sålunda efter all sannolikhet källan bekant. I så måtto är den nyssnämnda traditionen riktig. Men något stöd för att källan använts i munkarnas läkekonst har man icke.

Men varför var källan så bekant att den upptogs som häradsgräns? Helt säkert därför att den sedan urminnes tider varit en

¹ Sahlgren, Skagershults naturnamn. s. H 10.

offerkälla. Att den så varit under historisk tid vet man. Redan Hülphers' berättelse 1770 visar att allmogen använt den som midsommarskälla, d. v. s. samlats kring källan på midsommarafton för att dricka dess vatten. Att man efter drickandet ägnat sig åt dans och lek berättas i Israel Hwassers Underrättelser för brunnsgäster vid Porla (1849). Där meddelas också att »en och annan ännu bibehåller det vidskepliga bruket att offra i källan».

Vid de rensningar av källan, som företagits, har man hittat en stor mängd mynt. Tyvärr ha dessa dock icke tillvaratagits.

Ännu under min barndom behöll allmogen i omnejden den seden att samlas vid Porla på midsommarafton för att dricka ur källan och dansa kring majstången. Men den gamla tron på källans övernaturliga kraft hade då försvunnit. Redan 1849 berättas att allmogen menade det källan »blifvit förderfvad af herrskaperna».

I mindre moderniserad och förvanskad form lever på Tiveden den gamla källdyrkan kvar vid Rockebrokällan, belägen en och en halv mil från Porla. Här samlas ungdomen ännu på midsommarafton, pryder källan med löv, offerar (?), dricker ur källan och tar sig en sväng på en gammal kolbotten strax bredvid. Denna källa har jag själv varit med om att rensa, vilket skedde 6 juli 1908. I källan hittades nio kopparmynt från Gustav IV Adolf, ett från Karl XIII, sex från Karl XIV Johan och sju från Oskar I. Vidare hittades knappålar, knappar, benbitar, lerkärlsskärvor m. m. Att ej äldre mynt anträffades berodde på att blott den då i bruk varande källöppningen undersöktes. Källans namn är av stort intresse. *Rockebrokällan* är uppkallad efter *Rockebrom*, en landsvägsbro strax bredvid. *Rockebrom* har fått namn av källan eller den bäck som rinner därifrån. Källan eller dess bäck har hetat *Rocka*, vilket kommer av *Rodhka*, vilket betyder »den rödfärgade».

Namnet *Rodhka* ger klaven till källans helighet. Det råder intet som helst tvivel om att det är den sig ymnigt avsättande röda järnockran som gett anledning till namnet. Och denna järnockra var ett urgammalt läkemedel.

Urban Hjärne berättar att folket på hans tid årligen midsommarafton samlades till Medevi och där drev mycken vidskepelse med

offrande och inkastande av penningar, nålar och kors i källorna, varjämte de sletos om att avskumma den hinnan, som fanns på vattnet, vilket de ock drucko till en stor mängd och även därmed badade sig.

Järnkällorna ansågos hava särskilda magiska krafter därför att de avsatte ämnen med *röd* färg.¹

Om den röda färgens betydelse och användning inom magien och folkmedicinen är mycket skrivet.² Sannolikt är att denna magiska betydelse har flera rötter. Rött var dels blodsymbol, dels en sol- och eldsymbol.³ Men man måste också vid förklaringen av den röda färgens användning ta hänsyn till dess psykologiska verkningar. Och slutligen få ej de rent sympatetiska användningarna förglömmas. Rött var ett medel att framkalla, fördriva och avvända det röda. Men alla dessa rötter till det rödas betydelse och bruk äro stundom så hopflätade med varandra att man ej kan skilja dem isär.

Liksom de flesta andra folk ha också våra förfäder hållit den röda färgen i religiös vördnad. Olaus Magni skriver i sin Historia om de nordiska folken (3:2) att polarmänniskorna med ivriga böner och särskilda ceremonier tillbedja ett rött tygstycke, som uppfästs på en stång eller lans, emedan de tro, att i detsamma innebor en gudomlig kraft på grund av den röda färgen, som liknar djurblod.

Man vet också att växter med röda frukter eller andra röda delar varit föremål för vidskeplig vördnad eller använts vid magiska förrättningar. En i skorstenen upphängd morot anses på Öland fördriva ältan (Rääf). Kärnorna av den röda pionen hindra, om de bäras som halsband, kopporna att slå ut i halsen (Rääf). I Skåne var förr hagtornen (med röda bär) helig. Hyltén-Cavallius berättar (1864) i Wärend och wirdarne I, s. IX att i Vemmenhøgs härad, Skåne, an-

¹ Denna min förklaring till järnkällornas helighet har upptagits av Gustaf Näsström i hans bok »Det gamla Medevi» (1928). Märkvärdigt nog anger han icke min artikel från 1923 som källa utan Broberg: Bidrag från vår folkmedicins vidskepelse, vilket arbete ej innehåller något härom.

² Se särskilt J. V. Broberg, Bidrag från vår folkmedicins vidskepelse (1878) och Eva Wunderlich, Die Bedeutung der roten Farbe im Kultus der Griechen und Römer (= Religionsgeschichtl. Versuche und Vorarbeiten 20:1), Naumburg a. d. S. 1925, och där anvisad litteratur.

³ »Den röda färgen var, såsom såväl talesätt som plägseder lära oss, en symbol av *elden*», skriver Broberg helt kategoriskt, anf. arb., s. 7.

sågs fortfarande *torn* eller *hagtorn* för helig. Den fick därför växa orörd till och med mitt i åkrarna. Under 1800-talets början vågade man i Skytts härad, Skåne, ej fälla gamla hagtornar. Då de stodo på ättechögar gjorde de de inneboende trollen mindre farliga. Den som högg en sådan torn, straffades med lamhet eller någon annan sjukdom. Det fanns tornar, vid vilka man offrade S:t Hans afton.¹ I en handskrift från 1680 berättas att invid Karaby i Harjagers härad, Skåne, fanns en helig *törnebuske* (d. v. s. hagtorn?²) som stått sedan urminnes tider och kallades helig. Ingen vågade hugga den eller taga något därav. Idegranen (*Taxus baccata*), som har röda bär har också hållits helig.³ A. E. Holmberg berättar i Bohusläns historia och beskrivning, 2:a uppl., 2, sid. 163, att i Valbydalen i Lyse socken, Stångenäs härad, Bohuslän, funnos lämningar efter en gammal idegran, »som förr, efter sägen, varit ansedd med mycken aktning». Till hagtornens helighet har väl också de spetsiga taggarna bidragit, jfr J. Sahlgren, Eddica et scaldica 2, s. 309, Louise Hagberg i Maal og Minne 1928, s. 135. Oxeln, som ävenledes har röda bär, har åtminstone i Tyskland ansetts ha magisk kraft (Wuttke).

Den rika indiska kultlitteraturen nämner en hel del växter med röda delar och magiska krafter.⁴ Särskilt må nämnas *Butea frondosa* med skarlakansröda blommor och röd saft samt *Ficus indica* och *Ficus religiosa* (*acvattha*) med röda frukter.

Av de nordiska träden var rönnen (*Sorbus aucuparia*) sannolikt det heligaste.⁵ Holmberg berättar i nyss anf. arb. (2, s. 181) att vid Lökebergs gård i Foss socken, Tunge härad, Bohuslän, fordom stått en helig rönn och (2, s. 201) att en rönn, som »ansågs med vördnad» fällts vid Österbön i Krokstads socken, Sörbygdens härad, Bohuslän. Förvisso beror rönnens anseende på dess röda bär och dess röda safter.

På samma sätt ha järnkällorna sitt rödskimrande vatten att tacka för sin magiska berömmelse.

¹ N. Lovén, Folkklivet i Skytts härad, 3:e uppl., s. 178.

² Jfr danskt *törnebusk* 'hagtorn'.

³ Jfr. L. F. Löffler i Svenska landsmål 1911, s. 617 ff. (Festskrift til H. F. Feilberg 1911, s. 617 ff.).

⁴ Se K. F. Johansson i Studier tillegnade Esaias Tegnér 1918, s. 309 ff.

⁵ Rika litteraturhänvisningar hos K. F. Johansson, anf. arb. s. 305. Se vidare B. Schnittger i Fataburen 1912, s. 104.

Hjärne nämner att *Rödbrunnen* vid Medevi för sin myckna ockras skull endast dög till badvatten, samt att ännu på hans tid folk vallfärdade dit för dess magiskt verksamma röda vatten. Han berättar vidare att den ljus- eller gulröda ockra, som fanns i kärret vid källorna av bönderna kallades *rocka* (d. v. s. *rodhka* eller »det rödfärgade»¹).

Den yttersta anledningen till Porla brunns berömmelse som offerkälla låg sålunda i dess starka järnhalt.

Liksom *Rockebro*källan och *Rödbrunnen* vid Medevi har också *Porla* (gamla) källa fått namnet efter sitt vatten. Källans gamla namn *Pullerkälla* innehåller nämligen ett dialektord som betyder »porl, porlande». I svenska dialekter finnes ett verb *pullra* eller *pollra*, som betyder »porla, giva blåsor». Källan utmärker sig genom de gasbubblor, som ideligen uppstiga från dess botten. Antagligen har denna egenhet yttermera ökat den vidskepliga vördnaden för den gamla järnkällan.

Brunnens nuvarande namn *Porla* beror på en felaktig översättning till riksspråk av *Pullerkälla*. Den riktiga översättningen är *Porlkällan*. Men som *Porla brunn* ju låter bra mycket bättre än *Porlkällan* får man vara tacksam för det översättningsfel, som man gjorde i början på 1800-talet, då namnet *Porla* kom till.

Såväl *Porla* brunn och *Rockebro*källan som en hel del andra offerkällor ligga i den stora skogen *Tiveden*. Detta namn betyder enligt den senaste och bäst motiverade tolkningen »*gudaskogen*».² Beror möjligen detta namn på skogens heliga källor?

Liksom *Medevi*³ och *Porla* brunn så synas också de flesta andra berömda svenska hälsokällor med järnhaltigt vatten äldst ha varit offerkällor eller magiskt brukade källor. E. Victorin anför i sin »Berättelse om *Looka Hälso-brun*» (1727), s. 6 f., goda skäl för att *Lokakällan* varit en gammal offerkälla. Detsamma synes förhållan-

¹ J. Bureus berättar i *Sumlen*, s. 43, att vid *Nördingrå* prästgård fanns en källa som avsatte »rödnga» på stenarna. Strax ovanför talar han om liknande *rorka* eller *rodhga* i sädeskorn, varav mjölet blir rött. Det är uppenbarligen samma ord som Hjärnes *rocka*. Linné talar i *Västgötaresan*, s. 240, om en rödaktig jord som han kallar *räckejord*.

² C. Marstrand i *Festskrift till A. Torp* 1913, s. 239 ff.

³ Se härom vidare G. Näsström, *Det gamla Medevi* (1928).

Fig. 1. »Porla Brunnsgäster 1812 i Augusti».
Teckning av J. G. Sergel.

det ha varit med Ramlösa järnkälla att döma av J. J. Döbelius' »Beskrifning om Ramlösa Hälso- och Surbruns Upfinnande» (1708).

Porlas nuvarande storhet börjar med 1800-talet. År 1806 gjorde Berzelius en analys av vattnet som visade att det utmärkte sig framför andra svenska vatten genom sin ovanligt ymniga halt av extraktivämnen, järn, kvävgas och kolsyregas. Med anledning av denna analys kom källan snart i rop. Tiden 1809—1817 var antalet årliga brunngäster omkring 500. De flesta tycks ha lidit av gikt eller reumatism att döma av Sergels karrikatur »Porla Brunnsgäster 1812 i Augusti» och av det gamla kryckhuset, där massor av kryckor och käppar likt troféer voro upphängda.

Som av »Underrättelser för brunngäster vid Porla» framgår, ansågs år 1849 Porlavattnet vara nyttigt för bl. a. följande sjukdomar och åkommor: blodbrist, vattensot, skrofler, engelska sjukan, reumatism, gikt, hemorrojder, benröta, paralyti, dövhet, ögonåkommor,

blåskatarr, epilepsi, sterilitet, astma, kolik, hysteri, hypokondri, sinnessjukdomar, hudsjukdomar. Som bevis på den underbara kraft man då tillskrev vattnet må följande »sjukdomshistoria» meddelas:

»Herr och Fru X. hade i 9 års tid lefvat tillsammans i ett barnlöst äktenskap. Läkaren i huset tillstyrkte en resa till Porla, och då ej kunde utrönas om barnlösheten härrörde från Impotens hos mannen eller Sterilité hos qvinnan, tillstyrktes båda att resa. De ankommo hit sommaren 18.., båda föröfrigt friska. Följande året belönades deras äktenskap med en son, och under hvart och ett af de derpå följande åtta åren ökades familjen med en ny medlem.»

Historien är meddelad av den dåvarande brunnsintendenten doktor J. G. Hallberg och må stå för hans räkning.

Sedan Porla år 1874 övertagits av Porla brunns a.-b. blir brunnen än mera bekant. Ordförande i det nybildade bolaget blev generaltulldirektören N. A. Bennich och verkställande direktör hovmarskalken Patrik Reuterswärd. Genom dessa mäns nit förvandlades det förut oländiga brunnsområdet till en vacker park med nybyggda och bekväma hotell och villor.

Under århundraden har Pullerkälla hållits i ära. Under tiden ha religionerna växlat. Asaläran har avlösts av katolicismen och denna av lutherdomen. Medicinen har utvecklats från magi till modern empirisk vetenskap. Förklaringarna till källans undergörande kraft ha skiftat. Äldst såg man anledningen därtill i den röda ockran, senare sökte man förklaringen i vattnets järnhalt, nu är det radioaktiviteten man tillskriver verkningarna. Om några år har man kanske hittat på en annan förklaring.

Men oberoende av människornas funderingar ligger den gamla Pullerkällan kvar och botar de sjuka. Jag tycker mig se en humoristisk blinkning i källans öga.

ZUSAMMENFASSUNG.

JÖRAN SAHLGREN: *Porla brunn, eine alte Opferquelle.*

Porla brunn im Ksp. Skagershult, Provinz Nerike, ist seit dem Beginn des 19. Jahrhunderts ein fleissig besuchter Badeort. Verf. weist

nun nach, dass die Geschichte der Quelle in weit entlegnere Zeiten zurückreicht. Schon 1616 wird sie als Grenzmarke bei der Abgrenzung zweier Härade erwähnt. Dass sie bei der Bevölkerung so bekannt gewesen ist, wie hierdurch vorausgesetzt wird, beruht nach Ansicht des Verf.'s auf ihrer Eigenschaft als alter Opferquelle. Noch bis in späte Zeit hin hat man bei Porla geopfert.

In jenen Gegenden finden sich auch andere Opferquellen von verwandtem Typus, eine davon besonders interessant durch ihren Namen Rockebrokällan, welcher »die Rotgefärbte« bedeutet und den Schlüssel zum Verständnis der Heiligkeit der Quelle gibt. Den Eisenquellen wurden, weil sie Stoffe von *roter* Farbe (Eisenocker) absetzten und wegen ihres rotschimmernden Wassers, besondere magische Kräfte zugesprochen. In derselben Weise sind z. B. gewisse Pflanzen mit roten Früchten, wie Eberesche und Hagedorn, oder mit anderen roten Teilen Gegenstand abergläubischer Verehrung gewesen oder bei magischen Verrichtungen verwendet worden.

Auch die Porla-Quelle ist nach Eigenschaften ihres Wassers benannt worden: der Name hat in ältester Zeit die Form Pullerkälla, die ein Dialektwort mit der Bedeutung »porla, Blasen werfen« enthält. Die Quelle zeichnet sich durch die Gasblasen aus, die ständig vom Grunde her aufsteigen. Diese Eigentümlichkeit hat vermutlich noch weiter zu der abergläubischen Verehrung der alten Opferquelle beigetragen.

HUR PORLA BRUNN UPPTÄCKTES

Uppteckning i Nordiska Museets arkiv

I anslutning till ovanstående uppsats torde det kunna ha sitt intresse att meddela följande sägen om badorten Porlas uppkomst, som år 1924 berättades mig i den närbelägna Finnerödja sn i Västergötland av en 84-årig, blind kvinna, vilken, såsom ofta är fallet med de blinda, var i besittning av ett särdeles gott minne.

Det var en gång, så berättade hon, en tjuv, som hade stulit en häst, och mannen, han hade stulit den ifrån, sprang hela natten och letade efter sin häst. Den hade emellertid sprungit ifrån tjuven och stannade inte, förrän han kom till Porla, men då var där ännu intet byggt. Hästen fastnade där med ena benet i en mosse, han fick inte upp det utan vart ståendes där. När nu den karlen, som hade mist hästen, gick och letade efter den, mötte han »den fule» på vägen, som säger till honom: »Vad går du och söker efter?» »Joo», svarade mannen, »det var någon som stal min häst i går, och jag får aldrig tag i den mer.» — »Hästen har sprungit ifrån tjuven», sade då den fule till bonden, »och där han nu står, skall det bli en badort. Där står han och kan inte komma loss, förrän någon kommer efter honom, och i det hålet, som han står med hästafoten, där ska' själva brunnhålet bli, som de ska dricka ur, där är själva brunnen, som de ska' ta vatten ur och dricka.» Och så säger den fule till bonden: »När du nu tar opp hästen, då sticker du en stör i hålet, för det ska' bli en stor badort där. Det får du begrunda för någon, och det är säkert, att de gör så, att det blir en badort där.» Men då sade bonden: »Om jag finge tag i den där tjuven, så skulle han åtminstone få betala mig för att jag har fått gå och leta efter hästen.» »Jaa», svarade den fule, »jag vet allt var den tjuven ligger, men

det är ej skäl att röra honom. Han ligger oppe på ett 'ränne' (höskulle), inkrupen i ett litet skjul, men jag kan inte ta honom, för han befallde sig i Guds händer, när han la' sig, och då kan jag inte ta honom.» Så den fule ville inte, att de skulle göra något åt tjuven. »Du må vara glad, att du fick tag uti din häst», sade han, »och du kommer att få stor ersättning för att du visar brunnen, så bry dig inte om tjuven utan låt honom sova. Han går inte sta' och stjal mer», det lovade den fule. »Och nu får», sade han, »den platsen kallas Påla efter hästen, som heter Pålle.»

»Det låter inte så ogörligt det där», med de orden avslutade sagemannen sin berättelse.

Louise Hagberg.

BOHUSLÄNSK ULLBEREDNING I ÄLDRE OCH NUVARANDE TID.

Av

SELMA JOHANSSON.

Fåren klippas i regel två gånger om året, höst och vår.¹ De tidigt på våren födda lammen klipptes vid midsommartiden. I mitten av 1800-talet förekom det någon gång, att fåren fingo ha sin ull tills de fällde den.² En gammal man från Säve, Hisings härad, berättar, att han i sin barndom hört en kvinna säga: »En får aldri sådan ull, som förr när en fick rebbad ull.» Vad *rebbad* ull var, visste ej mannen, men verbet *rebb* betyder 'samla ihop något som är spillt eller sitter löst'.³

Ullen hade namn efter årstiden, när den var klippt: höst-, vår- och midsommarull, den sistnämnda, liksom ullen av lammets första klippning, kallades även lammull.

Höstullen är den bästa ullen, den ger en elastisk produkt, den användes för binning — stickning —, och till finare konstvävnader hade man merendels höstull. Vårull använde man till tyg, varav man sydde kläder, särskilt till väft var man mån om att få vårull. Tyg av denna ull krympte ej såsom tyg av höstull, utan behöll sina ursprungliga mått. Till stickning är den däremot mindre lämplig, då den ger en lös och slapp vara. Lammull har en särskild förmåga att ludda

¹ Här lämnade uppgifter avse i allmänhet Inlands s. hd.

² Se min uppsats i *Fataburen* 1927, sid. 51.

³ Verbet *rebb* förekommer i följande situationer: när korna yrt ut fodret, bestående av hö och halm, säger man, då man samlar upp fodret, att »man rebb opp för korna»; när man »krakar bönor», hänger opp bönor på krakar till torkning (allmänt förekommande i Bohuslän), och samlar upp lösa stjälkar, som fallit på marken eller sitta löst utanpå bönkraken, säger man, att »man rebb ar opp».

ihop sig och giva en fast och tät vara. Denna ull brukades till väft, när man vävde var till bäddar — bolstrar, kuddar och dynor, som skulle stoppas med dun eller fjäder, som ej kryper igenom dessa var. Den ull, som blev av lammens klippning på hösten, när de varit klippta om midsommar, nyttjades alltid till vadmalssvarp.¹

Allt eftersom fåret klipptes, sorterades ullen. Lårullen — gemensamt namn för den ullen, som sitter på fårets lår och buk — skildes noga från den »fina ullen» — den som sitter på fårets rygg och sidor. Den grova spröda lårullen använde man till grövre åklestücken.² En meddelare säger: »Garn till nopporna i ryan spann man av lårull» (?).³ Av den ull, som sitter på fårets hals — halsull — förvarades alltid någon del för medicinskt bruk, till värmande omslag; den övriga blandades med lårullen.

Ju förr ullen blev spunnen sedan den var klippt, desto lättare var den att hantera. Ullen fick ej tvättas innan den spans, ty då blev ej garnet bra. Ju mindre och lättare ullen hanteras, desto bättre är det. De gamla spinnerskorna klaga allmänt, att de kunna ej ha de yngre till hjälp att karda; de unga karda för kraftigt och rulla ihop ullkardorna för hårt.

Ull från olika får har ej samma egenskap att vid färgning taga lika färg till sig, till och med garn spunnet av ull från ett och samma får kan i samma färgsoppa bliva ganska olika.⁴ Ull, vars garn skulle färgas, fick därför blandas väl innan den spans. Det gick så till. Ullen *gröptes* — grovkardades — på gröpebänk — skrubbebänk. *Gröpera* — den grovkardade ullen — samlades på en soffa, däruppå lades ett sofflock eller en bräda, på brädan satte två personer sig, en på vardera sidan om ullen, en tredje nappade ut ulltottar här och var tills hela ullpartiet var väl genomblandat. Var det ett mindre parti ull tog *karesa* — kvinna som kardar — gröpera under vänstra armen

¹ Uppgiften svävande, härmed menas troligen all ull från lammens klippning på hösten. Till väft användes vårull.

² 'Åkle' var benämningen för alla grövre täcken.

³ Meddelat av Kristina i Stämmedalen, född på gränsen mellan Inlands Södra och Nordre härader 1855.

⁴ Beror på att bottenull och täckhår, varav ullen består, ej har samma förmåga att tillgodogöra sig färg.

och nappade ullen med högra handen. Sedan finkardades den så behandlade ullen och spans. Storbönderna, som hade mycket ull, inbjödo byns unga kvinnor till kardkalas.¹ Från Ytterby socken berättas om spinnkalas; en karesa skulle då karda åt två spinnesar — spinnerskor. Skole-Mina² talte om, att hennes mor hört talas om, att förr i världen spunno de ull utan att karda den. Härmed menas möjligen att ullen gröptes, men ej finkardades, eller att den behandlats med kam eller på något annat sätt? Ullen kan nämligen ej spinnas utan att först ha blivit beredd på något sätt.

Vid av upptecknarinnan gjorda provspinningar med ull av svenska lantrasfåret från Tjöstelseröds, Ljungskile, fårstam, har det visat sig vara nära nog omöjligt att få ett jämnt garn, när ullen kardas och spinnas på vanligt sätt. Det långa sträva täckhåret slår bukt om kardnockarna och lägger sig i sickesack fram och tillbaka och bildar vid spinning ojämnheter i garnet. Försök att med kam reda ut ullen och sedan spinna den enligt linmetod, d. v. s. att lägga ullen på hörhuvud, gav ett vackert garn, men täckhåren föllo spridda och ville ej förena sig i tråd från hörhuvudet till tenen. Det bästa av mig funna sättet att bereda denna ull till garn är att med kardor reda ut ullen, »gröpa» och så lägga den på hörhuvudet och spinna den som lin; härigenom blir tråden mera bearbetad med fingrarna än vid vanlig spinning. Tråden drager ullen ur huvudet, varigenom alla hår lägga sig raklånga och bilda ett jämnt garn.³ Om man, innan ullen kardas, med kam avskiljer bottenullen från täckhåren och använder endast de senare, får man ett strävt glansigt garn.

Ullen har i regel spunnits vrängt — spinnrockshjulet går mot solen — och tvinnats rätt — hjulet går med solen. Garn, som otvinnat skulle användas till varp, spans alltid rätt.⁴ En gumma född i Ale

¹ Se härom utförligare mina uppteckningar i Västsvenska Folkminnesföreningens arkiv.

² Lärarinna i Lyeke, född 1840, död 1927.

³ Jfr målning i Härkeberga kyrka från 1400-talet, Carl Grimberg, Svenska folkets underbara öden. Del I.

⁴ I de områden, som jag varit i tillfälle att utforska, Bohuslän, Ale härad av Västergötland och Färgelanda socken av Dalsland, ha alltid rockhulets eller tenens rotation varit bestämmande för garnets namn: rätt, vrängt.

härad, Västergötland, säger, att rätt spunnet garn blir starkare än vrängt spunnet, det blir rundare och glattare samt löper lättare i solv och vävsked. Om ullgarn någon gång skulle tvinnas samman med lin- eller bomullsgarn till »skerrete» — brokiga — sommarstrumpor,¹

Fig. 1. Rätt och vrängt spunnet garn.

spanns ullen rätt för att vid tvinningen förena sig med lin- eller bomullsgarnet,² som alltid spanns rätt (fig. 1).

Till *klunsetyg* — ett slags klänningstyg — tvinnades tvenne enkla trådar, den ena hårt, den andra löst spunnen. Trådarna fördes en i varje hand. Den hårt spunna tråden fördes så att den slog en fnurra eller ögla — kluns — med jämna mellanrum. Ett vackert klunsegarn ställde stora krav på spinnerskan; öglorna skulle vara jämna med omkring 3 tums = 7.5 cm. lika stora mellanrum mellan varje ögla. Garnet användes till väft.

Det garn som skulle färgas och användas enkelt eller otvinnat, härvades — vindades — upp på härveträd, som runt vingarna var cirka 72 tum = 180 cm. i omkrets. När vingarna gått runt 50 varv, gåvo de ett knäppande ljud ifrån sig, då band spinnerskan passmatråden om garnet och började vinda på nytt. »Två tena garn är en försvarli härva», säga de gamla.

Det garn, som omedelbart skulle tvinnas, nystades eller rullades på tenar, vilka sattes i tenstolen — ställning, vari tenarna sattes på järn- eller träspintar.³ Till stickning användes tretrådigt garn. Kännetecknet på ett lagom hårt tvinnat garn var, att »snoa går tre gånger runt på tummen», d. v. s. att om man lade garnet över tummen, skulle det vara snott tre gånger på så lång bit av garnet som tummen var bred.

¹ Dessa strumpor voro förfärdigade av blått eller rött ullgarn och vitt lin- eller bomullsgarn.

² Bomullen köptes i Göteborg och spanns i hemmen.

³ Även kallad rullstol, då den användes vid varpning.

Spinna var bland det första den unga flickan fick lära. I de större hemmen ha de en eller två mindre spinnrockar med stolar, på vilka lillpigan och döttrarna, som voro så små, att de ej nådde trampan på en vanlig rock, spunno. Det fruntimmer, som ej kunde spinna, var ej värd att giftas. Den unge soldaten skulle, innan han gifte sig, gå till kaptenen och visa sin fästmö och hon skulle ha en garnhärva, som hon själv spunnit, med sig och visa som prov på sin duglighet.¹

ZUSAMMENFASSUNG.

SELMA JOHANSSON: *Bohuslänsische Wollbereitung in älterer und neuerer Zeit.*

Die Schafe wurden in der Regel zweimal jährlich geschoren, im Herbst und im Frühling. Spuren finden sich in der Volkstradition, dass man die Wolle nicht abgeschnitten, sondern gerupft hat. Je nachdem die Ware aus verschiedenen Jahreszeiten herstammte, hatte sie verschiedene Namen. Die Herbstwolle war die beste und wurde zum Stricken und zu Kunstgeweben verwendet. Die Frühlingswolle eignete sich dagegen am besten zu Stoffen, besonders zum Einschlag, da sie nicht krimpte. Die Lammwolle dagegen, die um Mittsommer und im Herbst geschoren wurde, hatte eine besondere Fähigkeit, sich zu verfilzen, und wurde daher zum Einschlag gebraucht, wenn man Stoffe zu Polstern, Kissen u. dgl. webte, die mit Daunen gefüllt werden sollten. Auch die Wolle von einem und demselben Schaf wurde verschieden verwendet, je nachdem sie von verschiedenen Teilen des Schafkörpers herrührte.

Je früher die Wolle gesponnen wurde, nachdem sie geschoren war, um so leichter war sie zu hantieren, und je weniger sie bearbeitet wird, um so besser ist es. Indessen muss besonders die Wolle, die gefärbt werden soll, gut gemischt werden, damit sie die Farbe gleichmässig annimmt. Zwischen dem Grob- und Feinkrempeln musste sie daher zusammengezupft werden. Verf. berichtet über einige Versuche mit Spinnen der Wolle wie Flachs und weist darauf hin, dass eine solche Methode bereits durch eine uppländische Kirchenmalerei aus dem 15. Jahrhundert bekannt ist.

Das Krempeln wie auch das Spinnen geschah nicht selten in besonderen »Spinnstuben«. Die Wolle wurde verkehrt gesponnen — das Spinnrad ging rückwärts — und dann mittels Vorwärtsdrehung des Spinnrades gewirnt. Beispiele finden sich aber auch für das Gegenteil, wenn das Garn ungezwirnt zur Kette verwendet werden, und wenn es zusammen mit Leinen- oder Baumwollgarn für eine Art bunter Sommerstrümpfe gewirnt werden sollte, dies zu dem Zweck, damit es sich mit dem Leinen- bzw. Baumwollgarn, das stets vorwärts gesponnen wurde, vereinigen sollte.

¹ Se mina uppteckningar i Västsvenska Folkminnesföreningens arkiv.

Eine besondere Art Kleiderstoff wurde mit Einschlag aus Garn gewebt, das aus zwei einfachen Fäden, der eine fest, der andere locker gesponnen, gezwirnt war. Die Fäden wurden beim Zwirnen einer in jeder Hand so geführt, dass der fest gesponnene Faden mit za. 7.5 cm Zwischenraum eine Schlinge bildete.

Verf. schildert auch Garnhaspeln und den »Rollstuhl«. Zum Stricken wurde dreidrähtiges Garn verwendet. Das Kennzeichen für ein genügend fest gezwirntes Garn war, dass es, wenn man es über den Daumen legte, auf einem eine Daumenbreite langen Stück des Garns dreimal gedreht sein sollte.

Das Spinnen war bei den Frauen allgemein in Übung, auch bei den kleinen Mädchen, für die es kleinere Spinnräder gab. Frauenspersonen, die nicht spinnen konnten, wurden nicht als heiratswürdig betrachtet. Der junge Soldat musste, bevor er sich verheiratete, zum Hauptmann gehen und seine Braut vorstellen, und sie musste dann ein Gebinde Garn, das sie selbst gesponnen, mithaben und als Probe ihrer Tüchtigkeit vorweisen.

GÖTERNAS DRYCKESHORN.

Av

GÖSTA BERG.

I en nyligen publicerad uppsats om det av 1800-talets göticism inspirerade silversmidet, säger Åke Stavenow bl. a.: »De horn som kommo till användning i Götiska förbundet voro sannolikt relativt

Fig. 1. Jakob Adlerbeths dryckeshorn i Götiska förbundet. Nord. Mus. 148,304.

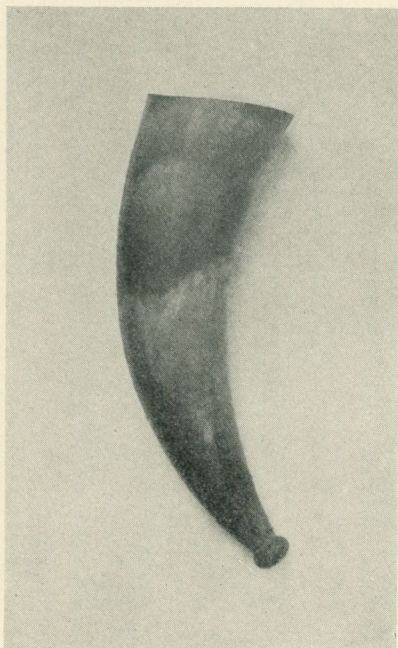

Fig. 2. Horn, använt i Götiska förbundet. Nord. Mus. 148,306.

enkla och sågo väl ut som de gamla horn, ur vilka man ännu dricker mjöd i Gamla Uppsala. Tyvärr finnas de icke mera i behåll» (Konst-

vetenskapliga studier och essayer, tillägnade August Hahr: 125). Sistnämnda påstående är emellertid icke helt riktigt.

Åtta stycken av hornen förvaras nämligen i Nordiska Museet, dit de kommit genom deposition från Statens Historiska Museum år 1924 (Nord. Mus. 148, 299—148, 306). Hur de horn se ut, som användas vid Gamla Uppsala kan jag ej säkert erinra mig, men i sin gissning att göternas horn voro relativt enkla, har Stavenow träffat rätt. Samtliga äro nämligen förfärdigade av vanliga oxhorn (?), blankpolerade och utan någon egentlig ornering. Vad som skänker dem ett visst intresse är emellertid att på vissa av dem inristats namnen på de göter, som brukat dem.

148,299 är omärkt, 240 mm. långt och utan knopp nedtill.

148,300 är omärkt, 220 mm. långt och utan knopp nedtill.

148,301 är omärkt, 230 mm. långt och utan knopp nedtill.

148,302 är å hornets inre böjning ungefär på mitten märkt: Skoglar Toste, fig. 6. Det är 185 mm. långt och utan knopp nedtill.

148,303 är å hornets inre böjning närmare mynningen märkt: NNY , fig. 3. Det är 200 mm. långt och utan knopp nedtill.

148,304, fig. 1, är å hornets yttre böjning ungefär på mitten märkt: $\text{*R}\text{N}\text{Y}$, fig. 4. Det är 200 mm. långt och utan knopp nedtill.

148,305 är å hornets inre böjning märkt: STARKOTER, fig. 5. Det är 190 mm. långt och slutar i en knopp nedtill.

148,306, fig. 2, är omärkt, 195 mm. långt och slutar i en knopp nedtill.

Med ledning av den i Iduna, häft. 11, tryckta förteckningen över förbundsbröderna identifieras utan svårighet Skoglar Toste som kammarrättsrådet Göran Gustaf Uggla (1781—1844), NNE som kommerserådet Olof Erik Bergius (1784—1837), $\text{*R}\text{N}\text{Y}$ (Hrolf) som Rolf, förbundets ledande kraft, Jakob Adlerbeth (1783—1844) och slutligen STARKOTER som den äldste stamgöten, kammarrättsrådet Anders Lewin (1779—1834).

Till Statens Historiska Museum ha dessa horn enligt anteckning överlämnats som gåva av förbundet genom kamrer C. J. Geijer. Det i Iduna tryckta protokollet vid sammanträdet 10 nov. 1844, då förbundets upplösning beslutades, meddelar också att »till Kungl. Vitterhets-, Historie och Antiquitets-Akademien, af hvilken Förbundets stif-

tare brodren Rolf i lifstiden varit en verksam ledamot, och till den under Akademiens vård ställde Kongl. Samling, öfverlemnar Förbundet med full ägande rätt sina tillhörigheter af fornsaker och handskrifter, äfven alla de handlingar, som Förbundet enskildt angå» (h. 11:94). Den 24 i samma månad hölls emellertid nytt sammanträde och i protokollet säges därvid: »Brodren Helge [lektor J. H. Wallman, Linköping] tillkännagaf sin åstundan, att en i Linköping af den stude-

3

4

5

6

Fig. 3—6. Inskrifter å fyra av Götiska förbundets dryckeshorn.

rande ungdomen stiftad förening för studium af vår forna tid, af hvilken förening brodren Rolf i lifstiden varit hedersledamot, måtte ifrån Götiska Förbundet erhålla ett minne af någon bok eller något Förbundet tillhörigt konstalster; men som Förbundet redan disponerat dessa sina tillhörigheter, erhöll, på derom yttrad begäran, brodren Helge Förbundets stora dryckeshorn jämte så många af de mindre dryckeshornen, som brodren Helge åstundade för att ofvan nämnda förening tillställas» (tryckt hos Rudolf Hjärne, Götiska Förbundet och dess hufvudmän I:196).

Enligt vad Stavenow inhämtat, »brukade det stora hornet med-

föras på utflykter och dylikt av föreningen 'Vitterhet och hävd', men är sedan ett tjugotal år sannolikt vid överflyttningen till den nya läroverksbyggnaden, försvunnet». Vid en förfrågan hos komminister Bengt Aurelius, Stockholm, trodde han sig minnas detta horn, men kan ej närmare meddela om dess utseende (möjligen var det beslaget och med fot, men ej eljest ornerat). Enligt en uppgift skall det redan på 1880-talet ha försvunnit vid en gymnasistfest och ersattes sedan av ett vanligt oxhorn.

Om gymnasistförbunden vid Linköpings läroverk har Bengt Aurelius skrivit en historik, som ingår i Linköpings gymnasiums historia (sid. 336 ff.). Det visar sig att särskilt det 1823 bildade Sällskapet för forntida minnen, vars beskyddare Wallman var, är en intressant avläggare av Götiska förbundet. Man hade runan madur som föreningstecken och bland inventarierna förekomma några runstavar och »en rot av själva asken Yggdrasil» (anf. arb.: 352). Men hornen figurera ingenstades i framställningen. Man kunde över huvud betvivla att något mera än det stora dryckeshornet av Götiska förbundets tillhörigheter hamnat här. Stadgarnas § 17 säger: »Sedan Götherne stämma hållit, förblifve de hos hvarandra i god välfägnad; framtage då en hvar sitt dryckeshorn, fülle och tömme det på ärligt sätt» (Iduna, h. 11:80). Härav skulle man förmoda, att de smärre hornen betraktats mera som brödernas privata egendom och då kunna de, som ytterligare funnits, ha blivit bevarade som souvenirer. Härpå tyder också en uppgift jag erhållit av professor Nils Lithberg: på 1840-talet erhöll Gotlands nation i Upsala av sin inspektör, professor J. H. Schröder i gåva det horn, denne nyttjat inom Götiska förbundet.

ZUSAMMENFASSUNG.

GÖSTA BERG: *Die Trinkhörner der »Göten».*

Der 1811 gestiftete kameradschaftliche Verein »Götiska förbundet» bestrebte sich, altnordische (»götische») Sitten wiederaufzunehmen, und gab auch seinen Zusammenkünften ein solches Gepräge. In den Satzungen heisst es: Haben die Göten ihre Sitzung abgehalten, so sollen sie beisammen bleiben bei guter Labe. Es nehme da ein jeder sein Trinkhorn hervor, fülle und leere es in ehrbarer Weise.

Die Trinkhörner, die hier und an anderen Stellen erwähnt werden, sind als verloren gegangen betrachtet worden, werden aber in Wirklichkeit im Nordiska Museet in Stockholm aufbewahrt. Die Hörner sind aus Ochsenhörnern gefertigt, blankpoliert und ohne Verzierung, auf vier derselben sind aber die altnordischen Eigentümernamen eingeritzt, Fig. 3—6. Die Namen lassen sich unschwer als vier der Stammgöten identifizieren.

Der Bund besass auch ein grosses Horn, das bei festlichen Gelegenheiten am Tische herumging. Dieses Kleinod ist dem Aussehen nach nicht näher bekannt, da es bei der Auflösung des Bundes 1844 als Geschenk einem Kameradenverein am Gymnasium zu Linköping übergeben wurde und später durch Unachtsamkeit verloren ging.

GULLIK FALK †.

En av Sveriges förnämligaste allmogespelmän, Gullik Alfred Falk, avled nyårsaftonen 1928 i sitt hem, Alby i Borgsjö socken, Medelpad.

Genom sin mors kusin, den på sin tid särdeles framstående medelpadsspelmannen »Spelgulle» invigdes Falk redan vid 7 års ålder i fiolspelets hemligheter och blev sålunda bärare av såväl denne musikers som åtskilliga hans företrädares — »Spel-Jöns'», »Spel-Eriks» och »Lapp-Nils'» tradition. Såväl till Nils Anderssons som till K. P. Lefflers samlingar har Falk givit rika bidrag. Hans spelsätt var

ädelt och rikt med många sirliga figurer och prydnader och i enlighet med den ålderdomliga tradition, han representerade, gjorde han ofta och på ett verkningsfullt sätt bruk av olika förstämningar.

Falk var även i flera fall en lycklig kompositör. Han var en högt uppskattad deltagare i samtliga riksspelmansstämmor på Skansen, senast på den år 1927 hållna.

Den vid sin död 53-årige mannen var en fin och försynt personlighet, en prydnad för sitt stånd och hembygd. Hans bortgång lämnar ett stort tomrum i den svenska allmogemusikens krets.

E. K—n.

LITTERATUR.

CAMPBELL, ÅKE: *Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet. Etnografisk studie över den skånska allmogens äldre odlingar, hägnader och byggnader.* Akademisk avhandling, Uppsala 1928. 279 sid. 8:o.

Den första doktorsavhandlingen i Sverige i nordisk etnologi ventilerades i Uppsala tisdagen den 29 januari 1929, vilket datum torde vara värt att minnas för dem som intressera sig för denna forsknings öden. Den avhandling, som det härvid var fråga om, är också ur flera synpunkter märklig. Den är frukten av ett långt, energiskt och målmedvetet arbete och utgör ett storvulet, med sträng konsekvens genomfört försök att urskilja en serie enhetliga kulturområden inom Skånes gränser genom att studera några av de viktigaste manifestationerna av det samspel mellan natur och kultur, som svarar mot en viss ekonomisk typ hos varje särskild distrikt. Det känsligaste instrumentet för avläsning av dessa skiftningar anser sig Åke Campbell ha rätt att se i hägnaderna, deras material, konstruktioner och funktioner. Med hjälp av denna slagruta pekar han ut gränserna från socken till socken och från by till by och kommer sålunda fram till femton »bygder» eller »etnografiskt enhetliga områden», vilkas olikhet och särart han ytterligare söker bevisa och belysa med hjälp av naturförhållandena, jordens brukningssätt, tillgången till och användningen av olika slags byggnadsmaterial samt själva byggnadskonstruktionerna och hustyperna. Denna kartläggning av provinsen Skåne gäller emellertid endast för en viss period: tiden mellan år 1700 till 1750. Den är helt bygd på arkivaliskt material och litterära källor. Ehuru författaren, för att kunna göra en skildring av denna art, måste ha en icke obetydlig kunskap om det nutida fältmaterialet och de nutida landskapstyperna, får denna endast tjäna som hjälpmedel vid tolkningen av de gamla källorna, till vilka han konsekvent begränsar sig. De handlingar han utnyttjat äro både mångtaliga och innehållsrika. De viktigaste äro skattelägningsakter, husesyneinstrument, skatteköpshandlingar, hägnadsrannsakningar m. m., framförallt i Lantmäteristyrelsens arkiv, Krigsarkivet och Kammarkollegii arkiv. Dessa handlingar redogöra ingående såväl för odlings- som hushållningsförhållandena, byggnadsskicket, hägnadsformerna o. s. v. Naturförhållandena, förekomsten av byggnadsmaterial och -resurser framgå också delvis av dem. Författaren har själv till stor del framdragit detta material, som i allmänhet varit ytterligt litet utnyttjat och i åtskilliga fall till och med okänt för forskningen. Dess bärvidd är så stor, att det gör det möjligt att följa hushållningens, bebyggelsens och bostadsskickets utveckling inom alla bygder och nästan statistiskt belysa den geografiska fördelningen av viktigare företeelser inom dessa områden. Efter uppsvenska mått är denna arkivaliska källrikedom överväldigande. Det är endast i de övriga från Danmark erövrade provinserna, som motsvarigheter härtill finnas. An-

nars är materialet i våra gammalsvenska provinser i allmänhet mycket mager före 1750 (jmf. dock Olga Raphael: Öländska gårdar och deras inventarier 1677, i Fataburen 1913). En viktig hjälp har författaren emellertid haft i äldre kartor, främst Buhrmans skånska karta av år 1684. Den samtida litteraturen ger också viktiga bidrag men bland dessa författare är det en, vilkens skarpa öga författaren icke tröttnar att följa. Linné dominerar i denna avhandling, så att man ibland får en känsla av att avhandlingen växt fram ur ett studium av Skånska resan och dess kritiker Hallenborg. Detta är återigen en erinran om vad Linné alltjämt betyder för vår inhemska etnologiska forskning. Campbells historiskt orienterade analys av äldre källmaterial framhäver i vissa fall mycket starkt det historiska skeendet inom den avsedda perioden. Han fäster stor vikt vid att få fram vad lagstiftningen och statliga ingripanden av olika slag betytt för provinsens kulturutveckling och landskapstyp. Ingående skildras sålunda »hägnadskampanjen» under 1700-talet och i samband därmed arbetet för skogsvård och plantering. På samma sätt belysas byggnadsmaterialets omläggning från trä till sten och tegel, övergången från ek och bok till fur, införandet av skorstenen i södra Skåne, samt införandet av brytestugor. Sistnämnda byggnadstyp visar författaren vara nyttkommen under denna tid, något som är av intresse, då denna husform ofta spökat i litteraturen såsom förhistorisk reliktyp. Det torde emellertid vara riktigast att med Linné och flera byggnadshistoriska författare betrakta den såsom en översättning i sten av den gamla, åtminstone även i skånska skogsbygden representerade bastun av timmer. — I vissa avseenden förefaller författaren vara ganska oberörd av historiska synpunkter. Sålunda tager han inga hänsyn till läns-, härads- eller sockengränser, ej heller till städer, marknadsplatser och vägar. Alla dessa faktorer äro givetvis dock av betydelse, när det gäller utbildandet av bygder och etnografiska differenser. Arkeologiska förhållanden och folktätheten vore givetvis också faktorer att räkna med vid en utredning som denna.

Det arkivaliska källmaterial, som författaren nyttjat, är självt en produkt av statens ingripanden. Dessa syner och värderingsinstrument få ej heller överskattas som kunskapskälla. Dels beröra de icke likformigt alla kategorier av gårdar, dels kunna de vara färgade av respekt för myndigheterna. Icke desto mindre ha de ett stort dokumentariskt värde, och författaren har också sökt att åstadkomma en viss kontroll genom jämförelse av olika slags akter och genom en därmed sammanhängande begränsning av undersökningen både i fråga om tiden och akternas art. Emellertid måste man undra över att författaren icke begagnat så viktiga källor som de sviter av syneinstrument av olika slag, som finnas i Lunds landsarkiv (och vilka icke äro att räkna endast som dubletter av materialet i Stockholm), vidare ett antal lätt tillgängliga herrgårdsarkiv o. s. v. Ur etnologisk synpunkt är en begränsning till en femtioårsperiod mycket betänkelig, om man vill nå längre än till en materialpublikation. I Lunds landsarkiv finnas t. ex. talrika syneinstrument från 1690-talet, vilka författaren icke begagnat, trots att de ge mycket viktiga upplysningar, delvis ägnade att något förändra författarens resultat rörande utbredningsgränserna. Utomordentligt värdefullt källmaterial för äldre epoker finnes i danska Riksarkivet i Köpenhamn (»mageskifter», brev, syner vid skade-

görelser, skattelängder o. dyl.), belysande 1500- och 1600-talens jordbruksförhållanden i Skåne. I konsekvens härmed saknas också bl. a. Arent Berntsens »Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed» (1656) i litteraturförteckningen. Det är ju klart att det i en etnologisk utredning erfordras både gammalt och ungt material för att man skall få fram motsättningarna i tid och rum och därmed också något av utvecklingen. Denna har författaren dock, med vissa undantag, avhållit sig från att söka ge.

Campbells sätt att gå till väga, då han lägger fram sina olika områden och deras gränslinjer, är icke helt etnologens. Han utgår direkt eller indirekt från naturförhållandena och de därav så ytterligt intimt beroende hägnaderna och ägotyperna och måste ofta med en efter statistiskt mönster gjord avvägning av stängselmaterialet få fram bygdeskillnaderna. Mera i stil med etnologisk metod vore väl att i stället göra verkliga utbredningskartor för de olika etnografiska företeelserna var för sig — under hänsynstagande till frekvensen — och att sedan se efter i vad mån utbredningsområdena täckte eller skuro varandra, följde naturgränserna etc. Författaren har icke heller dragit ut de slutsatser för det etnologiska materialets eget vidkommande, som avhandlingens utredningsresultat kunde föranleda till. Kulturgeografiska synpunkter i mera fackmässig bemärkelse ha tydligen i många fall varit dominerande för författaren. I konsekvens härmed synas hans resultat på flera punkter vara av stort intresse även för kulturgeografer och växtekologer. Särskilt gäller väl detta framhållandet av och skildringen av »Risbygden» i dess olika nyanser och uppgifterna om skogsbeståndet under 1700-talets första hälft. Indelningen av Skåne i slätt- och skogsbygd är sedan gammalt levande både i folkmedvetandet och litteraturen. Campbell påvisar nu en serie övergångsområden, vilka måste räknas såsom i viss mån artskilda från de båda föregående. Hit hör Risbygden med dess olika underavdelningar och de båda »blandningsområdena» Skålderviksbygden och Kristianstadsslätten. Man kan icke säga att författaren ådagalagt, att alla de femton smärre områden inom dessa huvudregioner, som han urskilt, äro etnografiskt särskiljbara, även om de äro det geografiskt. Författaren har icke heller undersökt hur etnografiska företeelser av annat slag förhålla sig härvidlag. Han har icke ens jämfört sina resultat med dem som redan föreligga i tryck och vilka beröra t. ex. dialekter (Kock, Wigforss m. fl.: norra hälften av landskapet mot den södra), textilslöjden (Karlin, Ziekerman), åldersmansstämman (Bengt Engström) etc. Det visar sig i dessa som i andra fall, att de större bygdebegreppen återspeglas överallt, däremot endast vissa av de mindre. Det ligger givetvis så till, att i många fall en del spår av äldre kulturgränser ännu framlysa, medan andra äro aktuellt levande. Kulturgränserna äro av olika art och representera olika tidsskikt. Det är ej alltid nyttigt att föra fram dem i samma plan utan dylika distinktioner. — Till icke ringa del är det i direkt anknytning till de etnologiska resultat, som av andra vunnits vid studium av nutida fältmaterial, som författaren gjort sin undersökning. Han exemplifierar med andra ord, hur hithörande förhållanden gestaltade sig under 1700-talets förra hälft. Många värdefulla rön och slutsatser har han härvid gjort. Såsom ledare för en serie fältundersökningar av skånsk bebyggelse och byggnadskultur, har jag en livlig känsla av den värdefulla insats författaren gjort bland annat för klargö-

rande av byggnadskulturens historia och geografi (till exempel utbredningsförhållandena, skorstenarnas införande o. s. v.). Med livligt uppskattande härav önskar jag dock göra några randanmärkningar, som jag anser kunna vara av en viss nytta för utnyttjandet av Campbells verk i framtiden. De kartor författaren meddelar och speciellt en rörande de viktigaste byggnadskonstruktionerna och byggnadstypernas utbredning, måste givetvis ligga i centrum för läsarens intresse (karta III). En svart linje anger »bålestövans» sydgräns, utan att författaren klart definierat vad bålestuva är, ty båle betyder stock eller plankor både i skiftesverk och knuttimring och rumfördelningen liksom eldstadsplaceringen kan vara *både* nordsvensk och »frankisk». Då nu både skiftesverk och nordsvensk eldstadsplacering i viss utsträckning faktiskt förekomma även söder om linjen blir denna relativt värdelös. Bättre hade (såsom ovan antytts) varit att (med någon gradskillnad) markera förekomst av skiftesverk, och nordsvensk eldstadsplacering. Knuttimringens utbredning är ej heller klar eller fullt riktig. Den var större än som framgår av kartan. En del sådana kompletteringar äro givetvis ofrånkomliga. Emellertid har författaren förbisett en hustyp, som Linné berör, men som av talrika akter från 1690-talet (ej utnyttjade av författaren) och 1700-talet visar sig ha varit mycket använd i övergångsområdet mellan nordsvenska och frankiska stugutyper: rökstugan, vilken särskilt i Frosta härad spelade stor roll och som hade ugn med mynningen inne i stugan men saknade skorsten. Det är enligt min mening en mycket viktig byggnadsform, sannolikt representativ för de första ugnshusen i Sydsverige. Motsvarigheter finnas på Västlandet i Norge och hos finnarna.

På flera ställen citerar författaren Skänelagen men förbiser att bestämnelserna där om husbygge endast tillhöra en handskrift från medeltidens slut. Över huvud förefaller författaren räkna med 1100- och 1200-talen såsom det skånska jordbrukets stora nydaningsperiod, då t. ex. treskiftet infördes o. s. v. I likhet med C. G. Weibull tror jag, att det först är med den begynnande stordriften mot medeltidens slut, som det skånska jordbruket kom att spela den dominerande roll det sedan fick i provinsens ekonomi. Den skånska bondekulturen bär också i hög grad prägel av renässansen och i någon mån av sengotiken och har sedan faktiskt fastnat i dessa former. Det är kanske därför något senare än som författaren antagit, som treskiftetsbruket fullt konsekvent genomfördes. Detta bruknings sätt blev ju faktiskt i kombination med slättbygdernas vångalagsnätverk en tvångströja för det skånska bondejordbruket, vilket det knappast bör ha varit från början.

Ännu ett par anmärkningar. Att bygdeoligheterna även böra göra sig gällande på det psykologiska området har författaren antytt i anslutning till dansken Gravlund. Det enda direkta exempel härpå författaren anför, är benämningen »risbidare» på innebyggare i vissa delar av Frosta härad. Författaren antar detta vara identiskt med ett liknande ord, som betecknar lövkniv. Det betyder i stället årsgammal getabock. Lustigt nog finnas också i en del av husesynerna från 1690-talet gethus omnämnda här. Risbidare är tydligen ett skällsord, och ger anledning till den reflexionen att ej heller husdjuren varit de samma på slätten som i övre risbygden.

Det är en ytterlig mängd av ur arkivalerna hämtade termer och dia-

lektord, som författaren rör sig med eller citerar, vanligen utan att förklara eller klart definiera. Detta borde ha kunnat undvikas exempelvis genom uppsättande av ett utförligt register med förklaringar. Som det nu är, underlåter författaren faktiskt i ganska stor utsträckning att taga ställning till innebörden av en mängd viktiga begrepp och termer.

Dessa anmärkningar eller anteckningar i marginalen få emellertid på intet sätt undanskymma det faktum, att Åke Campbell med denna avhandling skänkt oss ett vägröjande, gediget, rikt och intresseväckande verk, som i hög grad skall stimulera den etnologiska forskningen i och utanför Skåne och att han på ett nytt och i hög grad fruktbart sätt tagit upp bygdebegreppet och regionalindelningen till behandling samt att han genom framdragande och analyserande av rika arkivaliska skatter skänker både etnologer och kulturgeografer ett stort nytt arbetsmaterial och samtidigt en i många avseenden klarare och mera inträngande bild av de olika skånska bygdernas kulturella daning och levnadsvillkor än som förut stått till buds.

Campbells avhandling omsluter flertalet av de kulturföreteelser, som ge en bygd eller ett landskap dess yttre karaktär: naturens omformning, marktyperna, ägoslagen, jordens brukningsätt, hägnaderna, byggnaderna. Att hela detta komplex av kulturprodukter av ekonomisk, teknisk och social art med fäste i traditionen men reglerade utifrån och ideligen utsatta för utveckling och omdaning måste utgöra centrala faktorer i vår etnologiska forskning torde vara klart för alla, som tänkt sig in i hithörande frågor. Erfarenheten visar emellertid att detta ej alltid förstås. Då så är fallet, må man hoppas, att Åke Campbells avhandling skall ge upplysning härom och att den må inspirera till livlig kulturgeografisk forskning även efter etnologiska riktlinjer.

Sigurd Erixon.

Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, herausgegeben unter besonderer Mitwirkung von E. HOFFMANN-KRAYER und Mitarbeit zahlreicher Fachgenossen von HANNS BÄCHTOLD-STÄUBLI. B. 1. Walter de Gruyter & Co, Berlin Leipzig 1927—1928.

I Fataburen 1927 h. 4 s. 193 ff. anmäldes första häftet av detta inom fackkretsar uppseendeväckande arbete, vilket nu med utkommandet av h. 11 fullbordat sitt första band. Detta slutar med art. Butzemann.

Att härmed inom folketro- och vidskepelseforskningen ett verkligt jättearbete av gedigen och beundransvärd lärdom framträder, därom har varje nyttkommet häfte burit nytt vitnesbörd, och de ord om detta verks ombärlighet för varje fackman, varmed jag redan på grund av det första häftets egenskaper vågade anmäla arbetet, hava sedan till fullo beannats. Att titelns beteckning *Aberglaube* — av mig tolkat »folketro och vidskepelse» — varit den enda riktiga, har ock under arbetets fortgång tydligt framgått. Egentligen kan etnologen knappast undertrycka en tvekan, om icke arbetet alltför frikostigt lämnar rum åt litterär vidskepelse och skrock samt övertro av ofolklig art. Med nöje påträffar man dock artiklar om de gamla auktorerna och mystikerna såsom en Albertus Magnus och Jakob Böhme m. fl. till en Bohemus och Burchard v. Worms. Naturligtvis är det väl ingen som sida efter sida ens genomgnar en så-

dan diger uppslagsbok, huru överhuvud intressant den än må vara. Vad anmälaren beträffar måste han bekänna, att han blott bläddrat igenom de utkomna häftena och därvid läst endast delvis. Det beror således kanske mera på slump än på studium, om jag påträffat en eller annan sak att anmärka i det svår- men välredigerade arbetet.

I artikeln *Armer*, sp. 583, säger dess förf., att i förbindelse med fast bosättning (Sesshaftigkeit) och åkerbruk äro sannolikt begreppen rik och fattig först uppkomna. Det är ju dock en nästan banal sanning, att såväl det fornnordiska *fé* som det latinska *pecunia* hänvisa på, att förmögenhet i förhistorisk tid räknats efter boskap, och Tacitus intygar såsom bekant uttryckligen, att boskap var germanernas enda och käraste rikedom (*opes*). Begreppet rikedom och dess motsats fattigdom, armod, gå åtminstone tillbaka till ett kulturskede, för vilket, boskapsskötsel i långt övervägande grad var huvudnäring och bestämmande för förmögenheten. Men sannolikt äro de mycket, mycket äldre. — I art. *Bäcker* kunde man kanske haft anledning att vänta, att också legenden om den till hackspett, svartspett, förvandlade bagerskan blivit omnämnd, även om denna form av myten upptecknats endast i Norge och Sverige. Grimm anför den i varje fall i sin mytologi. I art. *Braut, Bräutigam* hänvisas, sp. 1533 till en art. *Beilager*, vilken man förgäves eftersöker. Den i art. *Bär* sp. 896 efter Grimm givna tolkningen *Gassenbär* för det danska *gadebasse* är, såsom jag visat i *Beitr. zur Religionswissenschaft*, (b. 2, s. 120), helt visst oriktig. *Gadebasse* betyder otvivelaktigt *Gassenwidder* (gatgumse). I spalt 881, rad 18 nedifrån bör ett tryckfel särskilt påpekas för rättelse.

Till sist må en önskan uttalas, till vad åtgärd den lända kan. Vi icke tyskar skulle mången gång bliva synnerligen tacksamma för att i största möjliga utsträckning få de latinska namnen angivna på de växter, som med av oss ofta mycket mödosamt och osäkert tydda namn omnämnas. Det är ju ej alldeles uteslutet, att de stundom även för förf. själve erbjuda svårighet att identifiera, men det bör dock ligga honom närmare än läsaren, att, om så också skulle vara oundvikligt, åtminstone förslagsvis förklara dem. Våra lexika äro alltför otillförlitliga eller bristfälliga i detta hänseende.

N. E. H.

SAHLIN, C.: *Ett skånskt färgeri vid början av 1870-talet*. Det Sahlinska färgeriet i Vollsjö till utrustning, arbetsmetoder m. m. beskrivet. Stockholm 1928.

Ehuru detta arbete, vilket på titelbladet anger sig såsom »N:r 1 av Sahlinska Släktföreningens tryck», näppeligen torde kunna erhållas genom bokhandeln, är det av den betydelse och karaktär, att det icke bör lämnas omnämnt i Nordiska Museets tidskrift. Vår litteratur beträffande yrkenas och hantverkens intimare historia är på det hela taget synnerligen mager. Vi lida brist på skildringar om såväl yrkesmännens och hantverkarnas liv och leverne som om arbetsmetoder, teknik och facktermer. Vad färgeriyrket beträffar utfylles med denna bok den antydda bristen på ett, därom kan ej skilda meningar råda, särdeles förträffligt sätt. Den på en gång kulturhistoriskt livliga och, trots författarens helt

andra levnadsbana, fackligt sakkunniga skildringen lockar starkt till att anföra några utdrag såsom prov, men jag måste av utrymmesskäl här inskränka mig till att ange endast några kapitelrubriker. Efter ett inledande kapitel om färgeriyrkets allmänna ställning i Sverige under 1860- och 1870-talet följa kapitel om ett färgeris utrustning, färggodset, färgeriets arbetsprocesser, mästare och arbetare, kulörbestämningar, färgstoffer, färgrecepter samt till sist ett kapitel om färgarens språk. Arbetet är således berömvärt väl planlagt.

Trots sin gedigna saklighet är det lättläst och fängslande, och tidsmiljön har av författaren iakttagits och återgivits med kärleksfull omsorg. Han känner sitt folk och tidsförhållandena i den ort han avser lika väl som yrkets hemligheter. Instruktivt utförda illustrationer bidra att åskådliggöra den i och för sig färgrikt livliga framställningen. Disponent Sahlén förtjänar all tack för sin bok, vid vilken jag med dessa rader särskilt velat fästa museimäns och textilintresserades uppmärksamhet.

N. E. H.

ÅMARK, M.: *Kyrkklockor, klockare och klocksägner i Dalarna*, en studie över Dalarnes kyrkklockor i historien, kulturen och folktron. Strängnäs 1928. 222 s. 8:o. pris 6:50.

Det är ingen oväsentlig roll inom svensk kulturhistoria som behandlas i den bok om kyrkklockor, som teol. dr Åmark under slutet av sist-förförlutna år utgav. Kyrkklockornas klang har under kyrkans inflytande men med gott gensvar av gammal folklig åskådning fått en överjordisk makt sig tillagd. Av oss äldre har nog mången bevittnat, huru på landet männen lyft på hatten och kvinnorna nigit vid kyrkklockans första ljud. Mycken sägen och övertro har ock anknutits till kyrkans klockor. I Åmarks bok anslås nära en tredjedel åt detta ämne. I förbigående må noteras att Åmark beträffande de bekanta sägnerna om att häxor på plägade skava metall från klockorna framställer den mycket antagliga meningen, att detta ursprungligen ansetts ske under dymmeldagarna (särskilt skärtorsdagsnatten) då kyrkklockorna under den katolska tiden ej fingo användas för ringning utan hade sina kläppar uppbundna och därför voro »maktlösa» (s. 149).

Boken är uppdelad i tre delar. Den första behandlar Dalarnas kyrkklockor från historisk synpunkt. I denna bör särskilt kapitlet om »klockkriget» bemärkas, ej minst för den självständiga ställning som författaren intager i denna historiska fråga. Den andra delen behandlar kyrkklockornas liturgiska bruk, och den tredje handlar, såsom redan antytts, om kyrkklockorna i folktron.

Åmarks bok är frukten av mångåriga studier. Visserligen har han utsett endast Dalarna till sitt egentliga iakttagelsefält, men han låter ofta sina blickar fara ut över detta landskaps gränser.

N. E. H.

J. L. SAXON: *Närkes kyrkor i ord och bild*. Bröd. Lindströms förl. Sthlm 1928. 537. s. 8:o.

Den mångfrestande och produktive J. L. SAXON har berikat den kulturhistoriska litteraturen med ett digert verk: *Närkes kyrkor i ord och bild*. Förf. har inom skilda områden gjort sig känd som en eldig och handlingskraftig apostel, på sistone har hans kapacitet alltmera kommit hembygdsrörelsen till godo. I sin hemprovins Närke är han en primus motor som få i denna rörelses tjänst, om hans av ett oförtrutet ideellt patos burna nitälskan om den goda saken vittna bl. a. Gällersta forngård och en flitig publikationsverksamhet inom den lokala kulturminnesforskningens område.

Under det att huvudparten av Saxons kulturhistoriska skriftställer i sin egenskap av mera epistolärt populariseringsvärv undandrar sig ett kritiskt bedömande, hemfaller kyrkboken redan genom sitt ämne åt ett dylikt. Första gången man som hastigast ögnar igenom den är man närmast benägen att välvilligt avfärda den som en om mycken flit och oskrymtad kärlek till ämnet vittnande hembygdsbok. Vad som framför allt synes ägnat fånga uppmärksamheten hos den läsekrets, landsmännen, till vilken boken om Närkeskyrkorna i första hand vänder sig, är rikedom på notiser av lokal- och personhistoriskt intresse. Att dessa befordrats till trycket är naturligtvis mycket värdefullt. Men ett fördjupat studium leder knappast till att befästa det om än odeciderade dock icke ogynnsamma första intrycket. I sin egenskap av konsthistoriska monument och än mera med hänsyn till den roll de spelat i sin bygds kulturutveckling, äro dessa kyrkor rikt givande objekt för populärvetenskaplig uttolkning, men det är frågan, om den art av populärvetenskap, som Saxon här slagit in på, kan anses lämpad att bibringa läsaren någon mera gedigen kunskap i ämnet. Boken är en blandning av korrekt saklighet och åtskillig uppenbar ovederhäftighet, av vetenskapliga utredningar och av ganska billiga reseanekdoter. Det råder ingen brist på värdefullt gods: förf. är väl förtrogen med både den äldre och den yngre forskningen inom området — Djurklou, Hofberg, Wahlfisk, Kjellström, Lindblom m. fl. — och de otaliga excerpter av författare som dessa, som inflikats i texten, utgöra bokens egentliga kärna och värde. Må vara att *Närkes kyrkor* är ett hastverk och i sin konsistens av idel småstycken, åtskilda av tankstreck, närmast verkar icke ordentligt sammanarbetad lappkatalog — detta är en bisak av enbart formell betydelse. Det som gör läsaren betänksam är förf:s tillvägagångssätt att sida vid sida med dessa värdefulla excerpter eller referat kritiklöst lämna plats åt möjliga och omöjliga traditionsuppteckningar liksom åt allas och envars fantasifulla spekulationer rörande dessa lika vördnadsvärda som malträterade kyrkor. När man efter en serie stickprov, på vilka här av utrymmesskäl icke är platsen att närmare ingå, bildat sig en föreställning om den grad av vederhäftighet, som *Närkes kyrkor* företräder, och iakttagit, huru kategoriskt och förtroendeingivande de talrika felaktigheterna inmängts i myllret av sanna eller sannolika sakuppgifter — då är man knappast hågad att anbefalla Saxons opus till en läsekrets, som i stor utsträckning kan väntas tämligen okritiskt anamma agnarna med vetet. Förf. synes icke i önskvärd grad ha be-

sinnat, att det i fråga om populärvetenskap mer än någonsin gäller att endast det bästa är gott nog. Saxon har en lång meritlista i fråga om pietetsfullt och framgångsrikt arbete i hembygdens tecken, men frågan är om *Närkes kyrkor* ökar dessa meriter. Allt erkännande åt det goda uppsåtet — men det är icke med verk av så långt från fullödigt halt man rätt tjänar hembygden och dess minnen. Vi ha just inom hembygdsforskningens område ganska gott om litteratur av detta slag, man trodde dock att den var i avtagande och alltmåra ersattes av en mera samvetsgrann och kvalificerad. Man blir därför icke glad åt att se den florerat så livskraftigt som i denna omfångsrika, präktigt utstyrda och energiskt reklamerade publikation.

Ett kapitel för sig är förf:s hätska angrepp på vad han kallar »museihungern», museernas »rofferier» i kyrkorna. På dessa angrepp är icke lönt spilla många ord, måhända ägnade att uppamma en skäligen meningslös polemik. Ej blott svarandeparten i målet, museimännen, utan även det stora flertalet omdömesgilla personer inom det i förhandenvarande fall »motsatta» lägret, det kyrkliga, torde hysa en annan uppfattning än hr Saxon om den gärning, som till räddning och bevarande av de kyrkliga konstminnena utförts av kulturminnesvårdens män. Tidpunkten är väl ännu ej inne för ett objektigt värdesättande av museernas insats, men det finnes anledning förmoda, att vårt nationella kulturminnesbestånd, så rikt det främst tack vare det museala räddningsarbetet ändå är, kommer att stämma eftervärlden gynnsammare än förf: till *Närkes kyrkor* mot dessa museimän, som kanske i större utsträckning än hr Saxon förefaller benägen anta »se lite längre än näsan räcker och ha sinne för kultur, ej blott för att kunna skryta med många nummer i katalogen».

B. W—n.

HAGBERG, LOUISE: *Gammal tro och sed i Sveriges bygder, Påskhögtiden, Råsunda 1920. 127 sid. 12:o.*

Då denna bok kort efter världskrigets slut under rätt enastående förhållanden även inom bokmarknaden utkom, omnämndes den mycket gynnsamt i pressen men råkade bli oanmäld i Fataburen. Det kan därför vara på tid att här söka gottgöra denna försummelse, så mycket mer som den resterande delen av den redan vid sitt framträdande knappt tilltagna upplagan nu övergått i Nordiska museets ägo.

Förf. anger själv i företalet, att det icke är hennes mening att i denna lilla bok framkomma med någon »helt uttömmande eller utredande skildring». Hennes avsikt har, såsom hon själv betonar, framför allt varit att ge en föreställning om, huru mycket värdefullt material även inom ett så begränsat område som det föreliggande ännu vid bokens tillkomst kunde insamlas från själva folket. Hennes källa har till övervägande del varit Nordiska museets folktröskiv, till vars förkovran hon själv i betydlig grad bidragit, samt egna anteckningar och undersökningar. Boken får härigenom en mera populärt refererande, att ej säga kåserande, än egentligen vetenskapligt undersökande prägel. Lika litet som förf. djupare ingått på den hemskt nattsvarta sida av mänsklighetens kulturhistoria, som häxeriprocesserna utgöra, lika litet har hon eftersträvat att

komma med några nya mer eller mindre hypotetiska uppslag, även när dessa kunnat vara nog så lockande. Men med energisk flit har hon samlat, sovrat och sedan framburit sin skörd. Också är det otvivelaktigt i de omedelbart från folkets läppar hämtade uppgifterna som bokens största vetenskapliga betydelse ligger, och det är de, som göra den till icke endast en underhållande läsning utan även till en värdefull materialsamling. Till missbruk för indirekta litteraturcitat lämpar sig boken av flera skäl icke. Förf. har under sina forskningsfärder så livligt levt sig in i allmogens åskådnings- och uttryckssätt, att även hennes egna ordalag ej sällan bära dessas prägel av vardaglig enkelhet och okonstlad uppriktighet. »De hava något av folksagans ton hos sig», såsom en recensent uttryckt sig. Naturligtvis äro vissa moment mera framträdande. Ett sådant är t. ex. det om påskäggen, ett ämne som förf. även tidigare utförligt behandlat i en monografi i *Fataburen* 1906. Ett fixare bestämmande av begreppen dymmeln, dymmeldagarna, dymmelveckan och påskveckan och ett konsekventare fasthållande vid dessa ords *gamla* betydelse hade varit önskligt. Sid. 61 förekommer ordet »Blåkulla» på ett sätt, som lätt kan bibringa läsaren den missuppfattningen, att detta namn förekommer i den citerade isländska sagan, något som varken är förhållandet eller förf:s mening.

Boken illustreras av ett stort antal och till större delen förut otryckta bilder. Man fäster sig särskilt vid våra gamla kyrkmålningars oskattbara men hittills alltför föga utnyttjade dokumentära betydelse för vår såväl andliga som materiella kulturhistoria. I typografiskt hänseende är boken förnämlig och originellt utstyrd. Dess tryckning har för övrigt sin särskilda historia, som kanske icke saknar ett visst intresse för bibliofilen. Såsom redan angivits har den först sett dagen i Råsunda vid tiden närmast efter världskriget. Förläggare var ett aktiebolag Handtryckeriet. Boken trycktes således med handpress, och upplagan belöpte sig på 500 ex.

De onormala tryckningsförhållandena vid bokens tillkomst hava icke alldeles undgått att sätta sitt märke på arbetet, och läsaren torde göra klokt i att börja läsningen med att uppmärksamma och i texten notera de å sid. 137 anslutna rättelserna.

N. E. H.

- A. E. FALCK: *Nyköpings handels societet*. Anteckningar om handel och handelsmän i Nyköping genom tiderna. Utgiven på uppdrag av Handels societeten i Nyköping. Nyköping 1926, 320 sid.
- A. E. FALCK: *Hantverksskrån och fabriksväsen i Nyköping*. Utgiven på uppdrag av Nyköpings Fabriks- och Hantverksförenings styrelse. Nyköping 1928, 470 sid.
- Nyköpings Fabriks- och Hantverksförening 1892—1917. Nyköping 1917.

Som sjö- och stapelstad måste Nyköping på grund av sitt läge äga en lång historia. Under medeltiden var Nyköpings hus ett av Sveakonungens huvudfästen och under Vasatiden huvudstaden för hertig Carls hertigdöme. Från dessa perioder bevarade skriftliga källor lämna oss emellertid i okunnighet em dess handelsstånds och hantverkeriers omfattning.

Först med 1600-talet — då staden otvivelaktigt icke så litet gått tillbaka i betydighet — blir urkundsmaterialet rikt. Stadens urkundsserier synas från och med denna tid vara bevarade i stadens arkiv. I olikhet med vad som vanligen är fallet har man emellertid i Nyköping haft tillgång till en person, som haft tid och tillfälle att ägna sin arbetskraft åt att göra sig förtrogen med stadens arkivaliska skatter och att ur dem söka få fram skilda sidor av stadens historia. De ledande männen inom stadens Fabriks- och hantverksförening och dess Handelssocietet ha lyckligtvis även haft sinne för sin stads forntid och intresse för dess utforskande, så att de satt redaktör A. E. Falek i tillfälle att utföra ett sådant både ur lokalhistorisk och allmän svensk historisk synpunkt tacknämligt arbete.

Hans båda böcker bilda en rik källa till kunskap om stadens topografi, lokal- och personhistoria. Som författaren själv framhåller, äro källorna för vissa perioder och för vissa uppgifter, t. ex. om skräämbetena, mycket ojämna. Vad dessa senare beträffar, är det emellertid intressant att se, huru skräväsendet utformats på något avstånd från det byråkratiska centrum, som existerade i huvudstaden. Det ges exempelvis ämbeten, som tagit sig den praktiska friheten att icke fordra mästerprov av sina mästare, särskilt icke av sådana, som bo i andra städer, enär det skulle bli för dyrt för dem att fara till Nyköping och vistas där den tid, som borde åtgå till utförande av ett mästerprov under skådemästar-nes uppsikt.

I andra ämbeten underlåter man att betala avgifter till lådan under långa perioder, och med sammanträden är man ej heller så nogräknad, det kan dröja mer än året mellan mötesdagarna. Likaså finner man, att i fall, då antalet i staden bosatta mästare inom ett ämbete ej uppgår till det föreskrivna, magistratens representanter sammanträda med ett från andra yrken kompletterat ämbete.

Handelsmännens sammanslutningar, Handelssocieteterna, ha en med de egentliga hantverksämbetena analog organisation. Liksom vissa hantverksämbeten, som ansågo sig förnämliga, under 1700-talet ändrade sitt officiella namn till societet, t. ex. i Stockholm sockerbagarsocieteteten och bryggarsocieteteten, har tydligen någon gång handelsmännens »sammhälle» i Nyköping skaffat sig den nymodiga benämningen *societet*. Det första *bevarade* protokollet från Nyköping är visserligen från 1794, men att av en sådan tillfällighet som ett bevarat protokoll — såsom i skriften om Nyköpings Handelssocietet — draga någon slutsats om själva ämbetets ålder, torde vara förhastat. Handelsståndet måste i en köpstad höra till de äldsta korporationerna på platsen. Nyköpings handelsocietets — eller vad dess föregångare kan ha benämnts — arkivmaterial från tidigare år än 1794 får emellertid sorgligt nog tydligen anses vara förlorat.

I Faleks båda böcker finnes jämväl en del intressanta uppgifter från brytningsåren under 1800-talets mitt inom det svenska näringslivet. Reconsenten vill endast understryka detta och därjämte rikta en vänlig anhållan till arkiv- och museumsföreståndare att — medan ännu tider är — i de olika städerna söka samla resterna efter de föreningar under olika namn, som skapades med anledning av 1846 års näringsförordning. Deras protokoll, räkenskaper och artefakter ha liksom skräämbetenas mycket ofta hamnat hos enskilda personer — vanligen sådana, som vid föreningens

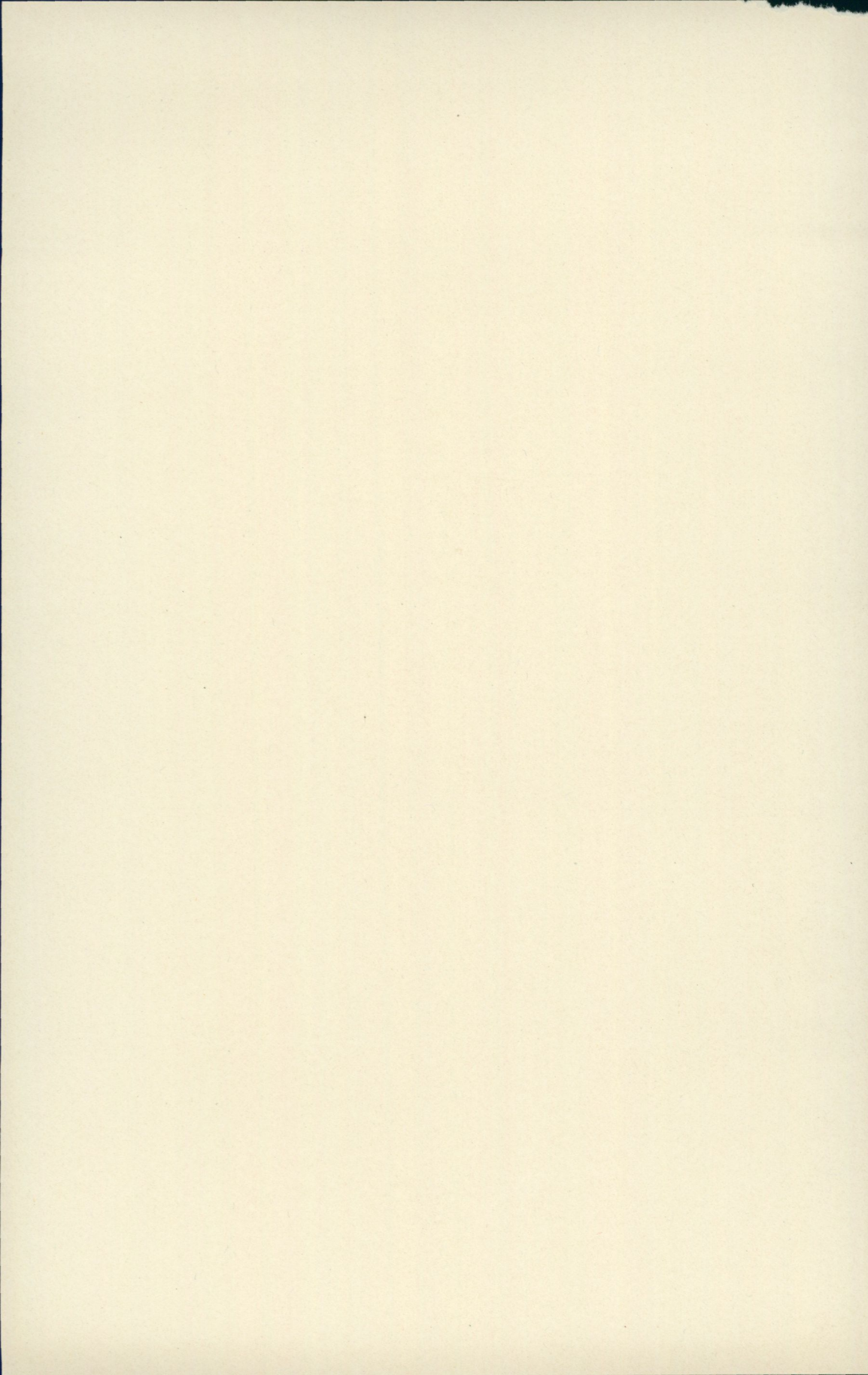
upplösning hade någon funktion inom denna — och det kan ännu vara möjligt att uppspara dem hos dessa personer eller deras arvingar. Emellertid bör härför ingen möda lämnas osparad, ty bevarandet av dessa handlingar m. m. är av synnerlig vikt för ett rätt förstående av denna märkliga genombrotts-tid.

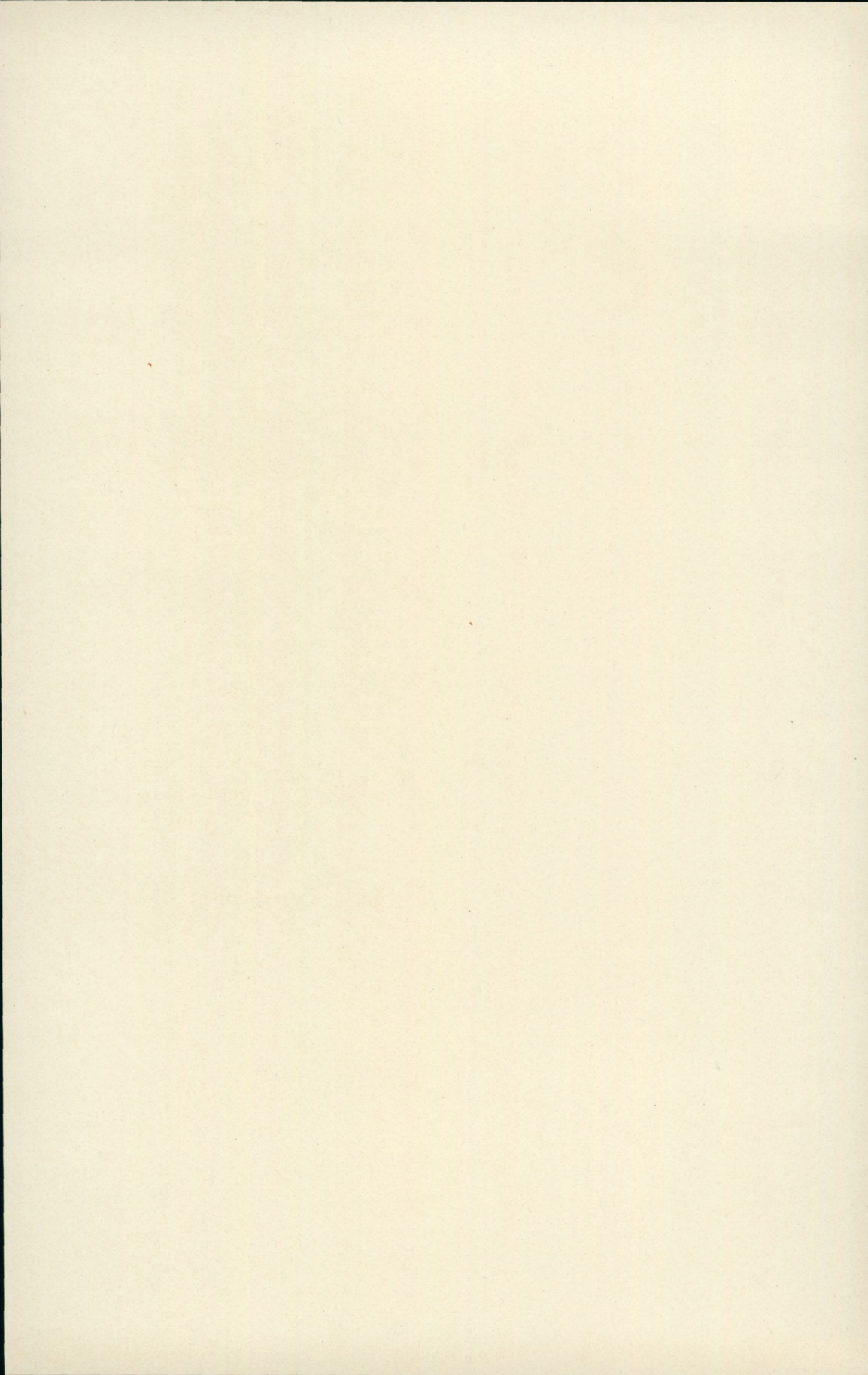
Vad Fabriks- och Hantverksföreningens tjugufemårsskrift beträffar, förtjänar den att noteras i en kulturhistorisk tidskrift framför allt därför, att i densamma finnes ett kapitel, som rätt så utförligt behandlar realiseringen av den inom denna korporation framburna tanken att i Nyköping grunda ett länsmuseum för Södermanlands län.

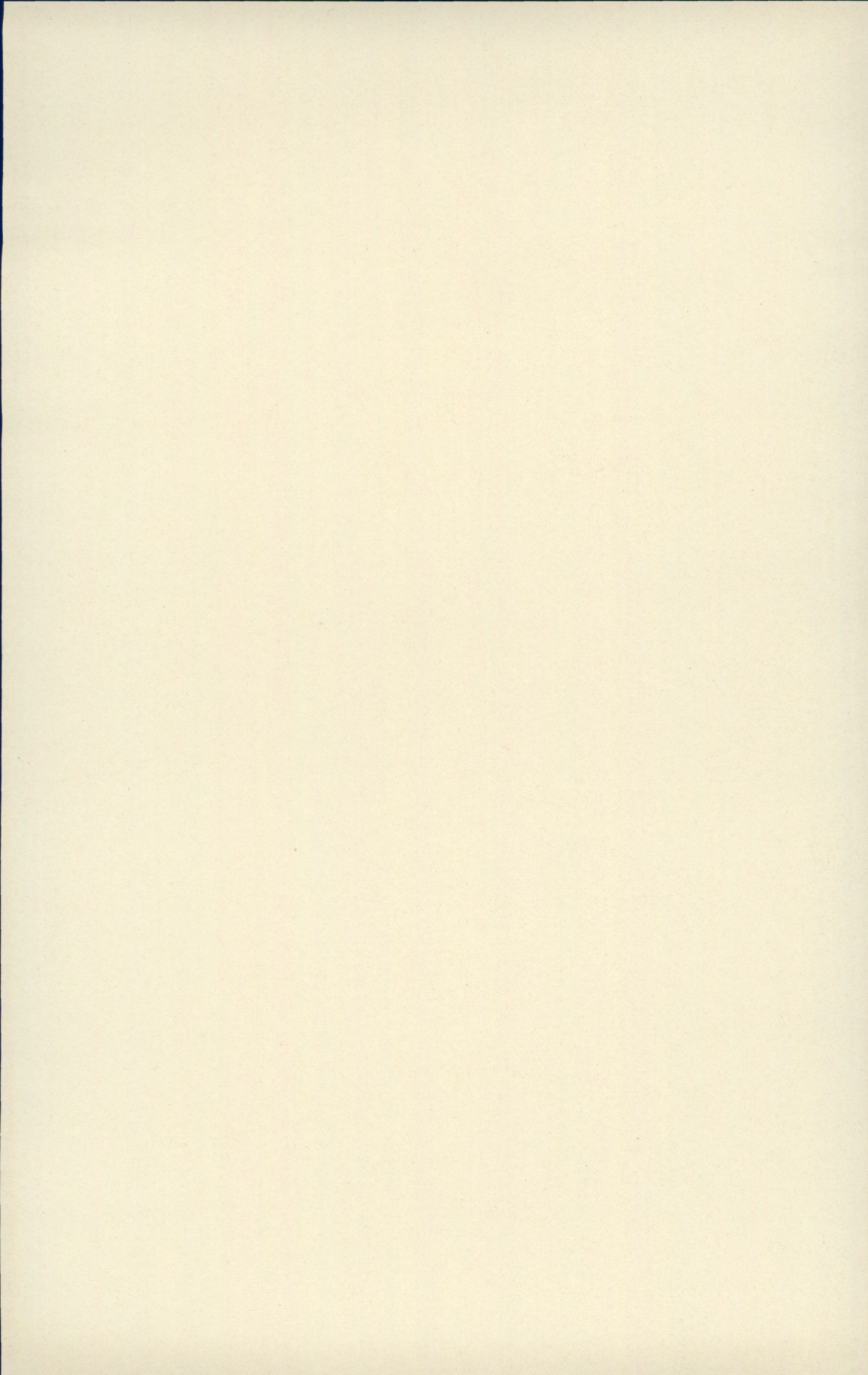
—a—i.

Till anmälan insända skrifter:

Från Kungl. Vitt. Hist. och Ant. Akademien: Hansson, H.: Gotlands bronsålder (Handl. 37: 1). Sthlm 1928; Lundberg, Erik: Topografiska stadsundersökningar I. Söderköping (Handl. 39: 1), Sthlm 1928; Fürst, C. M.: Birger Jarls grav i Varnhems klosterkyrka (Handl. 38: 2). Sthlm 1928. — Från Kunstindustrimuseet i Oslo: Beretning 1927—1928. — Från Arbetarnas Kulturhistoriska sällskap: Notiser I: 6. — Från Verlag B. G. Teubner, Leipzig: Schramm, P. E.: Die deutschen Kaisern und Könige in Bildern ihrer Zeit. 2 Bde. Leipzig 1928. — Från Verlag W. de Gruyter & Co, Berlin-Leipzig: Hoffman-Krayer: Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens I: 9—11, II: 1—2. — Från förf.: Falck, A. E.: Hantverksskrän och fabriksväsen i Nyköping. Nyköping 1920.

REDOGÖRELSE

FÖR

NORDISKA MUSEETS UTVECKLING OCH FÖRVALTNING

ÅR 1927

STOCKHOLM 1929

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
280653

Nordiska Museets nämnd.

Nordiska Museets nämnd har varit densamma som föregående år och utgjordes alltså den 31 dec. 1927 av följande personer:

<i>Ordförande:</i>	byggnadsrådet fil. dr ISAK GUSTAF CLASON, 1899.
<i>Andre ordförande:</i>	rektorn fil. dr OLOF ÖRTENBLAD, 1905.
<i>Skattmästare:</i>	överdirektören VIKTOR ALMQUIST, 1897.
<i>Styresman:</i>	fil. dr GUSTAF UPMARK, 1913.
<i>Övriga ledamöter:</i>	civilingenjören CLAES G. NORSTRÖM, 1900. överintendenten fil. dr JOHN BÖTTIGER, 1901. riksantikvarien fil. dr SIGURD CURMAN, 1926.

Under år 1927 hade nämnden 6 sammanträden.

Jämte ärenden rörande museet har nämnden under året på grund av remisser från Kungl. Maj:t behandlat och avgivit underdåniga utlåtanden rörande följande ärenden, nämligen angående statsanslag åt fil. lic. Karl Erik Forsslund för fortsatt utgivande av verket »Med Dalälven från källorna till havet»; angående statsanslag åt Samfundet för Hembygdsvård för fortsatt utgivande av Tidskrift för hembygdsvård; angående statsanslag åt Föreningen för svensk kulturhistoria för fortsatt utgivande av tidskriften Rig; angående svenskt deltagande i en utställning i Paris av mattor och vävnader; angående statsanslag åt Kulturhistoriska föreningen i Lund; angående statsanslag åt Folkmusikkommissionen; angående statsanslag åt folkminnesinstitutionerna i Uppsala, Lund och Göteborg.

Styresman och övriga tjänstemän.

Tjänstgörande den 31 dec. 1927 voro:¹

<i>Styresman:</i>	GUSTAF UPMARK, fil. dr, (1902) 1913.
<i>Intendenter:</i>	EDVARD HAMMARSTEDT, fil. dr, (1890) 1906.

¹ Årtalen angiva tidpunkten för tjänstemans anställande vid museet och befattningens tillträde.

- ALARIK BEHM, (1897) 1906.
 SIGURD ERIXON, fil. dr, (1914) 1924.
 SIGURD WALLIN, fil. lic., (1916) 1924.
- Professor i nordisk och jämförande folklivsforskning:*
 NILS LITHBERG, fil. dr, (1912) 1919.
- Amanuenser:*
 SUNE AMBROSIANI, fil. dr, 1903.
 ARVID BÄCKSTRÖM, fil. dr, (1914) 1916.
 ERNST KLEIN, fil. lic., 1921.
 GÖSTA BERG, fil. kand., (1925) 1926.
 SIGFRID SVENSSON, fil. kand., (1925) 1926.
 ANNA LEWIN, 1886.
 SELMA STRÖM, 1886.
 LOUISE HAGBERG, 1891.
 IDA MÖLLER, 1898.
 GERDA CEDERBLUM, 1900.
 EMELIE VON WALTERSTORFF, 1903.
 LAURA STRIDSBERG, 1904.
 ANNA RUDBECK, 1909.
 LALLA KUGELBERG, 1910.
 RAGNHILD BERGSTRÖM, 1911.
 MÄRTA UPMARK, 1924.
 LILLY ÅHMARK, f. HAGLUND, 1924.
 GUNNEL HAZELIUS, 1926.
- Bokhållare:*
 HARALD ENGWALL, 1907.

Amanuensen fröken Selma Ström, som tillträdde sin befattning år 1886 och under större delen av sin tjänstetid haft sitt arbete förlagt till museets räkenskapskontor, beviljades avsked med pension från och med den 1 jan. 1928.

Överstelöjtnant O. Kullberg, som sedan år 1921 tjänstgjort som biträde i ekonomikontoret, avgick den 15 febr. vid uppnådd 67 års ålder.

Tjänstledighet har under året åtnjutits av följande tjänstemän: av styresmannen Upmark den 1 dec. till årets slut på grund av sjukdom; av professor Lithberg under hela året för arbete med samlingarna från Schloss Hallwil; av amanuensen fröken Hazelius den 15 okt.—15 nov. för utrikes resa.

Såsom *extra tjänstemän* hava under året följande personer arbetat vid museet: fil. kand. Gösta Selling 1 febr.—14 april samt vid skilda tillfällen under året vid högreståndsavdelningen; fil. kand. Lennart Björkquist 1 jan.—10 mars, 29 mars—30 april vid allmogeavdelningen; fil. kand. Sven Drakenberg 3 febr.—10 mars, 29 mars—30 april vid högreståndsavdelningen;

f. d. länsantikvarien Ola Bannbers 1 april—3 juni, 27 okt. till årets slut vid byarkivet; konstnären Olle Homman 1 jan.—10 juni, 8 okt. till årets slut vid byarkivet; civilingenjören Fritz Boltenstern under jan. månad, 1—30 maj vid byarkivet; herr Bernt Strömman tidvis under året i biblioteket; fröken Signe Mildén under hela året i museets kansli; fröken Ulla Sterky 19 april till årets slut, dels sysselsatt med lagning av textilföremål, dels i Skansens expedition; fröken Dagmar Arp under hela året i räkenskapskontoret; fröken Eva Reuterskiöld 1 juni—31 aug. i räkenskapskontoret; fröken Alfhild Erixon 17 jan.—15 juni vid byarkivet; fröken Maj-Lis Rissler 1—23 april, 16—30 maj, 20 juni—20 juli, dels i museets kansli, dels vid textilsamlingarna; fröken Visen Lewin 27 mars—27 maj och nov. månad i biblioteket; fröken Hedvig Bratt under större delen av året, sysselsatt med utskrivning av dubblettexemplar av huvudliggaren; fröken Agnes Ljungberg och fru Malin Strahl tidvis under året, sysselsatta med kollationering av nämnda dubblettexemplar.

För *museal utbildning* ha under året följande personer arbetat i museet: intendenten fil. kand. Bengt Engström 11 jan.—12 febr.; amanuensen fil. kand. Karl-Alfred Gustawsson 24 jan.—10 mars; fil. stud. fröken Brita Kjellmark 1 mars—30 nov.; amanuensen fil. kand. Carl Gunnar Palm 11 mars—15 maj; amanuensen fil. lic. greve Sten Kalling 15 mars—4 juli; fil. kand. Bertil Wester 6 maj—2 juni, 16 aug.—3 sept.; fil. mag. Ivar Modéer 20—27 maj; amanuensen fil. lic. Stig Roth 29 sept.—29 okt. och fil. kand. fru Inger Nordenfelt 1 okt. till årets slut.

Institutionens allmänna förhållanden.

Statsanslag har utgått med ett belopp av 126,550 kr., varjämte Riksdagen beviljat dels lönetillägg med ett sammanlagt belopp av 18,425 kr., dels även dyrtidstillägg åt museets tjänstemän och åt vaktmästarpersonalen vid museiavdelningen, så att dessa befattningshavare varit i löneavseende jämställda med motsvarande befattningshavare vid statens icke nyreglerade verk. Övrig personal vid museet och Skansen har åtnjutit dyrtidstillägg enligt av nämnden bestämda grunder.

Till Kungl. Maj:t gjordes förnyad anhållan om äskande hos 1927 års riksdag av anslag för genomförande av reglering av lönerna vid museet i enlighet med de avlöningsförhållanden, som numera äro gällande vid med Nordiska Museet jämförliga statsinstitutioner. Kungl. Maj:ts proposition med anledning av denna anhållan blev emellertid icke bifallen av riksdagen, vilken ansåg ytterligare utredning påkallad.

Till upprättande av ett filmarkiv har dessutom beviljats 5,000 kr.

Stockholms stads anslag till Skansens förkovran och utveckling har även under år 1927 utgått med 40,000 kr. under samma villkor som närmast föregående år.

Donationer. Hovjägmästaren Helge Ax:son Johnson har i enlighet med sitt tidigare åtagande till Gustaf Vasa-stodens fullbordande under året som gåva överlämnat ytterligare 10,000 kr., varmed slutlikvid verkställts till konstnären.

Genom testamente har framlidne doktor A. W. Cassén, Stockholm, överlämnat 30,000 kr. i obligationer, att sedan vissa legat utgått, användas för Skansens räkning.

Grevinnan Wilhelmina von Hallwyl har till nybyggnader på Skansen som gåva överlämnat 5,000 kr. Genom en insamling inom Helsinges gille har museet satts i tillfälle att för Skansen förvärva en byggnad från Delsbo sn, Hälsingland. Samfundet S:t Erik har som bidrag till uppförande på Skansen av ett lusthus från Stockholm skänkt 2,000 kr. ur Unmanska fondens avkastning.

Artur Hazelius-fonden har under året uppnått den summa av 50,000 kr., som enligt fondens stadgar kräves för dess tagande i bruk. Detta resultat har åstadkommit främst tack vare följande större gåvor: Fil. dr E. Hultmark 1,000 kr.; Stockholms Bryggerier och Gustaf Piehls Bryggeri Aktiebolag 2,000 kr.; Direktör M. Månsson 1,000 kr. Rörande fonden se i övrigt redogörelsen sid. 72 f.

Från Samfundet Nordiska Museets Vänner har museet även detta år fått mottaga synnerligen värdefulla gåvor till samlingarna, jfr sid. 28 ff. och 75. Gåvor till museet redovisas i övrigt sid. 77 ff.

Lotteri. Under året har dragning ägt rum i det föregående år beviljade penninglotteriet, varom se Redogörelse 1926, sid. 6 f. Förutom de av museet 1926 förskottrade 47,000 kr., ha under året ytterligare 42,200 kr. kunnat användas för de med lotteriet avsedda kulturhistoriska bygdeundersökningarna.

Skottsbergiska gården. På initiativ av bl. a. tjänstemän vid Nordiska Museet igångsattes en aktion för att lösa den länge aktuella frågan om att musealt bevara den märkliga Skottsbergiska gården i Karlshamn, en hel borgerlig 1700-talsanläggning av hög kvalitet och enastående väl bevarad. Sedan Kungl. Maj:t beviljat lotterimedel för inköp av gården, övertogs denna av Stiftelsen för Skottsbergiska gårdens i Karlshamn bevarande, i vilken stiftelse museets styresman äger säte och stämma.

Sturehov. Rådet till skydd för Stockholms skönhet fäste i slutet av år 1926 uppmärksamheten på vikten av att den Stockholms stad tillhöriga egendomen Sturehov i Botkyrka sn, bebyggd med en sällsynt förnämlig herrgårdsbyggnad från gustaviansk tid, komme i åtnjutande av en dess betydelse som

kulturminnesmärke fullt värdig omvårdnad. Rådet hade därvid försäkrat sig om Nordiska Museets villighet till ett samarbete med staden för sakens förverkligande. Museet erbjöd sig dels att öva museal tillsyn över byggnaderna och parken, dels också att efter hand möblera den gustavianska våningen med samtida föremål ur sina samlingar. Stadskollegiet, som under innevarande år behandlade Skönhetsrådets förslag, beslöt därvid att det f. n. icke skulle föranleda till någon åtgärd.

Museal utbildning. Den utbildning för praktisk museitjänst, som tid efter annan meddelats aspiranter på anställningar vid landets kulturhistoriska museer, har anlitats i betydligt större utsträckning än förut. Kravet på dylik utbildning vid de centrala museerna, d. v. s. Nordiska Museet och Statens Historiska Museum, har alltmera regelbundet uppställt och pålagt dessa institutioner ett omfattande pedagogiskt arbete. Under året har detta vid museet liksom tidigare stått under ledning av avdelningsföreståndarna.

Museibygnaden. I »föreläsningssalen» i bottenvåningen ha inredningsarbeten igångsatts för att förändra denna till lokal för museets arkivsamlingar. Av dessa ha hittills där uppställt samlingarna av fotografiska negativ samt den Zickermanska bildsamlingen. Dessa liksom övriga inrednings- och reparationsarbeten ha stått under uppsikt av intendenten vid K. Byggnadsstyrelsen Knut Bildmark. — Ordnanandet av vägar och gräsplaner omkring museibygnaden har fortsatt enligt tidigare uppgjord plan.

Nordiska Museets kansli. Diariet över inkommande skrivelser 1927, vilket förts av amanuensen fröken Hagberg, upptager 3,071 nr (räkningar, kvitton, kostnadsförslag, anbud m. m. ej här införda). Utgående skrivelser i registratur och kopieböcker utgöra 1,617 st. För Livrustkammaren finnas numera särskilt diarium och särskild kopiebok. — Postböckerna upptaga 13,143 avgångna försändelser (Livrustkammarens även häri inräknade), varav 5,685 korsband.

Samlingarna.

Utrymmesbristen inom magasins- och arbetslokalerna har icke heller innevarande år kunnat på effektivt sätt avhjälpas och besvärar därför i ökad grad arbetet inom museet och försvårar tillgänglighörandet av de magasinerade samlingarna för studier och bearbetning. Det arbete som alltsedan installationen bedrivits för att planmässigt utnyttja magasinslokalerna och som under en lång följd av år upptagit större delen av arbetspersonalen har till ytterlighet försvårats, då t. o. m. reservutrymmena inom olika avdelningar måst fullpackas. Under hela året ha också de i föl avstängda utställningssalarna för jakt och fiske samt eldens ekonomiska användning måst bibehållas som tillfälliga magasinslokaler.

En definitiv lösning av dessa problem kan givetvis icke vinnas utan nybyggnader, men för att åstadkomma en provisorisk förbättring har anhållan gjorts hos K. Byggnadsstyrelsen om undersökning, huruvida lämpliga magasinstrymmen skulle kunna upplåtas åt museet inom någon av de kaserner som genom arméns omorganisation bliva lediga.

Det för föremålets fortbestånd nödiga konserveringsarbetet har under året fortgått och berör bl. a. textilsamlingarna (med museets egna krafter), väggbeklädnader, som tillvaratagits vid husrivningar, allmogemöbler samt grupper av ömtåliga småföremål, vilka senare konserverats av ingenjör C. F. Sandgren, som under ett par månader arbetat inom museet. Museets desinfektionsugn har under året tagits i bruk även för föremål från andra museer i Stockholm och landsorten.

Brandförsäkringen av samlingarna har reviderats och höjts till 7,200,000 kr.

De i Nordiska Museets huvudliggare katalogförda samlingarna hava under år 1927 ökat med 10,685 nummer. Arbetet med föremålets införande i huvudliggaren har liksom förut utförts av amanuensen fröken Lewin med biträde av amanuensen fröken Hazelius. Utskrivning av dubbelexemplar av huvudliggaren samt kollationering av dessa har fortsatt.

Angående förvärven till samlingarnas olika avdelningar hänvisas till gåvoförteckningen sid. 77 ff. och meddelas i övrigt följande:

Allmogeavdelningen.

Föreståndare: intendenten HAMMARSTEDT; vid hans sida har som biträdande föreståndare stått intendenten ERIXON; övriga arbetande inom avdelningen: amanuenserna BERG, fröken CEDERBLOM (dräkter), fröken VON WALTERSTORFF (textilier) och fröken HAGBERG (forntro).

Bland årets förvärv till denna avdelning äro måhända de föremål ur vetenskaplig synpunkt intressantast, som förvärvats av museets tjänstemän under 1926 års byundersökningar men som först detta år blivit införda. De äro visserligen ej kvantitativt så framträdande men kompletteras av ingående upplysningar, erhållna ute i fältet. En motsvarande skörd från 1927 års resor kommer att redovisas i följande årsberättelse.

Det räddningsarbete, inriktat på de för närvarande i antikvitetshandeln särskilt begärliga möblerna, som tidigare bedrivits, har också detta år i trots av den allt känbarare utrymmesbristen måst av museet fortsättas. Under förra delen av året hade institutionen därvid att kämpa med den energiskt planerade och iscensatta exporten till Amerika, men även oavsett denna har

det varit nödvändigt att i tid — och i sista stund — söka fylla ännu förefintliga luckor i föremålsbeståndet.

Här redovisas föremålen gruppvis.

Byggnadskultur. Talrika föremål och byggnadsdelar belysande byggnadskulturen och därmed sammanhörande ting förvärvades under året, särskilt i Dalarna i samband med byundersökningarna. Till komplettering av museets samling av timmerknutar insamlades ett femtontal nya dylika av olika typer. Ett intressant fönsteröverstycke, daterat 1760, och en hel rad fönster av olika typer ha inkommit från östra Dalarna. Ännu märkligare äro tre ålderdomliga härbresdörrar och en loftbodsörr. Vidare höra hit 3 innerdörrar från Dalarna och 3 från Östergötland, samtliga med speglar och lister samt målning. I samband med dörrarna kunna också nämnas ett antal ålderdomliga härbresnycklar samt lås och låsbeslag. En svit av låsformer allt ifrån primitiva trälås med den enklaste form av kolv och fällnycklar av trä eller järn till fullt utvecklade trälås samt komplicerade men ålderdomliga dörrlås av järn ha anskaffats liksom också hänglås av olika typer (bultlås, polhems-lås etc.). En del av järnlåsen äro från Götaland, de flesta som vanligt från Dalarna. Sistnämnda gäller också en samling beslag samt några präktiga dörrringar av dörrklappsform. Även en del portbeslag ha anskaffats liksom också en vacker uppsättning grindhaspar och öglor. Dalarnas gamla smideskonst har bland dessa föremål många goda representanter. Från Jämtland härrör ett figurnidat dörrhandtag av trä. Tvenne präktiga dubbla bergsmanportar med profilering i form av snedrutor ha genom antikvitetshandeln förvärvats från Falu-orten. Ett par uthusportar från övre Dalarna äro daterade 1648. Från Uppland har museet erhållit ett par väderflöjlar.

Även föremål eller byggnadsdelar tillhörande bondgårdarnas inredning ha under året förvärvats. Några uthuggna trappstockar äro från övre Dalarna. Här kan också omnämnas en stege, daterad 1731. Från Dalarna härröra en hel del panelstycken med dekorationer eller figurmålning. Från Nås socken kommer ett målat tak av 1600-talskaraktär. Målade tak av framstående bondekonstnärer ha också inkommit från Hälsingland och ett från Östergötland, daterat 1733. Löstagbara väggmålningar omnämnas på annat ställe. Några kronstånghållare ha anskaffats till museet, dels av trä, dels av järn.

Slutligen ha en del timmerbearbetnings- och byggnadsredskap anskaffats, famförallt yxor och bilor, vidare timmerborr och en golvsåg med handtag och ett större sågblad, daterat 1712, från övre Dalarna. Det har troligen använts i en vattensåg. En tegelform av trä från Mora är daterad 1683.

Möbler och väggdekorationer: Sängar. Den väggfasta medeltidsartade tvillingssängen i Hedninghuset på Skansen blevo under året uppsatta på sin plats. Ståndsängar och skåpsängar förvärvades från Dalarna och Norrland.

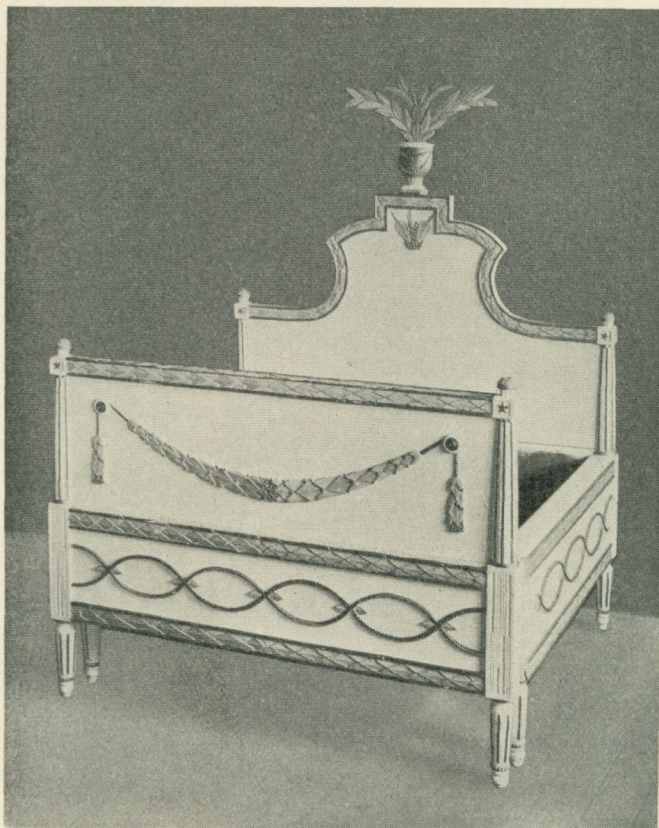

Fig. 1. Imperialsäng med utdrag från Åls sn, Dalarna. H. 124 cm.
Nord. M. 160,749.

En imperialsäng med utdrag härrör från Åls sn, Dalarna (fig. 1). Den har en något överrik, snidad ornering.

Vaggor och barnkassar: En vagga från Norrbotten, en barnkasse av trä från Dalarna.

Bänkar och soffor. Hithörande möbler härröra från Dalarna och äro i huvudsak följande: primitivt stocksäte, försäte, tvenne kistbänkar, en vändbänk samt tre dragsoffor med ornerade och profilerade ryggstycken.

Skåpen utgöra som vanligt den mest betydande delen av möbelförvärven. Formvariationen är här mycket stor och åtskilliga nya typer dyka alltjämt upp. Härtill kommer, att inga andra möbler så varit föremål för konstnärernas och speciellt målarnas omsorger, och för den som vill lära känna den folkliga målarkonsten äro skåpen ytterst givande. Detta gäller icke minst

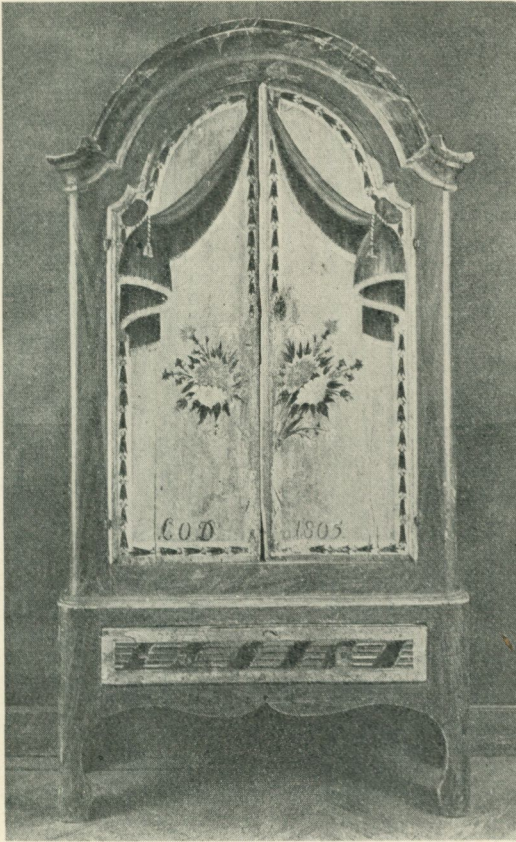

Fig. 2. Dubbelskåp från Jämtland, daterat 1805. H. 217 cm.
Nord. M. 162,439.

årets förvärv och särskilt de skåp, som härröra från Dalarna, Jämtland och Hälsingland. Bland dalaskåpen finnes en del, som målats före 1700-talets mitt. Ett skåp är målat 1751. 1770-talet är mycket väl representerat, liksom 1780-talet. Härigenom förmår museets material numera mycket väl belysa vissa faser av den intressantaste konstnärliga utvecklingen under 1700-talet. Bland i senare tid målade skåp må ett från Boda framhåvas på grund av sin för Boda och Bingsjö egenartade dekoration från 1700-talets utgång samt ett ståtligt mjölkskåp, målat och signerat av M. P. Stadig 1849.

Ett rikt målat värmländskt ståndskåp är daterat 1764. Av jämtländskt ursprung äro ett par för landskapet genom form och målning typiska dubbelskåp (ett är daterat 1805, fig. 2). Se vi på typbeståndet, är det också mycket in-

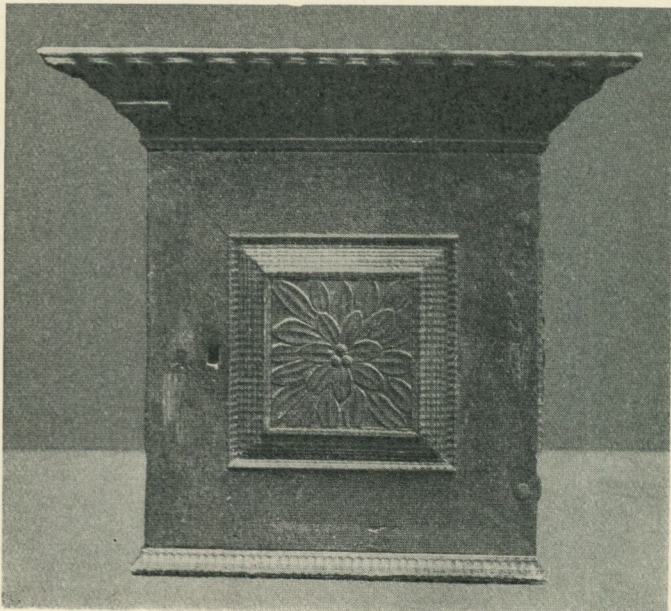

Fig. 3. Hängskåp från Sundborns sn, Dalarna. H. 62 cm. Nord. M. 160,724.

strukturellt. Även här står Dalarna i täten. Intressanta övergångsformer mellan kärlylla och skåp ha förvärvat, delvis av hittills okänt slag. Skänkskåpen äro talrika. De äldre äro av 1600-tals-karaktär med raka överstycken, rikt indelade med speglar och ha en lucka i vardera våningen. Vidare förekomma sådana, där underdelen är avfasad i hörnen och slutligen den fullt utbildade allmogeformen med brutet krön. Ett skåp från Löderups sn i Skåne utmärker sig genom en synnerligen frodig dekor såväl i snideri som färg. Ståndskåpen äro ävenledes många och delvis mycket ålderdomliga med tvärsålar till ben och luckor i stället för dörrar. Rikare snidade bergsmansskåp av denna typ ha också inköpts. Egendomliga övergångsformer mellan skänk och hängskåp härröra från Boda och Bjursås. Några värdefulla bänkskåp ha anskaffats. Bland de talrika hängskåpen förtjänar att framhävas ett elegant snidat bergsmansskåp från Sundborn, fig. 3. Hörnskåp ha inkommit från flera landskap. Bland de från Dalarna märkas ett högt och smalt bergsmansskåp med kraftigt profilerade lister samt tre, som äro målade i Erik Eliassons stil och äro daterade 1780 och 1782. Ett med sniderier och profileringar utstyrt hörnskåp härrör enligt uppgift från Köpingstrakten i Västmanland. Från Delsbo och Arbrå socknar i Hälsingland ha målade hörnskåp inkommit. Ett stort dylikt i skänkform härrör från Västerbotten.

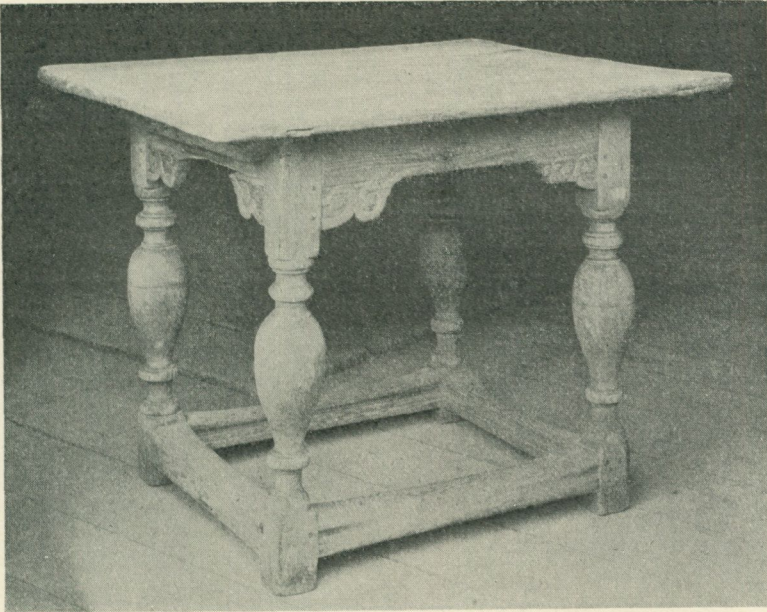

Fig. 4. Bord med balusterben från Hedemora sn, Dalarna. L. 72 cm.
Nord. M. 160,761.

Ett närmare ingående på dessa nyförvärv av allmogemöbler förbjudes av utrymmet, men de kunna betecknas såsom hörande till de största och viktigaste, som förekommit i museets historia.

Bord ha förvärvats till ett antal av omkring 30. Olika typer äro företrädde, t. ex. bord med intappade ben, dels med dubbelståndare med sulor (ett från Särna), dels med 4 fria ben (ett daterat 1699), ypperliga bockbord, ett antal ytterst förnämliga bord med balusterben, varav flera från bergsmansgårdar i Dalarna, fig. 4, och ett med stenskiva från Gotland, slagbord och fällbord samt slutligen skåpbord och en del nyfunna bordtyper. Bland bockborden från Delsbo i Hälsingland är ett, som har målad skiva och årtalet 1575 samt en inskrift, där ägaren, bonden Biörn Erson i Duffvenäs, omtalas. Bordet har av den person, som sålde det till museet, inköpts i byn Duvnäs. Det är museets äldsta bord (161,987). Ett annat Delsbobord har ännu rikare ornerad skiva och bär årtalet 1625. Av stort värde är ett tredje bord med dubbelståndare och målad skiva, daterad 1669 och försedd med lång inskrift. Det torde härröra från Forsa sn. Dessa möbler äro givetvis ytterst förnämliga tillökningar i museets bestånd av allmogeföremål.

Stolar. Ett trettiotal stolar ha inkommit från Dalarna, Småland, Västmanland, Hälsingland, Uppland och Västerbotten. En av Hälsingestolarna är av romansk karaktär, fastän knappast mer än 200 år gammal. Dalastolarna äro mångskiftande. Här finnas sådana med ramslåar och rektangulära ryggbrickor, som i flera fall ha vacker målning. En pinnstol av Windsortyp härrör från Sundborn. Flera stolar äro daterade, bl. a. en från Sollerön med intappat ryggbrede. Den bär årtalet 1763.

Hyllor och ställ. Mjölkrågshyllor och mjölkstegar ha förvärvats från Dalarna och Norrland, likaså kärlyllor. Ett tallriksställ härrör från Uppland. Tvenne skålkorgar för uppläggning av träkäril inköptes i Dalarna.

Kistor. Möjligen kan hit räknas en ur en stock urholkad kista med lock, vilken i sen tid nyttjats för tjära. Den är från Särna. En kista av medeltidstyp med kupigt, ur ett stycke urholkat lock härrör från Sundborn i Dalarna. En ekkista, daterad 1621, har förvärvats från Ö. Göinge hd i Skåne. Från Bjursås i Dalarna är en kista med plant lock. Den är daterad 1758 och är målad av Hans Erson Enman. Enklare yngre kistor ha inkommit utom från Dalarna även från Uppland, Småland etc. Rikare ornerade ha inköpts i Hälsingland och Västerbotten. En mindre kista från Delsbo är snidad och härrör från 1500-talet.

Byråar ha inkommit från södra Östergötland till ett antal av 4 stycken, därav en med snedklaff, vackert målad och daterad 1826.

Ur. Här märkes först och främst ett ståndur från 1700-talets början. Tavlan är signerad »Georg Berglin, Stiernsund», vilken mästare 1737—38 är känd som urmakare i Västerås. Sannolikt har han väl tidigare varit verksam vid Stjärnsund. Uret torde kunna räknas som en bergsmanssak. Från Dalarna härröra en del ståndur med målade skåp och med sådana årtal som 1775, 1777, 1782 etc. Även från Småland och Östergötland ha ståndur inkommit, stundom med konstnärlig målning av kända mästare.

Skrin. Ett tjugutal skrin ha förvärvats, de flesta från Hälsingland, men några också från Skåne, Småland, Östergötland, Värmland, Västmanland, Uppland, Dalarna och Norrbotten. Orneringen är särskilt intressant på hälsingeskrienen.

Askar och lådor. Spånaskar med sveplock ha inkommit från Dalarna (en daterad 1693), Hälsingland etc. En serie svarvade askar härrör huvudsakligen från Småland. För övrigt ha ett flertal landskap givit sin tribut, och typerna variera: vridlock, skjutlock, fäll-lock etc. En fyrkantig vridlocksask har ett högst konstrukt system av spärreglar som lås. En blomsterkruka av trä från Småland har formen av en låda utan lock. Den är daterad 1853.

Speglar. Från Östergötland ha två väggspeglar inkommit och från Hälsingland en.

Målningar (jämför under Byggnadsdelar). Ett par 1700-talsmålningar på väv komplettera på ett i hög grad behövt sätt museets obetydliga bestånd av äldre dalmålningar. Även yngre dalmålningar på papper ha anskaffats. Från Gästrikland härrör en svit av Hans Wikström, daterad 1824 Hälsingland har bl. a. bidragit med en hel målad tapet från Delsbo, ännu vid 1800-talets mitt uppehållande något av socknens barocktraditioner. Även av sydsvenska målade bonader har museet förvärvat en del, nämligen från Småland.

Tapeter. Årets förnämsta förvärv är en stofftapet till en hel sal, härörande från en bergsmansgård i Sundborn i Dalarna. Den är av papper och tillhör 1700-talets förra hälft. Tapetprov med hand- eller schablonmålad ornering ha för övrigt inkommit både från Dalarna, Härjedalen, Norrbotten och Småland.

Tavlor. Ett par intressanta oljemålningar, möjligen ursprungligen dörröverstycken eller dylikt och med härkomst från en bondgård i Gästrikland, ha inköpts. Dessutom ha som vanligt en del yngre tavlor inkommit till museet.

Gardiner. 5 olika slags mönstrade rullgardiner ha förvärvats från Dalarna. Motsvarigheten på papper, som dock ogärna rullades upp utan hellre spikades för fönstren, är företrädd i lika många exemplar, alla mer eller mindre rikt målade och prydliga. Från Småland ha gardinhållare inkommit.

Dräkter. Årets förvärv av dräkter och dräktdelar utgöres till större delen av biprodukter från undersökningsexpeditioner, vilka haft andra specialändamål, eller också ha de inköpts av resehandlande och andra, som förvärvat föremålen i spekulationssyfte. Dalarna har även i år varit den provins, som rikligast blivit tillgodosedd, och en del verkligt bra föremål ha också förvärvats.

Från Boda härrör en del kvinnolivstycken av blommig kattun, ylle och sidendamast samt skinn. Snörmaljorna äro dock avsprättade samtliga liv, men i regel finnas garnrester kvar, vilka utvisa färgen å garnet, med vilka de varit fastsydda. Även s. k. »gråhättor» av äldre form ha förvärvats, »svensk-skor» med stadiga näverbottnar, en gammal »kjolbrädda» samt en väl bibehållen pälsströja och dito kjol med den för Boda sockendräkt typiska gröna bandlisten nedtill. — Även från Gagnef ha förvärvats trenne kvinnolivstycken av respektive mönstrat rött ylle, svart halvsiden samt röd och gul bomullsdamast, samtliga med den för socknen karakteristiska ryggmarkeringen; dessutom en bra och typisk kjolväska med applikationsbroderi. Från Leksand en vacker kvinnomössa av vitt bomullstyg med för socknen typiskt rätlinigt vitbroderi. Av mansplagg från samma socken en brudgumskjorta av s. k. »läsväv», bärande årtalet 1882, samt ett par sämskade skinnbyxor. Från Transtrand har inkommit en i det närmaste fullständig kvinnodräkt med randig kjol och med densamma vidhängande livstycke av samma slags

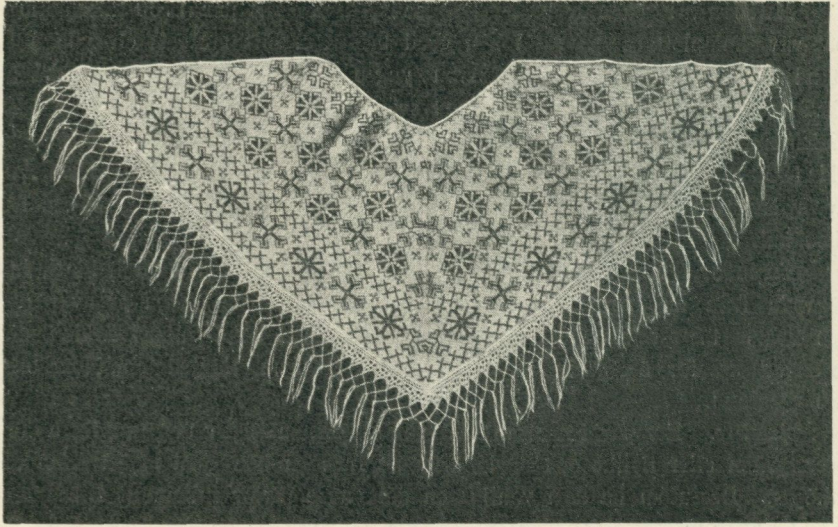

Fig. 5. Stickat halskläde från Näs sn, Dalarna. Nord. M. 163,058.

tyg, förkläde av tryckt bomullstyg samt halskläde och överdel. Från Näs har ett särdeles intressant stickat halskläde, fig. 5, förvärvat. Mönstret i svart mot röd botten återfinnes i Nordiska Museets dräktsamling endast på en manshalsduk från samma socken. Båda dessa plagg komma sannolikt att i Fataburen senare behandlas, här må dock halsklädet omnämnas såsom varande bland årets märkligaste dräktförvärv.

På grund av Nordiska Museets svårighet att till en del sockendräkter erhålla riktiga och typiska fotbeklädnader ha sockenskomakare med lämpliga förutsättningar efterspanats, vilket resulterat i att en del nya näverbottnade s. k. svenskskor inköpts från Mora och Leksand i Dalarna samt från Ekshärads socken, Älvdals härad i Värmland. Likaså har en av museets vakter, fru Brita Westerberg från Rättvik, på ett mycket förtjänstfullt sätt kopierat ett par blå mönsterstickade mansstrumpor från Mora samt ett par röda likaledes mönsterstickade kvinnostrumpor från samma socken. Originalen tillhöra Zornsamlingarna i Mora. En särdeles vacker sommarhögtidsdräkt för kvinna från Mora har museet likaledes från Zornsamlingen mottagit såsom bytesdeposition. Dessutom har museet erhållit en värderik spetssamling, som hopbragts av framlidna fröken Gerda Nordenfelt och såsom gåva överlämnats av fröken Nordenfelts syster, grevinnan Anna Cronstedt. Spetssamlingen innehåller bl. a. en del s. k. möss-stycken från Floda, Näs, Mockfjärd och Gagnef socknar.

Fig. 6. Rya från Kristdala sn. L. 190 cm. Nord. M. 159,837.

Från Härjedalen ha inkommit en kjolväska av svart vadmal med för Härjedalen typiskt broderi samt låsbyglar av graverad mässing. Hälsingland har huvudsakligen bidragit med kvinnohalskläden av siden eller tryckt kattun. Från Östergötland har inkommit en del strödda dräktplagg, vilka burits av allmogen, såväl män som kvinnor. Till större delen äga dock dessa plagg en mer borgerlig karaktär. Även från Småland har inköpts en samling dräktdelar, huvudsakligen från Västbo härad. Från Skåne har förvärvats en del smycken, bland vilka märkas några hjärtformiga hängsmycken av bärnsten med silveromfattning, dessutom en vacker och typisk kvinnotröja från Ingelstads härad.

Textilier. Några få saker ha inköpts, återstoden har kommit till museet som gåvor. Märkligast bland de förra är en rya från norra delen av Kalmar län, påtingad redan under föregående års Kalmarutställning. Ryan är egentligen ett i harmoniska färger vävt rosengångstäckle, försett med vit nock på avigsidan, och kallas i sin hemtrakt »fäll», en typ som förut ej funnits bland samlingarna, fig. 6. En kuddvarsornering i det numera sällsynta arbete, som kallas språngning, erhöles som gåva från S. Möre hd. Några handkläden och en över 5 meter lång takduk av linne med flätningar och infällda trädde knytningar äro från Västbo hd, en broderad vadmalsdyna från

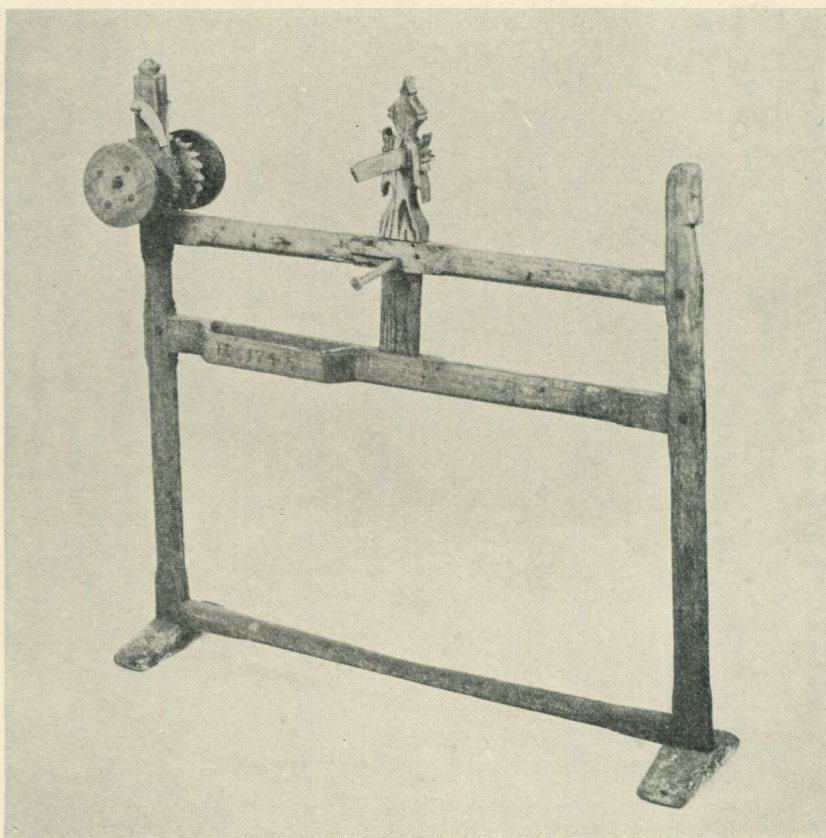

Fig. 7. Bandvävstol, dat. 1745, från Rättviks sn, Dalarna. L. 90 cm.
Nord. M. 161,202.

Uppvidinge hd, Småland. Inkomna Skåne-textilier äro två delar av bänkdrätter, en i röllakan, en i krabbasnår, ett linnebottenställe och en åkdyna i tränsaflossa. Slutligen äro att nämna två förlåtar från Dalarna samt några föremål utan ursprungsbeteckning: två hängkläden och två taklister, de förra sannolikt från Blekinge, de senare från Småland, samt en flätning; dessa äro gåvor till museet.

Textilredskap. Av redskap hörande till linberedningen har en del repor, bråkor, skäktstolar och häcklor förvärvats från olika delar av landet, däribland en häckla från Västbo hd i Småland med ett inskuret pentagram och en från Rättviks sn i Dalarna, dat. 1661. Från Skåne har erhållits några omålade skäktträn, som komplettera museets stora samling av rikt utsmyckade exemplar. Bland förvärven av spinnredskap ingå sländor från Dalarna och

Värmland och tvenne spinnrockar från Skåne och Norrbotten. Från Dalarna har inköpts en 1683 daterad linkäpp med karvsnittsornering och genombruten överdel. Ett tiotal linfästen sakna ortsbestämning men äro av norrländsk typ och överensstämma nära med två dylika, förvärvade från Norsjö sn i Västerbotten. Från samma landskap har också inkommit ett ålskinn med isittande sticka för linets fastgörande på linfästet. Tre rockstickor med rika genombrytningar härröra från Dalarna.

Fremst bland förvärven av vävredskap må nämnas en bandvävstol från Rättviks sn, dat. 1745, fig. 7. Från Delsbo sn i Uppland ha inkommit två bandvävskedar och från Länna sn i Uppland tvenne par vävlunor med den för Roslagen karakteristiska rika orneringen. I öfrigt utgöras förvärven inom denna föremålsgrupp av en del vävskyttlar, vävskedar och vävspännare från olika landskap.

Redskap för textiliernas och dräkternas vård. Från Bjursås sn i Hälsingland har förvärvats ett ruträfflat valkbräde, dat. 1844. Åtskilliga mangelbräden hava inkommit från olika håll, däribland ett från Floda sn, Södermanland, dat. 1673, och ornerat med en fläta och ett från Särna sn i Dalarna av s. k. klappträform och med årtalet 1714.

Födans och dryckens beredning. Ett stort antal mjölktråg, »siltråg», huvudsakligen från Dalarnas olika socknar, några delvis mycket intressanta mjölksilrar (en från Jämtland är daterad 1607) och sildukar, ett antal kärnor av växlande typer (tyvärr inga svängkärnor, med vilka museet fortfarande är mycket dåligt försett), ett mycket stort antal ostkar och ostkorgar (ett av de förra med 1600-talsårtal) och slutligen ett par messmörslevar från Dalarna; allt detta ingick i den betydande samling som hopbragts av framlidne professor E. O. Arenander och som nu övertagits av museet.

Som vanligt äro ytterligare att anteckna potatiskvarnar, norrländska grynstampar, kruskavlar och brödsporrar samt goråjárn. Av intresse är en kokhäll på tre fötter från Dalarnas bergslag. Skumslevar, durchslag och grytor ha förvärvats från Uppland. Därifrån kommer också en kötthängare av utvecklad typ samt hacklådor och hackknivar. En »korvkrans» av halm med inträdda korvstickor är ytterligare ett mycket värdefullt förvärv från landskapet. En saltsten från Småland och en skäppa, också härrörande däriifrån och nyttjad vid brännvinsbränning, böra måhända slutligen ej förbigås.

Njutningsmedel. Som vanligt har till denna avdelning inkommit ett antal kaffekvarnar och -hoar, snusrivare, tobaksburkar och snusdosor samt pipor, allt från olika landskap och utan synnerligt intresse.

Förvaring och servering av mat och dryck. Denna grupp har fått en mycket stor tillökning genom förvärv under tjänstemannaresor, genom inköpet av professor Arenanders samling, genom gåvor av fru Annie Baumbach, Ängelholm, och på annat sätt. Här kan i korthet nämnas: säckar av kalvskinn

Fig. 8. Dryckeskanna från Delsbo sn, Hälsingland. H. 92 cm. Nord. M. 160,791.

jämte väv, sädeslår av en urholkad furustock, bärskäppor, en stor samling laggade byttor, ämbar, bunkar och flaskor, huvudsakligen för mjölk — deras typer äro högst skiftande — en anseelig mängd mjölktråg av varierande form och ålder; skurna och svarvade träskålar, varav en från Skåne, dat. 1697 — en från Rättvik med inskrift med dalrunor; vidare korgar, saltflaskor av näver, halmkärl för säd, skånska spånaskar med sveplock och brännornament, använda för smör, smörtråg, smörformar samt smörkar eller smörstolar för bordet. Vad bordsutrustningen i övrigt beträffar föreligga också omfattande samlingar. Liksom förvaringskärlen äro dessa merendels av trä. Undantag utgöra blott brödkorgar av järnbleck, en del lerfat, ett daterat 1764, och lerkrus, kopparbunkar, en mässingsbägare och en serie supkoppar av malm, mässing, järn, koppar, glas och horn. Dryckeskärlen av trä, skurna, svarvade eller laggade, äro ganska talrika. Av särskilt intresse är en stånka från Delsbo i Hälsingland, som har två handtag, fig. 8. Den är målad i rött och gult på blå grund. Flera vackra svarvade dryckeskannor ha inkommit. En kaffekopp med fat från Bjursås i Dalarna är utskuren ur björk. För övrigt ha som vanligt inkommit trätallrikar, skedar av trä, horn, tenn och mässing med av-

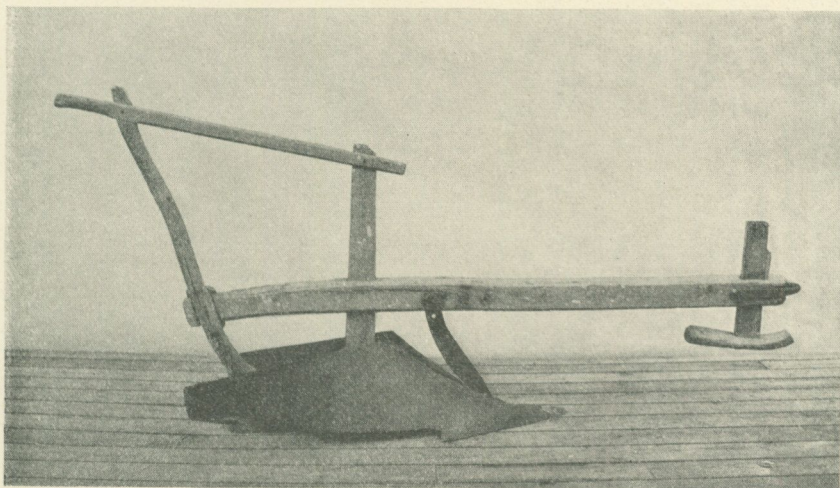

Fig. 9. »Sättersplog» från Gagnefs sn, Dalarna. L. 200 cm. Nord. M. 161,322.

nött försilvring, järngafflar o. d. Huvudmängden av dessa föremål härröra från Norrland, Dalarna, Uppland, Östergötland och Skåne.

Rengöring och hygien. Inom denna grupp märkas ett lusbräde från Dalarna, kammar och rakknivar med lådor etc. samt ett flertal ådersnäppare från Småland och Östergötland (ett par brukade på djur).

Eld och lyse. Utom de alltid i något exemplar inkommande ljuskärnorna och ljusformarna må här omnämnas det mycket stora antal ljushållare, »ljuskärningar» och »parthållare», som från landets sydligare landskap funnit vägen till museet. Till stor del från Skåne och Småland härröra också årets förvärv av ljusstakar, lampor och eldgöringsapparater (eldstål, skörtunnor etc). Framhävas bör en primitiv loglykta av trä från det senare landskapet, en typ som likväl redan tidigare i ett par exemplar är representerad i samlingarna. Jfr i övrigt sid. 40.

Jordbruksredskap. Såsom gåva har museet fått mottaga en fallkratta (nyttjad vid svedjebruk) med huvud av järn från Nora bergsfs., Västmanland (likadan som den i Västmanlands fornminnesförenings tidskrift 1925 sid. 65 avbildade).

Ristar av olika typer ha inkommit från flera socknar i Dalarna; särskilt märkes en från Venjan med ställbar breddbräda. Vidare årder och plogar från samma landskap, en s. k. »sättersplog» med »stass» framtill, fig. 9, en sladd, »dyngslo», från Särna av primitiv typ och en liten harv av den typ som under namnet »åker gumse» blev vanlig i södra Dalarna efter förra århundradets mitt.

Utom en del smärre föremål kunna också nämnas ett flertal grepar från olika landskap, ett par redskap för gärdesgårdsuppsättning, nämligen ett horn från Munktorps sn i Västmanland, använt att fylla vatten i de hål som upptagits för störrarna (för att dessa skulle fastna bättre) och en s. k. »störhållare» från Biskopskulla sn i Uppland samt bladet till en torvspade från Loshults sn, Skåne.

Ett par mycket intressanta »fotjärn», brukade vid nedtagning av asplöv, ha inkommit från Uppland, liksom ett par ljungliar, utmärkta av mycket korta blad, från Småland. Vidare ett flertal lieorv från Småland och Dalarna, ett lieblad, »sigde», från Gotland samt en »liarät» för rätning av sådana från Skåne. Antecknas kunna också en del andra slätter- och skördetillbehör, såsom »liefläktar», skäror, av vilka en »fallerågskära», använd på svedjefall, från Venjan, en »stjäs» av samma art från Rättvik och block för sädeshässjor från Västerbotten.

En sädesgaffel från Älvdalen i Dalarna är daterad 1700, ett par »resteklynnor» att skaka ut den tröskade säden med, härstammar från Småland. I övrigt märkas slagor och rissel, kastskovlar och vannor samt en liten samling schabloner från Uppland, använda vid märkning av sädesäckarna.

Redskap nyttjade vid boskapsskötseln. Av hithörande föremål observeras särskilt en värdefull samling föremål, som stå i samband med vallgången. Utom vallhorn, om vilka se sid. 37 f., hörde till vallhjonens utrustning tättmjölksflaskor, träskålar, smöraskar, skedar och yxor (en »getaryxa» eller »gässtäxi» från Venjan i Dalarna) m. m. Av koskällorna är en från Bohuslän, daterad 1792, och en från Hälsingland av malm; länkar eller klavar ha förvärvats från flera landskap liksom mjölkstävor av olika typer. En hackkniv från Boda har enligt uppgift begagnats för att hacka gräsfoder åt korna med.

Slutligen ha från Västerbotten förvärvats några fårmärken av trä och från Uppland en fothälla för svin, en strykhälla för häst och en krustång för hästmanens krusande vid bröllop, och från landets olika delar åtskilliga intressanta hästskor.

Inom **avdelningen för fiske** hava ett antal nyförvärv gjorts, huvudsakligen i samband med de senaste årens fiskeriexpeditioner. De sålunda under sommaren 1927 förvärvade föremålen kunna dock först nästa år redovisas, då de icke under året kunnat inventarieföras.

Av intresse äro några typiska gammaldags fiskeredskap från Gotland: ett strömmingsgarn med de tidigare för ön typiska, korta »spiner» som förena garnet med flätelen. Själva garnet är av hemspunnen lintråd, flånen äro av tallbark; vidare höra hit en fullständig torskrev, »anglar», med krokar, hemgjorda av järntråd samt en dubbel underlagskrok, »pilk», som använts vid upplyftandet av större fiskar, när reven vittjades.

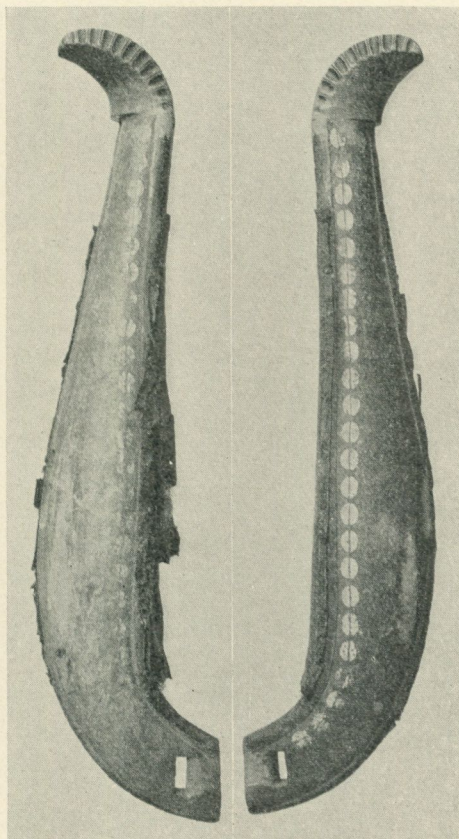

Fig. 10. Bogträn från Norsjö sn, Västerbotten. H. 65 cm.
Nord. M. 162,501.

Ett i Byske sn, Västerbotten funnet nätsänke, bestående av en vidjering, vid vilken en rund sten fastbundits med sälgbark(?), visar en ålderdomlig form med förbindelser österut bland finnar och slaver.

Konstnären D. Ljungdahl har för museets räkning tillverkat en utmärkt modell av en numera tämligen sällsynt båttyp, en sköteka från Vaxholmstrakten, försedd med två master för sprisegel jämte alla tillbehör.

Jaktavdelningen har erhållit åtskilliga tillskott från olika landskap. Bland fångstredskap märkas en uttersax av stål från Ö. Göinge hd, Skåne, ett vargnät av reglementsenlig form från Ydre hd, Östergötland, ett annat dylikt från Kinnevalds hd, Småland, en rävtana, »rävspita», av vanlig form med 3 spetsar från Lagunda hd, Uppland samt en mycket fyndig slagfälla

för möss med »fjäder» av löst, vridet tagel från Mora sn, Dalarna. Ett stort antal olika tillbehör till gevär, bl. a. många kruthorn hava även förvärvats, däribland ett särdeles vackert pyramidformigt, märkt »Hammarstrand». Ett björnspjut av lapsk form med fyrkantig, i ett tjockt björkskaft instucken spets samt trissa i skaftets nedre ände samt en spets till vargspjut med två hullingar från Kinnevalds hd, Småland, tillhöra också förvärven på denna avdelning.

Samfärdsel. Samlingen av bärmesar har kompletterats med ytterligare exemplar från Västerbotten och Jämtland. Kassar och näverkontar, av vilka ett par från Medelpad och Dalarna nyttjade av vallhjon, ett vattenok, »kliv», från sistnämnda landskap och en egenartad nätpåse, använd vid insamlande av mossor, från Roslagen, kunna ytterligare nämnas bland bärredskapen. Skarbågar från Dalarna och ett par skidor från Norrbotten, prisbelönda i Stockholm 1866, äro likaledes att annotera.

Av klövjesadlarna är en från Dalarna daterad så tidigt som 1737. Ett stort antal stigbyglar, betsel och betseltränsar har inkommit från landets olika delar, detsamma gäller hela seltyg, bogträn och selkrokar, av vilka flera äro av stort folkkonstintresse. Ett par av seltygen äro ovanligt fullständiga, i det de också innehålla bukjord och svanskappa. Av nyförvärvade selpinnar är en daterad 1739; härjämte ha inköpts en samling piskor och pisksnärtar från Småland. Oxok och dithörande skacklar äro likaledes representerade bland nyförvärven.

Goda kompletteringar av museets fordonssamlingar gjordes under 1926 års byundersökningar i Dalarna men blevo först under detta år inregistrerade. Dit höra: en s. k. »stakudrög», med vidjor hopbunden milvedskälke, ett par för detta landskap karakteristiska timmerkälkar, bestående av »vinga» och »slepa», tvenne »långslädar», den ena med »kolskrynda» etc. Också från andra håll ha delvis rätt intressanta slädar inkommit. Bland hjuldonen märkas en högkärra från Dalarna och en lustig handkärra med hjulen skodda med breda träspån från Småland. Sistnämnda redskap har använts vid höslåtter i sankmark och är alltså en modern motsvarighet till bårsläpan. Också ett par hjulbössor, s. k. halvbössor, härröra från nämnda landskap. Från Dalarna komma slutligen ett par »bindstänger» att binda över hö- och sädeslassen med och från Uppland och Småland några holkar för förvaring av vagnssmörjan.

Mått, mål, vikt och tid. En måttkedja från Småland för mätning av oxar, en »märktrissa» från Bohuslän för uppmätning av ängsmarker och ett stort antal alnmått, av vilka ett är daterat 1688, äro de viktigaste förvärven av längdmått. I övrigt märkas ett målkärl av trä och flera balansvägar från landets olika delar (däribland en sädesväg från Västerbotten), viktsatser och en låda till sådan, enklare träbetsman m. m.

Ett intressant solur, förfärdigat av en halvcirkelformad träplatta härrör från en fäbod i Älvdalens sn, Dalarna, fig. 11, och en mycket märklig al-

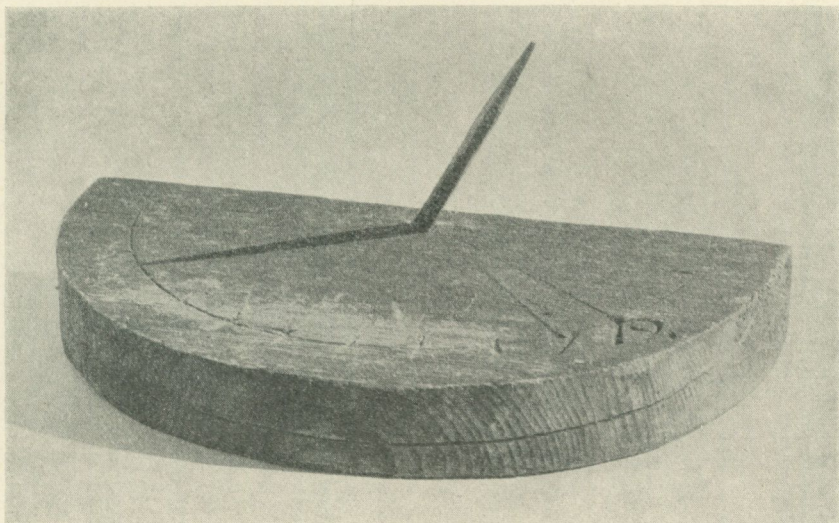

Fig. 11. Solur av trä från Älvdalens sn, Dalarna. L. 25 cm. Nord. M. 161,099.

manacka, tryckt i Karlskrona 1739 men försedd med handteckningar av runstavslignande karaktär har inköpts från Skåne och kommer antagligen att utförligare behandlas i Fataburen.

Samfundsväsen. En åttauddig bybricka av koppar, daterad 1822, har inkommit till museet från Skåne. Den har inskriften: Ströby. I Dalarna förvärvades vid byundersökningarna åtskilliga byklubbor och räkenskapskavlar. En »getklubba» från Boda sn gick i tur kring gårdarna, när getterna skulle vailas. Från Mora härröra en »gårdsgårdsrev», en »vägsticka» samt ett par räknestickor, »markstickor» över en bys gemensamma slog. En sticka från Sollerön har använts vid kontrolleringen av säden på åkern i och för beräklandet av tionden. Den upptar sålunda antalet »snesar». Karvstickor, sannolikt nyttjade för anteckning av kolleveranser, ha inkommit från Ankarsrums bruk i Småland. Ett ståtligt förvärv har museet gjort i Dals häradskista från Östergötland. Den är märkt DAALS HÄRADT 1674. Från Bjursås har inkommit en soldat- eller rotekista.

Till samfundsavdelningen kunna också räknas ett par käppxor från Dalarna. Från Biskopskulla sn i Uppland härrör en »likbänk», som använts vid begravningstillfällen inom byn.

Slutligen kunna här också omnämnas en del brandredskap.

Forntro. Visserligen gjordes till denna avdelning icke så historiskt värdefulla förvärv som under sist förflutna år, men även för 1927 finnas goda vinster att anteckna. Museets energiska ombud fru Anna Arwidsson

Fig. 12. »Påskduva», högtidsbröd, från Mariefred, Södermanland. L. 18 cm.
Nord. M. 161,018.

anskaffade såväl från Bohuslän som från flera socknar i Södermanland och Uppland åtskilliga med julfirandet förbundna föremål, särskilt halmfigurer — »jultypa», »skomakare», »stumplisa», »julgumma», »juldocka» — av de kända typerna. Även från Öland, varifrån museet förut icke ägde någon dylik figur, erhöles under forskningsfärder på ön en »jultupp» av halm. Märkliga äro två avsågade stycken av ett par inom Hedens by, Särna socken i Dalarna på 1850- och 1860-talen använda bröllopsstänger, den ena med mansnamnsinitialer slutande på S (-son), det andra med kvinnonamnsinitialer slutande med D (-dotter). Man måste förutsätta att sålunda flera gånger använda bröllopsstänger för varje gång försetts med färska toppruskor. Åtskilliga högtidsbröd avgötos, häribland en »påskduva» från Mariefred (se fig. 12) och en s. k. »lyckokaka» från Börje socken i Uppland, den senare tydligen en släkting till den traditionella såkakan. Åtskilliga till folkmedicinen hörande föremål tillvaratogs, såväl läkemedel som redskap, bland vilka senare må nämnas skalet av en stor västkustsnäcka, »kubbunge» (*Neptunea antiqua* L.), varur man givit av kikhosta lidande stomjolk. En marfläta, i detta fall kallad »tomtegubbeflåta», erhöles såsom gåva från Härjedalen.

Lappland. Till den lapska avdelningen förvärvades några enklare husgeråd och redskap: trä- och korgkärl, tåg m. m.

Utländska allmogeavdelningarna.

Norge. Förvärven från vårt grannland västerut inskränkte sig detta år till endast ett par träkärl, intetdera vidare märkligt.

Danmark. Härifrån kan en s. k. Hedebo-sömnad noteras.

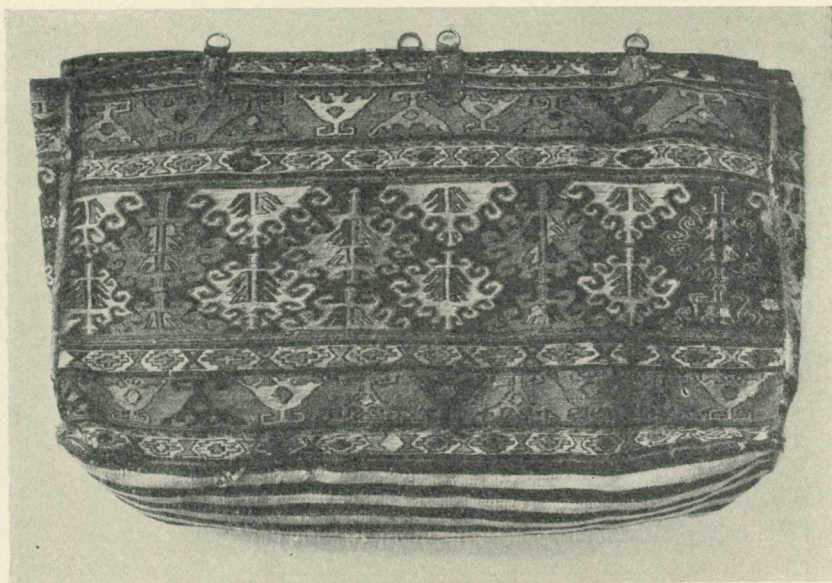

Fig. 13. Ressäck i sumakteknik. L. 90 cm. Nord. M. 160,530.

Finland. Huvudsakligen från svensktalande orter inom Österbotten inköptes genom amanuensen vid Nationalmuseet i Helsingfors fröken Ebba Weilin en liten men vacker och värdefull samling av snidade rockblad och andra spinnredskap.

Ryssland. Ett par ryska rutsömsbroderier ingå i förvärven.

Utan säker härkomstuppgift är en rissäck i sumakteknik, fig. 13, vilket vävsätt i mycket sammanfaller med snärjningen i Skogs- och Överhogdalsbonaderna.

Avdelningen för de högre stånden.

Föreståndaren intendenten WALLIN har haft biträde av museets styresman dr UPMARK och amanuenserna AMBROSIANI (skråväsen, arbetets historia m. m.), BAECKSTRÖM, fröken LEWIN (dräkter, textildöremål), fröken CEDERBLOM (leksaker m. m.). Under delar av året har fil. kand GÖSTA SELLING arbetat vid avdelningen (Stockholmssamlingarna m. m.).

Så gott som samtliga värdefullare förvärv, som under året gjorts till avdelningen, falla inom 1700-talets perioder eller empiretiden. Det senare 1800-talet är dessutom ganska rikligt representerat, men från 1600-talet och tidi-

gare skeden äro förvärven få, kanske fåtaligare än på flera år. — Gåvorna överstiga i mängd och värde betydligt inköpen, ett ofta konstaterat förhållande, för vilket museets tacksamhet är stor, då inköpsmedlen aldrig skulle kunna räcka till den behövliga kompletteringen av högreståndssamlingarna, och då de skänkta föremålets värde förhöjes av att de representera ett månghövdat aktivt intresse för museets arbete. Samfundet Nordiska Museets Vänner skänker museet den oskattbara förmånen att vissa av de materiellt mycket dyrbara historiska föremål, som komma i marknaden, bli införlivade med samlingarna och fylla luckor, som eljest med ganska stor sannolikhet skulle förbli tomma. Årets förvärv innehålla några särskilt välkomna bevis på denna Vännernas verksamhet, vilken i icke oväsentlig del kommer just högreståndsavdelningen till godo. Det särskilt lyckliga förvärvet av en högst märklig svensk silverterrinn står i år främst bland Vännernas gåvor, vilka för övrigt omfatta möbler, dräkter och skråföremål. — En gammal trogen vän av svensk kulturhistorisk samlargärning, apotekare Viktor Baumbach i Ängelholm, som avled under år 1926, hade testamentariskt tillförsäkrat Nordiska Museet vissa märkliga samlingar, vilka han själv sammanbragt. Denna donation var slutakten på ett helt livs hängivna arbete till båtнад för ett flertal av våra kulturhistoriska museer. Apotekare Baumbachs testamentariska gåva, en myntsamling om närmare 4,000 nummer samt en samling av ett hundratal intressanta fickur, kompletterades av hans dotter fröken Anni Baumbach genom överlämnandet av stora partier av hans övriga samlingar: silversmycken, glasflaskor, fajanser, apotekskärl, dosor, ljusstakar, tobakspipor m. m.

Vasatiden. Här är knappast något mer att nämna än ett väsklås av stål med fyra byglar, ornerat med maskaroner, härstammande från 1600-talets början och enligt stämplarna utfört i Nürnberg.

Den karolinska tiden. Ett gyllenladersprov representerar periodens rumsinredningar; det är kommet från huset Mästersamuelsgatan 27 i Stockholm och har reliefmönster i guld och färger. — Det praktfullare barockmöblemanget har fått en välkommen tillökning genom två snidade och förgyllda stolar med stoppad sits och firsidig likaledes stoppad rygg, enligt uppgift komna från Ulriksdals slott. Till tidens enklare bruksmöbler får man räkna ett litet bord (fig. 14) avsett för resebruk och därför hopfällbart, så att det tar ett minimum av utrymme; det är intressant genom sin typ och konstruktion men även genom sitt väl bestämda ursprung; bordet bär nämligen riksänkedrottning Hedvig Eleonoras ägestämpel och stämpeln GRIMSHOLM; det kom nu från trakten av Gripsholms slott och bibehöll ännu den traditionella benämningen »Hedvig Eleonoras resebord». De här omtalade möblerna äro gåvor av Nordiska Museets Vänner. Av andra husgerådssaker är blott att anteckna en mässingsaln med året 1688 och monogrammet HL. Till textilsamlingarna har kommit en tapisseriävna till en stolsits med figurframställning visande

Fig. 14. Hopfällbart bord. »drottning Hedvig Eleonoras resebord», stämplat med hennes namn och GRIMSHOLM. Omkr. 1700. Gåva av Nordiska Museets Vänner. L. 107 cm. Nord. M. 164,527.

Alexander, som ger landet fred; vidare ett broderi på en knuten botten med biblisk figurframställning i flerfärgat silke, en del av ett örngott med vackert vitbroderi med ovala partier i reticella samt en intressant ehuru ofullständig duk av fin vit linnedamast med mönster av tätt strödda blad och blommor samt invävd inskrift: BEYM ESSEN UND GETRÄNCK SEY GOTTES EIN GEDENCK ANNO 1670.

Tiden 1720—1750. Denna period representeras sedan gammalt i högreståndsavdelningen av en intressant hel rumsinredning från huset Högbergsgatan 56 i Stockholm; samtidigt med denna inredning mottog museet från husets stora sal en plafondmålning med allegorisk framställning samt en spis; några ytterligare delar av inredningen i denna sal ha nu förenats med dessa, nämligen fyra dörröverstycken och ett par andra stycken av väggdekoreringsen, som varit helt utförd i oljemålning på väv; dörröverstyckena visa frukt- och djurmotiv. — Periodens möbler företrädas av ett bord med fajansbricka (fig. 15 och 16) med ett landskap målat i blått av porslinsmålare Johan Hedberg vid Rörstrand 1745; med sitt samtida ställ av ek är det en viktig och intressant pjäs; gåva av Nordiska Museets Vänner. — Ett skrin med

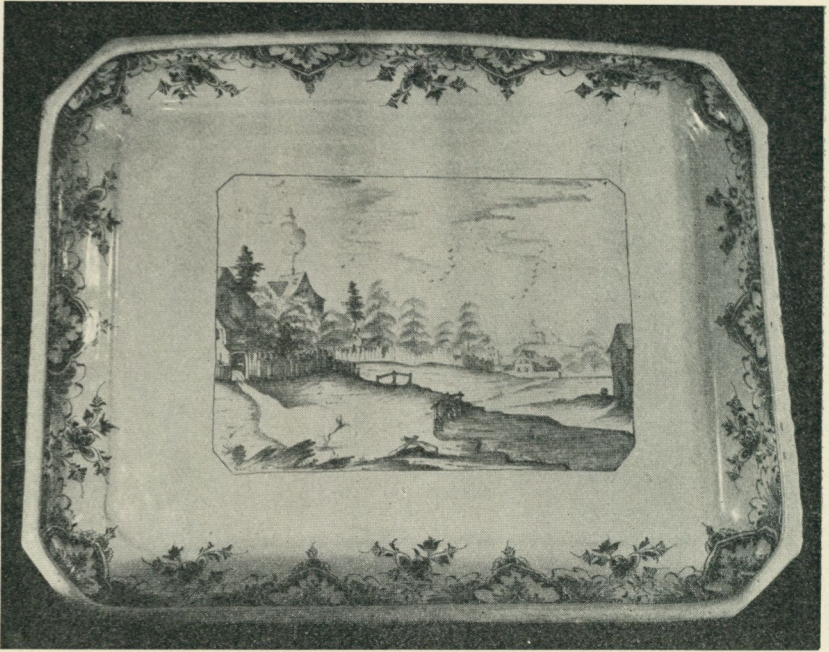

Fig. 15. Bricka av fajans till tebordet fig. 16, målad i blått av porslinsmålaren Johan Hedberg vid Rörstrand år 1745.

halmmosaik med ägareinskrift »Åhr 1734 Maria Elisabeth Fogelström» är av intresse som ett daterat exempel från en tidig grupp inom halmmosaikens småkonst. Som årets viktigaste tillskott till samlingarna får man obetingat beteckna en soppskål av silver (fig. 17) tillverkad av guldsmeden Petter Erson Lund i Stockholm 1738; som en stor och dyrbar svensk silverpjäs från en jämförelsevis tidig period är den en sällsynthet av rang och som stilprov är den av stort intresse; från en tidigare vistelse i England bär pjäsen som minne en ingraverad vapencrest; till museet har pjäsen kommit genom mecenatskap av Nordiska Museets Vänner. Härjämte bör nämnas en silverbägare på tre kulfötter och med graverad blad- och blomorning, tillverkad av guldsmeden Gustaf Biörn i Falun 1733. Dräktsamlingen har fått mottaga ett broderi på vit gros de tour, utfört i silke och guld och med användande av venetianska och flandriska spetsar, troligen avsett till framvåd i en kjol.

Rokokotiden. Från huset Hantverkaregatan 9 i Stockholm har museet fått mottaga några rumsinredningsdelar av intresse, nämligen oljemålade vävtapeter med rokokookamentik inom ramverk av meander samt en kakelugn (fig. 18) med ett mera sällan förekommande rutmönster i blått samt träfot,

Fig. 16. Tebord av ek med bricka av Rörstrandsfajans från 1745 (jämför fig. 15).
Gåva av Nordiska Museets Vänner. H. 75,5 cm. L. 75 cm. Nord. M. 160,815.

snidad i rik rokoko och målad blå. — Från Edsberg i Uppland härstamma några intressanta prov på gyllenläder med rikt kinesicerande mönster i flera färger, hallstämplade i Stockholm i april 1754. — Bland rokokomöbler böra nämnas en av Stockholmstillverkning, en byrå av Stockholmssnickaren Mattias Engström (mästare 1758—1790), och en av tydligt provinisell karaktär, ett sybord med inredning av lådor och fack, kommet från Norrland. Ett litet konsolur, med snidat foder och tillhörande konsol, målat grönt med förgyllningar är signerat Lundstedt Stockholm och troligen tillverkat av Anders Lundstedt, som hade urmakareverkstad i Stockholm från 1786 till på 1820-talet. En till ett tebord hörande bricka av fajans dekorerad i blått

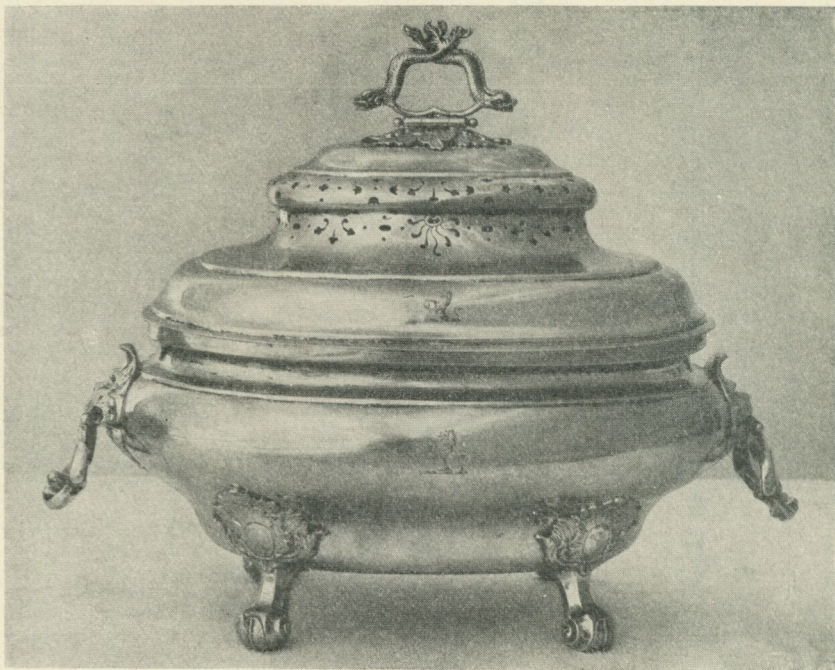

Fig. 17. Soppskål av silver. Av Petter Erson Lund i Stockholm 1738. Gåva av Nordiska Museets Vänner. H. 27 cm. L. 34 cm. Nord. M. 162,025.

med bl. a. adliga ätten Benzelstiernas vapen är tillverkad vid Rörstrand 1761; en plåtå dekorerad i blått och bianco sopra bianco är signerad Rörstrand 1756 och ett par ljusstakar dekorerade i lila vid samma fabrik 1765; Marieberg representeras av ett ovallt helvitt fat daterat 1766, och Strahlsund av ett blådekorerat fat från 1768. En silverpjäs är av ett särskilt stilhistoriskt intresse, nämligen en tårtspade (fig. 19), som är helt utstansad ur en ganska tunn silverplåt och dekorerad med ett graverat ytmönster i rik och rörlig rokoko; hela pjäsens form rättar sig efter rocailleernas slingrande former, vilket ger pjäsen en mer lössläppt okonstruktiv karaktär än man är van att finna hos svenskt 1700-talshantverk; den är dock genom stämplor väl dokumenterad som sådant och tillverkad av guldsmeden Johan Pettersson Berg i Norrköping så tidigt som år 1741. Ett fullständigt matbestick i rött marokängetui, bestående av kniv, gaffel och sked av förgyllt silver, är gjort av guldsmeden Jonas Ronander i Stockholm 1774 och bär en ägestämpel med grevliga ätten Gyllenborgs vapen. Till husgerådssaker av olika slag höra vidare en aln av mässing daterad 1757, en ljussax av malm från 1754 och en kopparkastrull från konung Adolf Fredriks

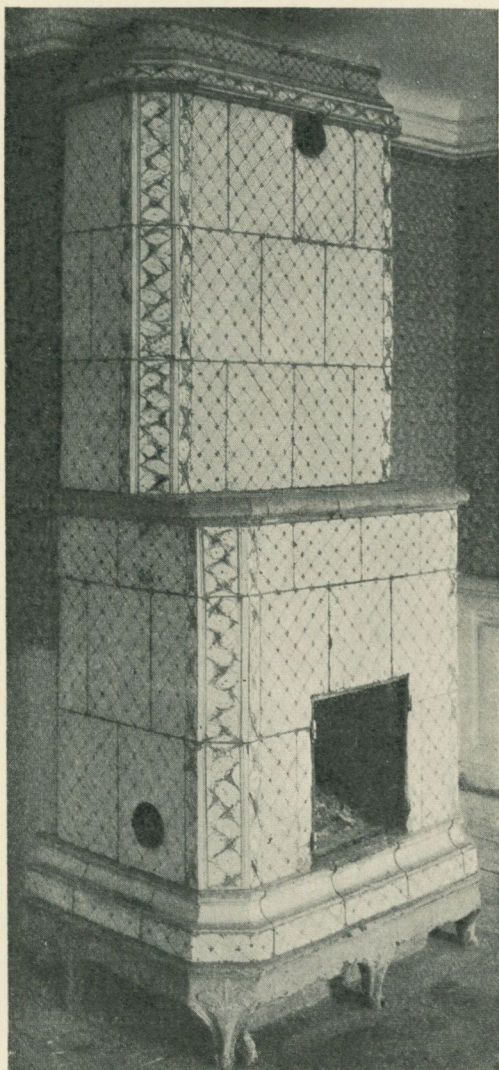

Fig. 18. Kakelugn med rutmönster i blått; fot av snidat trä, målad blå. 1770-talet.
Från huset Hantverkaregatan 9, Stockholm. Nord. M. 162,522.

köksutrustning. — Dräkt- och textilsamlingen har tillökats med bl. a. ett täcke i stickbroderi, en samling spetsar, varibland en krage i points de rose och några points d'Alençon, en röd sidenstubb samt som deposition en damdräkt av vitt siden broderad i silke och silver, ett par pocher samt ett par broderade sidenskor.

3*—280653. *Fataburen.*

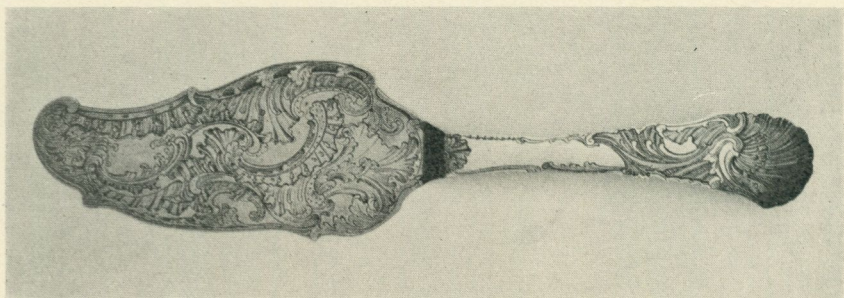

Fig. 19. Tårtspade av silver. Av Johan Pettersson Berg i Norrköping 1741.
L. 30,5 cm. Nord. M. 160,130.

Den gustavianska tiden. Det är ej många föremål, som äro att nämna på denna period, men dock några av bestämt intresse. En spegel med snidad och förgylld ram i typiskt gustavianska former är tillverkad av Carl Gustaf Fyrvald, spegelfabrikör i Stockholm 1776—1825. En annan spegel med enkel polerad träram och likaledes polerat ryggstycke med inläggningar har troligen tillhört ett toalettschatull; intresset med pjäsen knyter sig till en påskrift, gjord med bläck »Till Hörer min äldsta Dotter Albertina Dahlberg Julafton 1786», alltså en julklapp från Gustav III:s tid. En liten urna av gulvitt stengods med guldornering, signerad Marieberg Sten, visar klart antikiserande former i den gustavianska tidens smak. Ett prov på periodens bokband utgör en psalm- och evangeliebok, Stockholm 1797, bunden i två band av brunt skinn med guldpressningar förvarade i ett pappfodral. Ett strykjärn av rödmetall bär under en krona inskriften »Greta Elisabet Boman 1791». — Periodens viktigaste förvärv faller inom dräktområdet och utgöres av ett magnifikt exemplar av den av Gustav III år 1778 påbjudna »svenska dräkten» (fig. 20) sydd av svart och röd sammet och buren av överståthållaren greve Samuel af Ugglas (född 1755, död 1812); dräkten är en gåva av Nordiska Museets Vänner. Övriga dräktdelar, som äro att nämna, är en framvåd till en kjol av vitt siden med rikt silkebroderi i färger, två solfjädrar med broderade och målade skärmar samt ett par barnskor, broderade på vitt siden, daterbara till slutet av 1700-talet.

Empiretiden. En vit kakelugn från Jädra, Hjalsta sn, Uppland, ett prov på en tryckt papperstapet från ett iusthus vid Senäte, Otterstads sn, Västergötland, samt ett prov på en sidentapet, randig i grönt och gult äro tillskott till samlingen av empiretidens rumsinredningar. Upplysande på detta område är även ett dockskåp från 1830-talet, i vilket rummen återge tidens tapetseringsbruk med målade draperier eller med enfärgad vägg och upptill rika tryckta bårder. Några stolar från denna period kunna nämnas, såsom en stor tung länstol med skulpterade kvinnobyster å frambenen, en liten

Fig. 20. »Svenska dräkten» av svart och röd sammet, buren av överståthållaren greve Samuel af Ugglas (död 1812). Gåva av Nordiska Museets Vänner. Nord. M. 162,975.

björkstol med stoppad firsidig ryggbrička, gjord av Stockholmsstolmakaren Johan Petter Grönvall (mästare 1816—1849), en uppsättning av länstol, stol och taburett av mahogny i typiska senempireformer samt några små barnmöbler. En eldskärm med broderat blad är ett arbete av professorskan Svanberg, född Biberg. Ett skrin av mahogny med smala inlagda bårder torde tillhöra periodens början; det är signerat av Stockholmsnickaren Carl Fredrik Ekström (mästare 1795—1839). — En uppsättning glas med slipad och etsad ornering samt en sockerskål med lock (fig. 21), av mjölkglas med

dekorerad i svart och guld äro prov på en servis, enligt uppgift tillverkad vid Strömbäcks glasbruk; servisen bär initialerna G L och B G, betecknande kaptenen Gustaf Leuhusen och Beata Gyllenhaal, gifta år 1809. Skålen bär dessutom en svärdsordensstjärna. — En rund kryddlåda av bleckplåt med inredning av smärre askar ordnade radiellt kring ett mittfack med två rivjärn samt med kryddornas namn pryddigt målade på locken har tillhört prosten Ekelund i Frändefors, Dalsland. — Dräktsamlingen har fått flera tillskott: en klänning av gul grenadine, ett slags siden, troligen tillverkat i Frankrike och brukligt under 1700- och 1800-talen; en klänning av blårandigt halvsiden från 1810—15; en klänning av randigt silkesflor från 1820-talet; en klänning av blommigt och randigt ylle med den typiska 1830-talsnitten på ärmarna, buren av fru Carolina Wiberg, född Lyntemuth (1811—1892); en damhatt av halmflätor från 1830-talet; ett fullständigt smyckegarnityr av hår och guld, daterat 1842. Herrdräkten med dess tillbehör är mindre rikt företrädd, men några föremål böra nämnas: en doktorshatt i miniatyr av svart veckat siden, avsedd att bäras hängande på bröstet, har tillhört kyrkoherde Olof Melén, som blev fil. magister i Lund 1832; ett par prästkragar av silver gjorda av guldsmeden Johan Wilhelm Olsson i Linköping (mästare 1837—1847), förvarade i fodral av skinn med guldpressningar; en brudgumsväst buren 1836 av grosshandlare N. M. Höglund (1801—1856). Till bröllopsceremonielet anknyter även en uppsättning av käpp och krycka invecklade i ett papper med en vers till kontrahenterna, härstammande från Jungs prästgård på 1820—30-talet.

Tiden efter 1850. Från 1800-talets mitt härstammar en trädgårdssoffa av korgflätning i götiska former, den s. k. Oscar I:s-gotiken. Huvudmängden av till perioden hörande möbler och bohagsting tillhöra dock en senare period, 1870- och 1880-talen, från vilken tid årsförvärvet innehåller en ganska fylig uppsättning av allt som tillhörde en burgen familjs salong under denna den frodiga imitationsfantasiens guldålder. En skrivrumsmöbel av ljus mahogny med klädsel av grönt ylle, komponerad år 1901 av Axel Lindegren tillhör en senare genombrottsperiod. — Dräktsamlingen har fått åtskilliga tillskott såsom en flick- och en gossdräkt från tiden omkr. 1870, en bruddräkt med tillbehör från 1895, en balkklädnad från 1880-talet, samt flera andra damdräkter från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Leksaker och spel. Leksakssamlingen har bland annat utökats med tvänne dockskåp, ett från 1820- och ett från 1890-talet. Det förstnämnda, som härrör från den gamla bryggaregården Högbergsgatan 56 i Stockholm, är genom sin för tiden mycket karaktäristiska väggdekorerad särdeles värdefullt. En del av den ursprungliga goda möbleringen är även bevarad men under årens lopp utökad med nya skikt av möbler och prydnadsföremål, varibland man finner machardsbuketter, japanska parasoller, porslinshundar m. fl.

Fig. 21. Sockerskål av mjölkglas dekorerad i svart och guld, tillverkad vid Strömbäcks glasbruk för kaptenen Gustaf Leuhusen och Beata Gyllenhaal, gifta år 1809.
H. 24 cm. Nord. M. 162,004.

för sina perioder typiska föremål. Det andra dockskåpet, som är ytterst väl bibehållet, är en god representant för 1800-talets slut.

Bland husgerådet bör framför allt nämnas en liten delikat fajansskål från 1700-talets mitt, med dekor i blått och bianco sopra bianco, samt en handlykta av glas och mässing med ett gult vaxljus. Slutligen har förvärvats en kupévagn med C-fjädrar, av målat järnbleck, förspänd med vitmålade parhästar av trä med svarta manar och svansar.

Musikinstrument. Här är att nämna en luta av den Stockholmske instrumentmakaren Johan Jerner, daterad 1797. Allmogeinstrument äro tvenne salmodikon, ett från Djursdala sn, Småland, och ett från Skellefteå landsf.,

Västerbotten; vallhorn från Nås sn, Dalarna, Fågelviks sn, Värmland och Vilhelmina sn, Lappland.

Skräväsende. Årets förvärv till skråavdelningen äro följande: Stockholm: Bokbindareämbetet: blankett för mästarbrev, 1700-talet, tryckt på papper. Bokbindaregesällskapet: artiklar, handskrivna på papper, daterade Stockholm 1749. — Borstbindaregesällskapet: pokal av silver, gjord i Stockholm 1837, med fem skyltar. — Färgare: gesällbok för Per Aug. Ekman 1869. — Knappmakareämbetet: mästarbrev från år 1790 för Olof Peter Skeppstedt.

Göteborg: Murareämbetet: fotografier av mästestyckeritningar efter original i Göteborgs Museum. — Tenngjutareämbetet: avskrifter av protokoll 1748—1845 och räkenskaper 1752—1840.

Malmö: Guldsmedsämbebet: lackavtryck av tre sigill.

Utländskt skräväsende: lösa handlingar.

Arbetets historia. Denna avdelning har under året haft en osedvanligt stor och värdefull accession. Så ha för följande yrken redskapsuppsättningarna kompletterats: Blyspröjstillverkning: några redskap från Leksands socken, Dalarna. — Borstbindare: en verkstadsuppsättning från Loshults socken, Skåne. — Byggnadsarbete: om lithörande verktyg, jämför sid. 9! — Bössmeder: en synnerligen värdefull verkstad har förvärvats från Älvdalens socken, Dalarna. — Färgare: ett par kardor, nyttjade av färgare att uppugga klädet, ha förvärvats från Örkeneds socken, Skåne, fig. 22. — Gelbgjutare: verkstäder ha inköpts i olika socknar i Dalarna och norra Skåne. Redskap för tillverkning av mässingskammrar ha dessutom inkommit från Mora socken, Dalarna. — Guldsmeder: till de mest omfattande förvärven under året hör gåvan av hela G. Möllenborgs silversverkstad, sedan 1800-talets början i verksamhet i Stockholm men nu nedlagd. Verktygs- och redskapsuppsättningen, uppgående till icke mindre än cirka 5,000 nummer, är tillika en av de fullständigaste som Nordiska Museet över huvud taget innehar. Av synnerligen stort värde är också, att föremålen kunnat direkt hämtas ur de lokaler, där de åtminstone i vissa fall varit i bruk närmare ett sekel. — Hattmakare: en »faktbåge» har inkommit från Djura socken, Dalarna. — Hovslagare: några verktyg ha inkommit från Bohuslän och andra landskap. — Kopparslagare: samlingen av kopparslagareverktyg har erhållit behövtlig komplettering i Ore socken, Dalarna. — Laggkärlstillverkning: ovanligt fullständiga samlingar av verktyg och halvfabrikat ha förvärvats i Älvdalens socken, Dalarna. — Orgelmakare: det i samlingarna tämligen förbisedda orgelmakeriet har blivit representerat med en verkstad från Ore socken, Dalarna. — Pungmakare: här bör omnämnas en pungmakareverkstad från Gnosjö socken, Småland. — Repslagare: enstaka verktyg, bland annat från Dalarna. — Sadelmakare: verktyg från Leksands

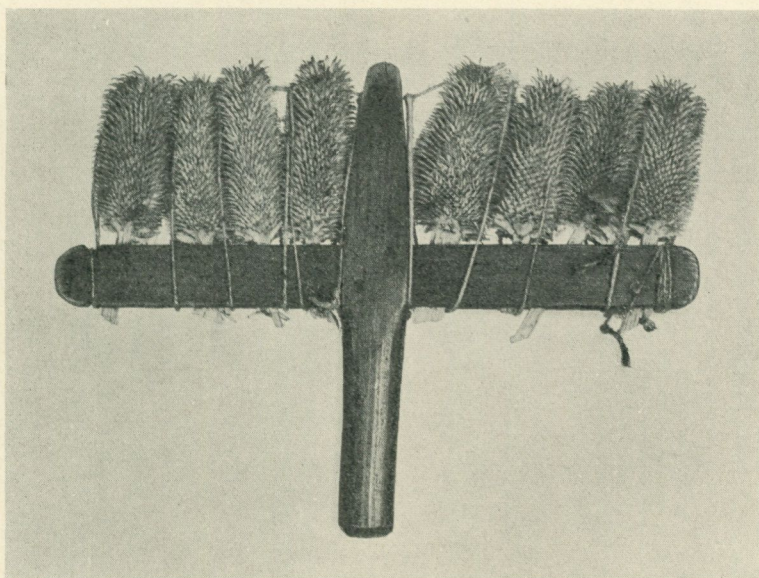

Fig. 22. Ruggkarda från Lönsboda, Örkeneds sn, Ö. Göinge hd, Skåne. B. 29 cm. Nord. M. 162,362, a.

socken, Dalarna. — Segelsömmare: detta yrke, som är dåligt representerat i museets samlingar, företrädes bland årets förvärv av en »glättare», med vilken sömmarna tillslätades. Redskapet härrör från Norrtäljetrakten. — Skomakare: som vanligt företrädes yrket av ett mycket stort antal verkstäder och enstaka redskap från olika delar av landet. — Skräddare: här märkes särskilt ett skräddareskrin med inneliggande verktyg, nyttjade av en byskräddare i Boda socken, Dalarna, samt en uppsättning skinnskräddare-redskap från samma landskap. — Slipstenstillverkning: de tidigare i museets samlingar mycket ofullständigt företrädda redskapen för slipstenstillverkning ha kompletterats från olika socknar i Dalarna. — Smeder: ett flertal värdefulla verkstäder från Dalarna, Gästrikland och Småland. — Snickare: utom ett mycket stort antal enstaka verktyg från landets olika delar har en betydande samling sådana samt ett antal arbetsritningar från K. Edbergs verkstad i Stockholm som gåva överlämnats till museet. I denna ingår särskilt ett flertal intressanta och åldriga hyvlar. — Spinurocksmakare: en verkstad från Ödsmåla socken, Bohuslän. — Tråddragare: de redan förut betydande samlingarna av hithörande verktyg ha ytterligare kompletterats från Gnosjö socken, Småland. — Träskomakare: verkstäder ha förvärvats från Göteryds socken, Småland, och Loshults socken, Skåne. — Urmakare: åtskilliga verktyg för urtillverkning ha inkommit från olika

håll i Dalarna. — Vagnmakare: här märkas ett par enstaka verktyg från Bohuslän och Småland. — Vävskedsmakare: samlingarna, belysande vävskedsmakeriets historia, ha kompletterats från Markaryds socken, Småland, och Mora socken, Dalarna.

Eldens ekonomiska användning. Bland hithörande föremål må dels nämnas några pärthållare, en tranlampa, ljusstakar och ljusarmar från olika landskap, dels några ljusstakar, vaxstapelställ, ljussaxar och skörtunnor etc., ingående i de samlingar, som av apotekaren Baumbach hopbragts och nu överlämnats till museet (jmf sid. 29). Också från ett gammalt stockholmshem har ett antal belysningsföremål inkommit som gåva.

Kakelugnar och lösa kakel ha i icke ringa utsträckning förvärvats från flera till rivning dömda hus i Stockholm liksom också från herrgårdar i Uppland och Södermanland. Smärre förvärv av sådana härröra från Nyköping och Karlskrona.

Kyrkliga föremål. Endast ett förvärv har gjorts till denna avdelning: ett gravkors från Kaga kyrkogård, Östergötland.

Stockholmiana: Bland de fynd, som gjorts vid grundgrävningar, äro ett par barockfigurer av sandsten (fig. 23, 24) det mest överraskande. De framkommo vid grundgrävning å tomten Hantverkaregatan 9, där de enligt uppgift tippats för omkring 40 år sedan. Figurerna, som kunna antagas ha prytt en palatsfasad från 1600-talets förra hälft, ha i museet återförenats med ett annat par fullt lika skulpturer, vilka för flera årtionden sedan förvärvades till museet ur antikhandeln under uppgift, att de kommit från Rosersbergs slott. Ännu ett par dylika äro kända från en gård i västra Uppland. — Grundgrävningsfynd, byggnadsfragment och inredningsdelar ha för övrigt tillvaratagits från bl. a. följande hus: Petersénska huset vid Munkbron, Triewaldsgränd 3, Regeringsgatan 74 och 87, Mästersamuelsgatan 27, Luntmakaregatan 6, Bryggaregatan 12, Vasagatan 12, Styrmansgatan 45, Högbergsgatan 56, Hökensgatan 5, Stigbergsgatan 29, Alberget 5 å Djurgården och Stallmästaregården. Inredningsföremålen från dessa hus finnas ovan omtalade under högreståndsavdelningens tidsperioder. — Ur vattnet utanför Skeppsbron ha vid rensningsarbeten tillvaratagits ett antal föremål och fragment av skilda slag.

Skansens kulturhistoriska avdelning.

Föreståndare: intendenten ERIXON. Inom den museala avdelningen har utom föreståndaren tjänstgjort amanuensen SVENSSON. Dessutom har intendenten WALLIN biträtt i ärenden rörande stadsbyggnader på Skansen och lett uppförandet av lusthuset från Hornsgatan och amanuensen KLEIN biträtt vid en del arbeten, som rört lappkulturen. — Inom avdelningen för

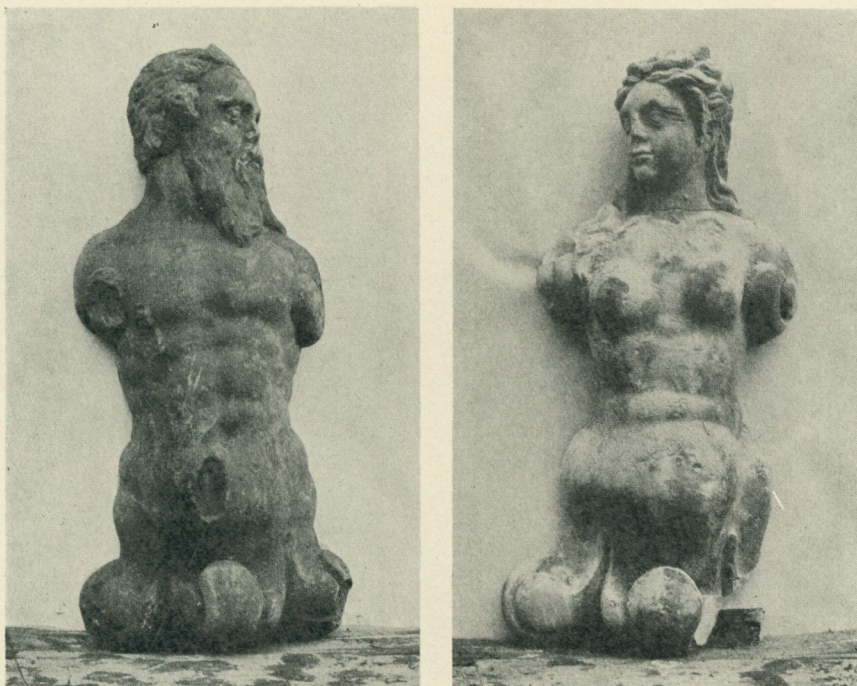

Fig. 23 och 24. Skulpturer av sandsten, som troligen tillhört utsmyckningen av ett barockpalats. 1600-talets förra hälft. Funna vid grundgrävning Hantverkaregatan 9, Stockholm. H. 117, resp. 110 cm. Nord. M. 161,988, 161,989.

folklivsframställningar och levande folkkonst har tjänstgjort amanuenssen KLEIN.

Museala avdelningen.

Nybyggnader och husförvärv. Det av fröken Rosalie Sjöberg 1926 skänkta lusthuset från Hornsgatan 90—92 har under året uppförts på Skansen. Lusthuset ingår som en del av den gårdsanläggning, vilken är avsedd att uppbyggas i anslutning till Hazeliushuset, och har placerats på höjden ovanför i mittaxeln från ingångsdörren räknat. Lusthuset, som härrör från 1700-talets mitt, är en åttkantig byggnad med två våningar, var och en utgörande ett enda rum. Den nedre våningen har en med huset samtida dekoration föreställande ett parklandskap med promenerande herrar och damer. Övervåningens rum har en enklare och senare målade dekoration. Byggnadens flyttning och uppförande på Skansen har delvis bekostats av Samfundet S:t Erik i Stockholm.

Fig. 25. Lusthus från Hornsgatan, Stockholm.

För framtida flyttning till Skansen har inköpts den gamla manbyggnaden på Karlsgården i Tjärnmyra by, Delsbo sn, Hälsingland, jämte ett i samma gård befintligt härbre. Stugan har mycket rika målningar å såväl väggar som tak, daterade 1747, och utgör särskilt härigenom ett synnerligen värdefullt förvärv. Hälften av inköpssumman har åstadkommits genom insamling bland medlemmarna i Hälsinge gille i Stockholm. Det är första gången ett landskapsgille i Stockholm på detta sätt visat sitt intresse för Skansen och exemplet är i hög grad efterföljansvärt. Under året har dessutom till Skansen inköpts ett stolphärbre från Sunnanås i Ljusdals socken, Hälsingland.

Reparationer. Kolarkojan från Västmanland har med undantag av härden helt ombyggt. En ny lapsk torvkåta har uppförts som kopia av den gamla. För att erhålla ett soligare och torrare läge har den lagts högre

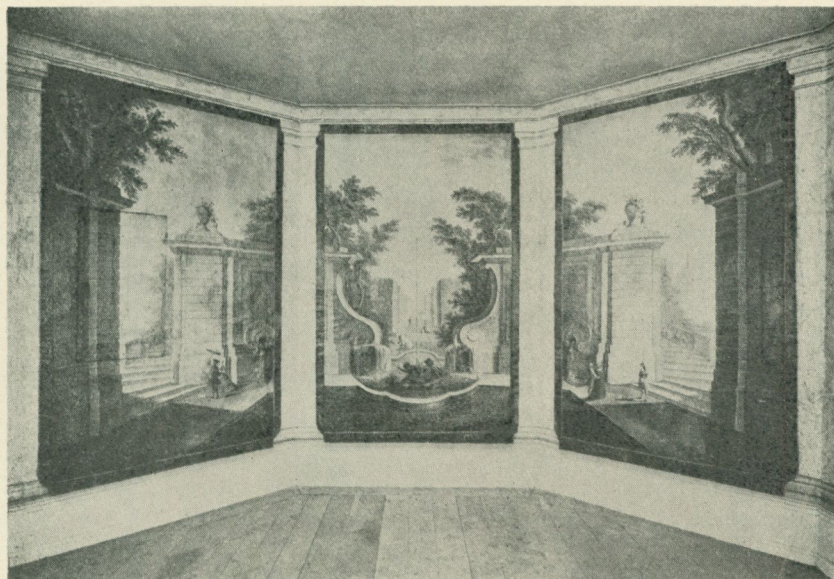

Fig. 26. Interiör av lusthus från Hornsgatan, Stockholm.

upp, närmare de övriga lapska byggnaderna. Den gamla torvkåtan har nedtagits. Ravlundagården har kalkats såväl ut- som invändigt. Väggarna ha reparerats, varvid också stolpar ha stagats. På Hällestadsstapeln ha nya täckbräder insatts på åtskilliga ställen å såväl syllar som suedsträvor. Smärre reparationer ha utförts å Vadmalstampen, Morastugan, Kyrkhultsstugan m. fl. byggnader.

Registrering, bearbetning och förberedande arbeten för avdelningens vidare utveckling. Lappkatalog till Bergsmansgården är under utarbetning och i samband härmed ha inventarierna fotograferats. Även samlingarna i Älvrosgården ha till stora delar fotograferats. En ny upplaga av vägledningen har utgivits. I samband med byundersökningarna har avdelningens föreståndare besiktigat de flesta av de byggnader museet förvärvat ute i landsorten för senare flyttning till Skansen. Även ha samtidigt efterforskningar gjorts rörande byggnader, som voro lämpliga att förvärva. Då konserveringen av träbyggnader ännu är ett ej tillfredsställande löst problem, har Nordiska Museet på initiativ från Skansens kulturhistoriska avdelning ingått till Ingenjörsvetenskapsakademien med anhållan att den måtte söka ingående utreda denna fråga.

Avdelningen för folklivsframställning och folklig konst.

Folkmusik. J. Skoglund och B. Jansson hava under året spelat söndagar och sommareftermiddagar som vanligt.

Under en stor del av året hava A. Myrman, Sollerön, och O. Tillman, Floda, vilka f. ö. sysselsatts med måleri- och byggnadsarbete, under söndagar och vid andra lämpliga tillfällen spelat på Skansen. De fyra nämnda spelmännen ha även turats om att beledsaga folkdanser och ringlekar.

15 juni—1 aug. spelade Gössa Anders Andersson från Orsa och hans dotter Anna (fiol).

3 aug.—1 sept. spelade Lars Fredriksson, Vallsta, och Erik Löf, Vallsta, Hälsingland (fiol).

Riksspelmansstämma. Den 29—31 juli hölls å Skansen Riksspelmansstämma, anordnad av en kommitté, i vilken Nordiska Museet, K. Musikaliska Akademien, Folkmusikkommissionen och Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur voro representerade. Arbetet med förberedelserna påvilade den första och sistnämnda av dessa institutioner.

I den särdeles lyckade stämman deltog 61 spelmän, representerande 18 landskap. Uppspelningarna åhördes och utnyttjades av särskilda sakkunniga, nämligen herr Olof Andersson, Åhus, och herr Sven Kjellström. Herr Dan Danielsson biträdde jämte herr Granhammar såsom impressario vid uppspelningarna, av vilka flertalet ägde rum i Bragehallen. Öppnings- och avslutningshögtidligheterna höllos i Nordiska Museets hall. Vid förstnämnda tillfälle talade doktor Upmark, vid avslutningen herr Ernst Norlind.

I samband med riksspelmansstämman höll Svenska Ungdomsringen söndagen den 31 juli sin då pågående Nordiska ungdomsstämma med uppvisningar i folkdanser jämte andra högtidligheter på Skansen. Därvid förekom bl. a. folkdanser av danska, norska, finska och estländska folkdanslag.

Folkdanser. Som vanligt har Skansens folkdanslag, efter att på vårterminen ha bedrivit övningar, uppträtt på Skansen under sommarmånaderna. Flera genom Nordiska Museet upptecknade danser ha, utom de vanliga, inövats.

Utom de ovannämnda, i samband med Nordiska Ungdomsstämman anordnade dansuppvisningarna, förekom också vid Vårfesten (se nedan) uppvisning av på Skansens initiativ av ett skånskt lag inövade gamla skånska danser.

Ringlekar. Ringlekar hava som vanligt under sommaren utförts av skolbarn under ledning av herr Lister.

Landsmålsberättelser. »Nergårds-Lasse» uppträdde under sommaren alla söndagar.

Nilla Florell uppträdde 1—16 juli.

»Spegel Anna» uppträdde 13 juli.

»Delsbostintan» har uppträtt vid flera enstaka tillfällen.

Årsfester. Under nyårshelgen t. o. m. tjugondagsten sjöngo stjärngossar, inövade under ledning av musikdirektör C. O. Othzén.

Valborgsmässoaftonen utförde Skansens folkdanslag »den långa dansen», majlek från sydöstra Skåne.

Lucia firades söndagen d. 13 december med Luciasånger av fem vitklädda »Lussebrudar» i Skansens olika stugor (se Julmarknad, sid. 68 f.).

Julförberedelser: ljusstöpning i Laxbrostugan.

Vårfesten ägde rum den 21—29 maj. Programmet var i huvudsak lagt som en skånsk fest. Den ledande tanken var en rekonstruktion av det hos Nicolovius, Folklivet i Skytts härad, skildrade besök, som Gustav IV Adolf gjorde på Skanörstrakten år 1801. Allmoge i dräkter från sydöstra Skåne utförde skånska lekar och danser (se ovan) efter gamla, delvis särskilt för ändamålet upptecknade beskrivningar. En trupp kavallerister i dåvarande Mörnerska, senare Kronprinsens husarers uniformer utförde exercis. Såväl uniformer som konungens och de övriga medverkandes dräkter voro noggranna efterbildningar, delvis utförda för ändamålet, likaledes ett flertal åkdon. — I Ravlundagården spelades några av H. Wranérs skånska folklivspjäser av ett antal skånska amatörer. Som bekant var väderleken ovanligt kall och även i övrigt ogynnsammare än vanligt.

Lapplägret. Lappmannen Anders Nilsson från Frostviken med familj uppehöll sig på Skansen under tiden 31 maj—16 oktober. Nilsson var under hösten sysselsatt med uppförande av en ny torvkåta.

Skansens naturvetenskapliga avdelningar.

Föreståndare: intendenten BEHM.

Den rådgivande nämnden för ärenden rörande Skansens zoologiska trädgård har under året utgjorts av professor EINAR LÖNNBERG, professor YNGVE SJÖSTEDT, professor HJALMAR DAHLSTRÖM och konstnären BRUNO LILJEFORS.

Till ledamot efter professor WILHELM LECHE, som avlidit, har Nordiska Museets nämnd kallat professor WILHELM SAHLSTEDT, Veterinärhögskolans rektor, vilken sedan 1904 också tjänstgör såsom veterinär för Skansen.

Zoologiska trädgården. Av viktigare förvärv äro att nämna en flodiller, 2 järvungar, en flygande ekorre och en älgkalv; av fåglar 2 tornugglor, 3 jaktfalkar, 2 stenknäckar, 2 rosenstarar och 2 guldsparvar (*Emberiza aureola*), vilken art förut ej varit företrädd på Skansen; samma är förhållandet med lilla flugsnapparens, *Muscicapa parva*, av vilken i Sverige mycket sällsynta fågel en hona från Stockholmstrakten införlivades med trädgårdens samlingar. Visentbeståndet har under året ökats med två på Skansen födda kalvar.

Skansens zoologiska

Djurslag.	Bestånd ^{31/12} 1926.			Ö k n i n g.		
	Antal arter el. avarter.	Antal ex.	Värde.	Födda.	Gåva.	Köp.
D ä g g d j u r .						
Apor och insektätare	5	19	1,110:—	—	3	—
Kattdjur	2	7	4,090:—	—	2	—
Hunddjur	9	26	2,975:—	9	—	—
Märdjur, sälar m. fl.	8	15	930:—	—	4	9
Björnar	3	9	3,300:—	—	—	—
Gnagare	14	155	1,290:—	1	78	2
Hästdjur	3	8	2,300:—	1	—	—
Nötkreatur	2	14	45,500:—	3	—	—
Hjorddjur	6	13	2,250:—	6	1	1
Får, getter	4	18	580:—	14	2	—
Svin	2	5	2,200:—	7	—	2
Summa däggdjur	58	289	66,525:—	41	90	14
F å g l a r .						
Sångfåglar	43	163	377:—	—	19	189
Klätterfåglar, gök	1	1	25:—	—	—	1
Kråkfåglar	9	23	410:—	—	3	23
Ugglor	10	51	2,265:—	2	4	22
Falkar, örnar	5	17	1,425:—	—	2	5
Hökar, vråkar	4	10	230:—	—	5	14
Papegojor	10	23	1,200:—	—	1	—
Duvor	5	19	172:—	2	8	—
Hönsfåglar	11	50	765:—	7	3	10
Vadare	10	48	1,655:—	—	3	24
Svanar, änder, gäss	20	80	2,935:—	4	3	69
Övriga simfåglar	14	53	1,345:—	—	—	4
Summa fåglar	142	538	12,804:—	15	51	361
K r ä l d j u r .						
Sköldpaddor	1	4	10:—	—	—	—
Ödlor	4	12	100:—	—	—	—
Ormar	2	2	15:—	—	—	—
Groddjur	2	8	30:—	—	—	—
Summa kräldjur	9	26	155:—	—	—	—
Summa djurbestånd	209	853	79,804:—	56	141	375

trädgård 1927.

Minskning.		Bestånd ^{31/12} 1927.			Anmärkningar.
Sålda.	Dött.	Antal arter el. avarter.	Antal ex.	Värde.	
2	2	5	18	1,110:—	
4	2	2	3	2,030:—	2 loungar dött.
15	4	9	16	1,975:—	
2	4	10	22	1,780:—	1 flodiller k., 2 järvungar k., 1 järv byte.
2	—	3	7	2,700:—	
61	13	13	162	1,137:—	
—	2	3	7	700:—	
2	1	2	14	45,500:—	3 visentkalvar födda, därav en i Längsjöparken. 1 visentkalv d. 1926, 1 sänd till Hamburg. 1 visentkvinga dött.
—	2	6	19	3,350:—	
6	5	4	23	710:—	
10	—	1	4	2,000:—	
104	35	58	295	62,992:—	
9	152	53	210	538:—	
—	—	1	2	50:—	
1	19	11	29	555:—	2 nötkräkor k.
15	35	10	27	1,700:—	
1	11	6	12	1,430:—	
—	16	7	13	420:—	1 islandsfalk g., 2 jaktfalkar k.
—	2	9	22	1,150:—	
—	4	6	25	192:—	
6	15	9	49	810:—	1 riporre dött.
10	12	9	53	1,535:—	
17	52	23	87	3,885:—	
10	3	14	44	1,320:—	2 storskarvar k.
69	321	158	573	13,585:—	
—	—	2	4	25:—	
—	—	5	12	128:—	
—	—	4	2	75:—	
—	—	3	8	28:—	
—	—	14	26	256:—	
173	356	230	894	76,833:—	

År 1924 upplät generalkonsul Axel Ax:son Johnson ett präktigt skogs- och parkområde i närheten av Ängelsberg i Norra Västmanland att användas som visentpark. Syftet med den storartade gåvan var att bereda Skansens visentbestånd en naturenlig tillvaro i relativ frihet. Hit överfördes lämpliga djur från Skansens bestånd och koloniens utveckling i den nya omgivningen har slagit väl ut. En kalv har blivit född, en kviga dött.

Av inom denna avdelning utförda arbeten äro endast att nämna sedvanliga reparationer av hagar och burar samt betonggjutning över djurgrottorna å Nedre Solliden.

Djurbeståndets växlingar åskådliggöras i tabellen å sid. 46—47.

Botaniska avdelningen. Den föregående år påbörjade topp- och urhuggningen av trädbeståndet fortsattes, särskilt i Skansens södra och västra delar. Till parken återbördades delar av vedgården, färhagen och förutvarande avstjälpningsstationen öster om Högloftet. Motjärn rensades, Kyrkhultjärn, Calla-dammen, dammarna framför isbjörnsgrottan, runstens- och eldhusdamarna tömdes och rensades. Sedvanlig gallring av överflödig undervegetation har pågått under den härför lämpliga årstiden.

Skansens observatorium. Observatoriets skötsel har liksom föregående år ombesörjts av Svenska Astronomiska Sällskapet, och visningarna ha letts av fil. dr S. G. Cederstrand. För allmänheten hava dessa ägt rum måndagar och torsdagar kl. 8—10 e. m. och tisdagskvällarna har observatoriet regelbundet disponerats av Astronomiska Sällskapets medlemmar. Övriga veckodagar ha alltefter omständigheterna demonstrationer för skolungdom och andra grupper av studerande anordnats och observationer på variabla stjärnor anställt. Besökarantalet under år 1927 var c:a 550; det ytterst ogynnsamma vädret under januari—mars i förening med den skarpa kölden november—december torde varit orsaken till att det stannat vid denna siffra. Det höga besökarantalet under september, 239 under 12 kvällar, vittnar om att visningarna tilldraga sig ett stort intresse.

Professuren i nordisk och jämförande folklivsforskning.

Professorn i Nordisk och jämförande folklivsforskning har under år 1927 åtnjutit tjänstledighet för utarbetandet av verket Schloss Hallwil.

Bibliotek.

Biblioteket och samlingen av äldre handlingar, inklusive skråhandlingarna (rörande nyförvärven av sådana se s. 38) har föreståtts av amanuensen fröken STRIDSBERG med biträde av amanuensen fröken UPMARK.

Nyförvärven under året utgöras av 1,067 band, resp. tidskriftsårgångar och småskrifter, förvärvade genom byte, inköp eller gåvor. Förteckning över

givare återfinnes sid. 79 f. Förvärven av utländsk litteratur finnas upptagna i Accessionskatalogen för Sveriges offentliga bibliotek under bokstav E.

Boklånens antal ha under året uppgått till inemot tusentalet, och studiebesöken ha utgjort omkring 200.

Arkiv.

Arkivet för svensk folkkännedom har föreståtts av intendenten HAMMARSTEDT med biträde av amanuenserna fröken STRIDSBERG och fröken HAGBERG. Det allmänna bildarkivet har vårdats av amanuensen fröken BERGSTRÖM, på de speciella områdena biträdd av olika tjänstemän inom allmoge- och högre ståndsavdelningarna. Det som en särskild enhet förvarade byarkivet saknar fortfarande särskild tjänsteman men förestås av intendenten ERIXON, biträdd av extra personal, som anställts i samband med de medelst lotterimedel bedrivna byundersökningarna. Hazeliusarkivet slutligen handhaves av amanuensen fröken STRIDSBERG.

Inom de olika avdelningarna av arkivet har arbetet med materialets uppordnande och registrering fortgått.

Genom tillmötesgående från ett stort antal landsortstidningar ha även i år till museets förfogande ställts friexemplar, vilka planmässigt genomgått av olika tjänstemän. — I det följande redogöres systematiskt för förvärven.

Allmogens kultur.

Forntro och sed. För insamling av uppgifter om forntro och folksed samt folkliv i allmänhet hava uppteckningar utförts inom Uppland, Södermanland och Bohuslän av fru Anna Arwidsson (1,217 st.); i Västergötland av fil. kand. Maja Ericsson (619 st.) och fil. lic. C. M. Bergstrand (150 st.); på Öland och i Uppland m. fl. av amanuensen Louise Hagberg (371 st.); i Närke av fröken Maja Forsslund (280 st.) och fil. stud. Ebba Björklund (51 st.); i Skåne av fru Alma Wahlberg (215 st.); i Södermanland av fil. stud. Brita Kjellmark (46 st.); i Östergötland av fröken Margit v. Schwerin (omkr. 100 st.); i Hälsingland, Medelpad och Ångermanland av herr Hj. Höglund (102 st.); i Jämtland och Ångermanland av fröken Ella Ohlson m. fl. Alla dessa uppteckningar hava betalats med lotterimedel. Säsom ett tillägg till resultatet av sin under år 1926 utförda forskningsresa i Värmland har fil. stud. Brynhild Wilén lämnat ytterligare 337 st. uppteckningar.

En del avskrifter och utdrag ur gamla dokument, handskrifter och tidningstryck, vilka befunnits vara av större betydelse i här ifrågavarande hänseende, hava utförts. Landsmålsarkivet i Uppsala erbjöd tillfälle till avskrift av dit inkomna uppteckningar av forntrointresse.

Samfundsväsen. Uppteckningar om sociala förhållanden och organisationsformer ha gjorts vid byundersökningarna. I mån av tid har sådant material också utskrivits från detta och föregående års arbeten. En samling uppteckningar och avskrifter rörande byväsen i Bara härad har vidare inlämnats av intendent Bengt Engström, resultat från en undersökningsresa 1926, vilken understöddes av museet. Avskrifter av en serie byhandlingar från Ångermanland ha också inlösts. I övrigt ha uppteckningar överlämnats av herr Karl J. Segerdahl, Stockholm, m. fl.

Äldre gårds- och familjehandlingar ha förvärvats i ganska stor myckenhet. En samling faste- och köpebrev, kontrakt m. m. från åren 1558—1860 och härrörande från olika landskap ha skänkts av fröken Anni Baumbach, Ängelholm. Ett köpebrev från Härjedalen är daterat 1558. Liknande samlingar omfattande gårdsarkiv ha inkommit från Svedala sn i Skåne och Husby sn i Dalarna. Ett fastebrev härrör från Kulltorps sn i Småland. Från en gästgivaregård i detta landskap kommer vidare en större samling handlingar av diverse slag, gåva av fru Gerda Winberg, Stockholm.

Bebyggelse och bostadsskick. Utarbetning av resultaten från 1927 års byundersökningar pågick under hösten under ledning av intendenten Sigurd Erixon med biträde av kandidat Ola Bannbers, herr Olle Homman m. fl., men huvudparten härav kvarstår till följande år. Tillsammans med resultaten från 1926 års undersökningar — således från de två år, då lotterimedel möjliggjort arbetenas konsekventa bedrivande och fullföljande —, utgör materialet ett högst avsevärt tillskott till museets förutvarande arkivbestånd. I samband därmed har kortregisterformen börjat tillämpas vid utarbetningen. Detta kan framdeles fullföljas så att kortregistertypen användes för materialets uppställning efter realsynpunkter medan den hittillsvarande foliotypen bibehålles för den topografiska uppställningen. Vid utarbetningen av 1926 års material från undersökningarna i Dalarna, Norrbotten, Gästrikland, Södermanland och Gotland ha utom intendent Sigurd Erixon medverkat i fråga om uppteckningar: amanuens Gösta Berg, amanuens Sigfrid Svensson, kand. Ola Bannbers, kand. Sam Owen Jansson, fil. kand. Anders Nygård, fil. kand. L. Björkquist, fil. kand. Sven Drakenberg, amanuens Gösta Montell, fil. dr Bertel Hintze, intendent Bertil Waldén, kand. Börje Nordström, varjämte avskrifter utförts av fröknarna Alfhild Erixon, Märta Enquist samt kand. Ture Kjell och fil. kand. G. Palm. Utritningen av uppmätningmaterialet från 1926 har fullföljts inom något snävare gränser än förut på grund av ekonomiska skäl, men skörden är dock givetvis mycket omfattande. I första rummet står Dalarna med bidrag av arkitekterna Mogens Mogensen, Gunnar Sundbärg, John Lindros, herr Olle Homman, teknologerna Rolf Hagstrand och Nils Berglund, herrar Rune Carlsten och Evert Eriksson. För övrigt inkommit material från Blekinge, Småland, Dalsland, Västergötland, Östergötland,

Södermanland, Uppland, Värmland, Gästrikland, Norrbotten och Lappland genom bidrag från arkitekterna John Lindros, K. E. Andersson och H. Carlheim-Gyllenskiöld, teknolog Olof Karth, artisten A. T. Byberg, amanuens G. Montell, herr Folke Sandberg, kapten A. Glimstedt samt fil. kand. Gösta Selling.

Fotografier ha inkommit, utom från 1927 års undersökningsresor, bl. a. genom gåva av lektor M. Klintberg i Visby samt genom inlösen från G. Montell m. fl.

Bildmaterial belysande möbelformer samt möbel- och rumsmålning har också förvärvat: dels akvareller, utförda av kand. G. Ullenius, dels fotografier. Sådana ha också inlösts från amanuens G. Montell, folkskolläraren H. W. Backman, Bjuråker (jämte anteckningar) samt överlämnats som gåva av bl. a. länsassessor E. Stenius, Karlstad. En akvarell av en väggmålning i Målilla, Småland, har skänkts av arkitekt K. M. Westerberg, Linköping.

Materiell kultur i övrigt. Mycket och mångskiftande material har insamlats vid undersökningsresorna. Speciellt ha åkerbruksmetoder och redskap avbildats och beskrivits liksom åkdom av olika slag. Dessutom har bl. a. inlösts: en serie fotografier jämte anteckningar belysande ostkakettillverkningen i St. Mellösa, Närke, uppteckningar rörande salpeter- och tegeltillverkning i Norrbotten, anteckningar och fotografier rörande allmogekulturen i Bjuråker, Hälsingland. Doktorinnan Anna Arwidsson har skänkt anteckningar rörande skidor i Uppland. Uppteckningar om fiskemetoder och redskap ha inköpts av herr Olof Tillman från Floda, Dalarna, och herr J. A. Göth, Klavrestrom, Småland. Fotografier och anteckningar om flundrenät på Gotland ha skänkts av lektor M. Klintberg, som också lämnat bidrag rörande arbetslivet i övrigt bl. a. också rörande jordbruk. Några fotografier av tyska spinnrockar ha överlämnats av lektor R. Jirlow. Konstnären Bror Hillgren har överlämnat manuskriptet till del II av sitt arbete En bok om Delsbo.

Folklivsbilder ha inkommit från flera landskap. Ett 20-tal fotografier togos vid spelmanstävlingarna på Skansen.

Ett rätt stort antal fotografier av allmogedräkter och folklivsmålningar ha genom museets försorg anskaffats varjämte även ett antal fotografier av nämnda art inlutit såsom gåva eller byte. Några akvareller av Skedevi- och Kisadräkter i Östergötland ha även inkommit. — För det under året utgivna arbetet Pehr Hilleström som kulturskildrare ha inemot ett 100-tal negativ tagits, varjämte även en del fotografier av Hilleströmsmålningar erhållits som gåva. Ett ganska stort antal fotografier och mönsterteckningar till belysning av textilkonsten ha inkommit.

Arkivets avdelningar rörande grannländernas folkkultur ha också ökat. Genom byte med Finlands vetenskapsakademi ha ett femtiotal fotografier av finska folktyper anskaffats. På annat sätt har museet erhållit bilder av finska

folkdräkter, av folklivet på Runö, av norska och danska folklivsbilder samt slutligen ett antal bilder av polska folkdräkter.

Det Zickermanska textilverket har under året ökat med 500 bilder, av vilka flertalet i färg.

De högre ståndens kultur.

Arkivsamlingarna rörande de högre ståndens kultur ha under året erhållit sina största tillskott av fotografier, uppmättningsritningar och beskrivningar som resultat av de genom museet självt bedrivna undersökningsresorna. Vid årsskiftet befann sig detta material i stor utsträckning under utarbetande, särskilt vad beträffar uppritningen av mätningarna och utredigeringen av anteckningarna. Bland större förvärv av bilder, som skett på annan väg, kunna nämnas ett parti av omkring 600 fotografier av prästgårdar och herrgårdar inköpt från friherre E. Åkerhielm, ett femtiotal flygbilder av städer och herrgårdar från fotografen O. Bladh samt flera större partier fotografier efter äldre teckningar, skissböcker och ritningar m. m. Skioptikonbildsamlingen har ökat med omkring 400 bilder av herrgårdar, möbler etc.

Fördelningen av årets förvärv inom de olika grupperna är i korthet följande:

Hantverk. De hantverkshistoriska undersökningarna ha resulterat i omkring 250 fotografier samt ett utförligt anteckningsmaterial. Med den Möllenburgska guldsmedsverkstaden följde en stor samling ritningar till guldsmedsarbeten av allehanda inom verkstaden tillverkade modeller.

Prästgårdar. Genom prästgårdsundersökningarna i skilda delar av landet ha förutom anteckningsmaterialet utförts omkring 1,400 fotografier och 600 blad ritningar. Genom inköp ha dessutom förvärvats c:a 200 fotografier huvudsakligen från Linköpings och Visby stift. Dessutom ha flera enskilda personer som gåva lämnat bildmaterial och skriftliga upplysningar.

Herrgårdar: Materialet från museets egna undersökningsresor omfattar följande partier av fotografier och ritningar, allt angivet i avrundade tal: från amanuensen Baeckströms undersökningar i Södermanland omkring 450 fotografier och 200 blad ritningar och i Närke omkring 700 fotografier och 600 blad ritningar; från styresmannen Upmarks resa omkring 30 fotografier; från fil. kand. Gösta Sellings resor i Södertörn omkring 200 fotografier och 60 blad ritningar; från herrgårdar i sydvästra Uppland omkring 30 fotografier; från Medevi brunn omkring 250 fotografier och 70 blad ritningar; från civilingenjör Axel Cronquists studier av åkdon i Skåne omkring 60 fotografier och 8 teckningar samt en berättelse om 45 sidor; från amanuensen fröken Lewins dräktstudier i Skåne omkring 50 fotografier. — Genom inköp ha dessutom förvärvats c:a 600 herrgårdsbilder, varjämte omkring 350 äldre bilder i teckning, akvarell eller fotografi blivit fotograferade.

Städer. Genom inköp och andra strödda förvärv har bildsamlingen från Stockholm och övriga städer vuxit med omkring 200 bilder, därav ett flertal fotografier efter äldre teckningar samt ett antal flygbilder.

Kyrkor. Ett mindre antal bilder från kyrkor ha tillkommit, mest betydande kyrkornas lösa tillhörigheter.

Lösa föremål. Över 300 fotografier ha genom museets försorg tagits av den samling av broderier, som voro utställda på den s. k. Årstautställningen. Av möbler, husgeråd, dräkter o. dyl. — oavsett allt vad som ingår i ovan angivna grupper, framför allt under herrgårdar — samt av äldre teckningar m. m. ha insamlats omkring 500 bilder.

Filmarkivet.

För de sid. 5 omnämnda, särskilt beviljade medlen ha under året upptagits ett antal kulturhistoriska filmer, jmf. nedan sid. 62 f., vilka jämte de förut åstadkomna bilda ett museets filmarkiv.

Hazeliusarkivet.

Hit har genom förmedling av amanuensen fröken Louise Hagberg som gåva överlämnats 13 egenhändiga och 2 undertecknade brev från Artur Hazelius åren 1881—86. Av de karakteristiska skrivelserna framgår, att givarinnan-adressaten, fru Emma Holmström, Öland, är ett av Artur Hazeliis mycket betrodda och intresserade ombud.

Tillfälliga utställningar, depositioner, utlån.

Utställningar. Av museets nyförvärv ha under året flera utställningar anordnats: från 1926 kvarstod i nyförvärvsrummet i kolonnvåningen under januari och februari en utställning av nyförvärv till högreståndsavdelningen; under januari och februari voro två utställningar av allmogemöbler, mest nyförvärv, ordnade i salen för tillfälliga utställningar; 26 mars—18 april i samma lokal en utställning av dräkter och textilier från Dalarna, till större delen nyförvärv från resor 1926, med en rekonstruktion av en klädstuga för att ge en lämplig bakgrund åt en viss del av de utställda föremålen; från 17 december i rummet för nyförvärv en utställning av ett urval nyförvärv till högreståndsavdelningen.

Museets fåtaliga bestånd av föremål från Medelpad utställdes mars—december i nyförvärvsrummet; utställningen ådagalade behovet av komplettering av samlingarna från detta landskap.

Den nyligen upptäckta serien av Stockholms snickareämbetes mästestyckeritningar 1751—1846, 268 blad, ställd till förfogande av Stockholms Stads

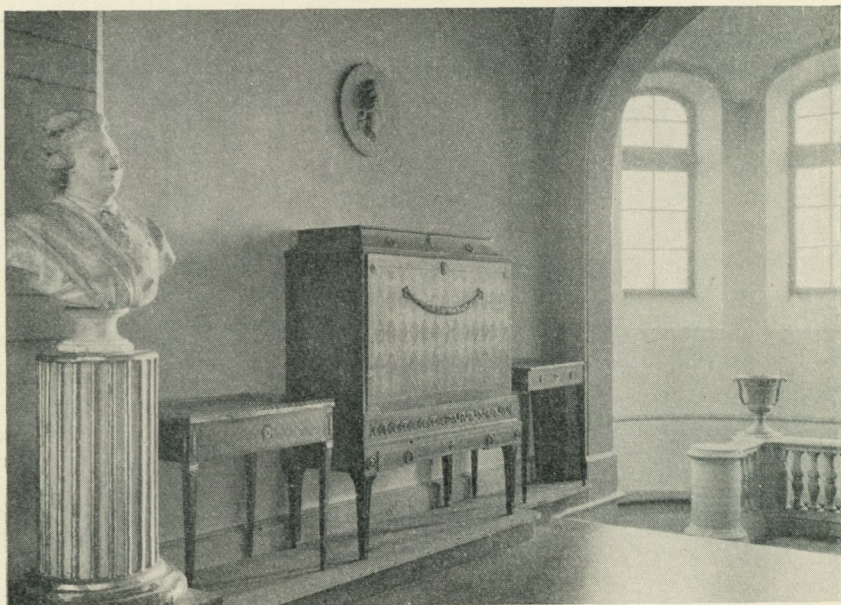

Fig. 27. Livmedikus Nils Dahlbergs dokumentskåp i dess uppställning i den gustavianska avdelningens galleri före depositionens återlämnande till Karolinska Institutets lärarkollegium.

Hantverksförening, utställdes jämte några museet tillhöriga mästerstycken och ämbetets låda och handlingar 28 april—19 juni i salen för tillfälliga utställningar.

Genom Livrustkammaren anordnades 11—30 september i samma lokal en utställning av K. Livregementets dragoners minnen, dels tillhöriga regementet, dels inlånade från andra regementen, från museer och privata ägare.

En serie väggmålningar från omkring år 1700, utförda efter ett franskt gravyrverk och tillhörande Fullerö herrgård i Västmanland, utställdes genom tillmötesgående av ägaren kammarherren greve F. W. Cronstedt 23 oktober—13 november i salen för tillfälliga utställningar.

Depositioner. Från fru Emma Zorn, Mora, har deponerats en kjol med vidhängande liv från Mora sn, Dalarna; från f. d. Bryggareämbetets i Stockholm pensionskassa en ordförandeklubba, en lärtspåse och en påse av skinn; från konstnären Gunnar Hallström, Stockholm, ett skänkskåp från Biskopskulla sn, Lagunda hd, Uppland; från fru Selma Groth, Stockholm, en rokokodamdräkt jämte skor och pocher; genom fröken Rosalie Sjöbergs stärbhus tvenne porträtt i olja: bryggaren Edvard Sjöberg, signerat Brantström 1836, och fru M. Sjöberg, f. Åberg, samt två miniatyrporträtt: viktualiehandlaren Abrahams-son och destillator E. Åberg, signerade Andersson 1811 och 1816, samt

dessutom ett pastellporträtt av G. Nehsert och ett porträtt i olja av okänd ung man.

Till ägarna ha under året på begäran återställts två depositioner, nämligen till friherre Carl Leijonhufvud ett större skåp från 1600-talet, vilket deponerades i museet år 1923, samt till Karolinska Institutets lärarkollegium det bekanta gustavianska dokumentskåpet, som alltsedan det för 25 år sedan kom i museets vård utgjort en av högreståndsavdelningens allra förnämsta prydnader. Det genom den svenska möbellitteraturen välkända och ofta avbildade dokumentskåpet — ursprungligen tillhörigt Gustaf III:s livmedikus Nils Dahlberg — har oftast antagits vara utgånet ur Georg Haupts berömda verkstad. Att döma av ett på en svårtillgänglig plats i skåpet skrivet gesällnamn samt av egenheter i möbelns formgivning kan det dock sättas i fråga, om den ej snarare bör betraktas som ett arbete av Nils Dahlin, vars genom andra förstklassiga arbeten dokumenterade stora konstfärdighet blivit mindre uppmärksammas på grund av att hans kända arbeten ej äro så talrika som Haupts. Möbeln är genom den nämnda påskriften daterad till år 1771, ett anmärkningsvärt tidigt årtal för en pjäs av så konsekvent genomförd gustaviansk hållning. En stor del av skåpets historiska värde ligger i det orestaurerade tillstånd, vari det kommit till våra dagar och varigenom det vunnit den sällsynt jämna patina, som varken konst eller den mest gynnsamma kombination av omständigheter torde kunna förmå återskänka, om den en gång avlägsnats. Vid depositionens återlämnande framhöll museets styresman för Karolinska Institutets lärarkollegium det önskvärda i att den märkliga möbeln måtte för all framtid behållas vid samma grad av historiskt äkthetsvärde, som den då innehade, och förordade, att den skulle vårdas enligt samma princip, som under dess tid i Nordiska Museet visat sig vara fullt tillfredsställande. Skåpet är numera uppställt i Karolinska Institutets rektorsrum, Hantverkaregatan 3.

Från museet har deponerats i Postmuseet en kurirbricka.

Bortskänkta samlingar. Till Tekniska Museet har under året såsom gåva överlämnats en samling gruvtekniska och andra föremål, som sedan utställningen 1897 förvarats i »Skånska gruvan» å Skansen.

Till Stralsunds Museum har likaså skänkts 47 nr föremål ur museets registrerade dubletter allmogeföremål.

Utlån. Till Statens historiska museum har för undersökning utlånats: en dubbelvävnad från Kyrkås, Jämtland; en förstärkt vävnad från Hackås, Jämtland; en rosengångsvävnad från Holmön, Västerbotten, under en vecka i mars, Hackåsvävnaden ytterligare en dag för fotografering.

Till fru Maria Matsson, Sollerön: ett rosengångståcke under 6 veckor från den 27 april (förbehåll vid täckets försäljning).

Till Musée des Arts Décoratifs, Paris, för nordisk och östeuropeisk mattutställning: 22 st. ryor och täcken, från 1 juni till 10 september.

Det i årsberättelsen för 1925, sid. 51 omnämnda utlånet av Ferdinand Bobergs kolteckningar till U. S. A. har under året återställts.

Utgivna arbeten.

Museets publikationer. Tidskriften *Fataburen* 1927, omfattande fyra häften, av vilka h. 3—4 såsom dubbelhäfte, 208 sid. Med sistnämnda häfte följde Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1926, 87 sid.

Av Vägledning genom Skansens kulturhistoriska avdelning av Sigurd Erixon utgavs under året en andra upplaga (202 sid. med 116 fig.).

Vidare har genom museet utgivits Gerda Cederblom, Pehr Hilleström som kulturskildrare I, inledn., 92 bilder med text och bilagor.

Ett antal av museets under senare år utgivna publikationer voro utställda å Svenska bokutställningen i Leipzig, våren 1927.

Av tjänstemännen utgivna arbeten. Styresmannen Upmark: meddelande i enquête angående museikataloger, i tidskriften *Mouseion*; rec. i *Fataburen*; tillsammans med Fredrik Böök haft överinseendet över utgivningen av verket *Sverige i våra dagar I*.

Intendenten Hammarstedt: Seder vid åkerbruk och boskapsskötsel som härleda sig från jakt- och fångstriter, i *Fataburen*; utgivit *Vår äldsta på svenska tryckta julbeskrivning, dårsammastädes*; artiklar i *Nordisk familjebok*, 3:e uppl.

Intendenten Erixon: Skansens vägledning, ny utvidgad och reviderad upplaga; Spånaskar och knäppaskor i »Dalarnas hemslöjd», minnesskrift med anledning av Kopparbergs läns hushållningssällskap's hemslöjdsutställning i Falun 1927; artiklar i *Nordisk familjebok*, 3:e uppl.; bidrag till Svenska akademins ordbok.

Intendenten Wallin: Stockholms snickareämbetes mästestyckeritningar, i *Fataburen*; Linnés bohag och konststilarna, i Svenska Linné-Sällskapet's årskrift.

Professor Lithberg: De medeltida kakelfyndnerna från slottet Hallwyl, i *Rig*; Glimmingehus och Gotland, i *Fornvännen*.

Amanuensen Ambrosiani: Hur gammal är kolning som yrke i Sverige?, i *Rig*; smärre meddelanden i *Rig*; redigerat och utgivit Föreningens för svensk kulturhistoria tidskrift *Rig*.

Amanuensen Bäckström: Prov på svensk nyttokonst avbildade under Nordiska Museets första systematiska herrgårdsundersökning i Södermanland

sommaren 1925, i Svensk nyttokonst; Ur Gustavsbergs 100-åriga historia, i Stockholms-tidningen den 13 febr.; bidrag i Thiemes konstnärslexikon.

Amanuensen Klein: Folkdans och folklig dans samt Runöbornas säljakt (jämte J. Österman), i Hävd och Hembygd II; artiklarna Folklek och Folkdans i Nordisk Familjebok, 3:e uppl.; ett flertal artiklar rörande folkliv i Bonniers konversationslexikon; recensioner och uppsatser i Fataburen, Svenska Dagbladet etc.

Amanuensen Berg: Svensk folklivskänedom. En översikt av de senare årens litteratur, i Hävd och Hembygd II; »Gryfsa» från Västmanland, i Fataburen; Viby by i Uppland, i Svensk Turisttidning; artiklar i Nordisk familjebok, 3:e uppl. (Eldstad m. fl.); litteraturanmälningar och notiser i Fataburen, Folkminnen och folktankar, Förnvännen, Svenska Slöjdföreningens tidskrift etc.; biträtt styresmannen vid utgivandet av Fataburen.

Amanuensen Svensson: När Olle Montanus hjälpte Artur Hazelius, Blekingebygder; Några folkvisor från sydöstra Skåne, Skånska folkminnen; artikeln Folkkonst i Nordisk familjebok, 3:e uppl.; recensioner och smärre bidrag i Fataburen och Rig samt artiklar och recensioner i Sydsvenska Dagbladet Snällposten, J. U. F.-Bladet m. fl. tidningar; biträtt vid redigeringen av Vägledning genom Skansens kulturhistoriska avdelning.

Amanuensen fröken Lewin: Årstaklubbens broderi- och spetsutställning, i Rig.

Amanuensen fröken Hagberg: Julbuske, julkrona och Moses brinnande buske, i Fataburen; Beneraskasöndagen, i Rig.

Amanuensen fröken Cederblom: Pehr Hilleström som kulturskildrare, del I, eget förlag; Sockendräkter och folkliv, i »Dalarnas Hemslöjd», minneskrift med anledning av Kopparbergs läns hushållningssällskaps hemslöjdsutställning i Falun 1927.

Amanuensen fröken von Walterstorff: Hampkrus och linningskrus, i Fataburen.

Undersöknings- och studieresor.

Styresmannen Upmark: besökte 8—12 april Köpenhamn och höll på inbjudan av tidningen »Politiken» föredrag om Nordiska Museet; företog 18—28 juli en resa till herrgårdar i Södermanland, Östergötland och Småland.

Intendenten Behm: besökte 8—12 april Köpenhamn (tillsammans med styresmannen) i och för studier av säkerhetsanordningar i »Zoologisk Have».

Intendenten Erixon: 10—15 juni byundersökningsresor i Västmanland och Värmland. 15 juni—4 juli forskningsresa i Norge för att studera byggnadsskicket och kulturella övergångsformer och motsättningar i gränstrakterna mellan Sverige och Norge; 5—9 juli deltog i Skandinaviska museimannaför-

bundets möte i Bergen; 10 juli—16 juli: studieresor i Sogn, Numedalen etc.; 21 juli—2 sept. byundersökningsresor i Härjedalen, Helsingland, Gästrikland, Dalarna och Uppland; 6—12 sept. byundersökningsresor i Västmanland och Närke; 22 sept.—7 okt. byundersökningsresor i Dalarna och Värmland; 9—11 november resa till Julita; 15 november till Uppsala och norra Uppland för undersökning av byggnader på uppdrag av Disanämnden.

Intendenten Wallin: 17 jan. till auktion å Lilleskog, Västergötland; 12 febr. till Linnémuseet i Uppsala och Linnés Hammarby, till det senare också vid ett par andra tillfällen under året; 9 mars och flera tillfällen under våren till Sturehovs herrgård, Södermanland; 16 mars till Vråå herrgård, Uppland; 29 april till auktion i Nyköping; 30 apr.—2 maj till herrgårdar i Västmanland; 12—14 maj samt flera tillfällen under året till Julita herrgård och museum i Södermanland; 18—20 maj till Löfstads slott, Östergötland; 26 maj—4 juni till Medevi brunn och till prästgårdar i Östergötland och norra Kalmar län; 9—11 juni till prästgårdar i Uppland; 17—18 juni och 27 juni—13 juli samt vid andra tillfällen till prästgårdar, gästgivargårdar och herrgårdar i Södermanland; 25—26 juli till Gustafsborgs glasbruk i Skåne; 30 juli—9 aug. till prästgårdar, gästgivargårdar och herrgårdar i Småland; 15—31 aug. till prästgårdar, gästgivargårdar och herrgårdar i Västergötland, Dalsland och Värmland; 25 och 27—29 sept. till herrgårdar, prästgårdar och bondgårdar i Uppland; 27 nov. till utställning i Uppsala av avbildningar från gamla hem i Uppsala.

Amanuensen Ambrosiani: i september resa på egen bekostnad till München; under resan besöktes även ett flertal tyska museer; mindre resor i Stockholmstrakten.

Amanuensen Bäckström: 1—24 januari på egen bekostnad i Rom, München och Berlin med museistudier; 12—13 febr. till Linköping på uppdrag av Östergötlands Museum; resor i samband med herrgårdsexpeditionerna i Södermanland och Närke 9 juni—2 juli, 28 juli—31 augusti samt 23—25 september; deltog 1—2 juli i Samfundets för hembygdsvård årsmöte i Nyköping; deltog 5—13 juli i Skandinaviska museiförbundets möte i Bergen och resa i Sogn med museistudier i Bergen och Oslo; 12—13 december till Nyköping och Linköping.

Amanuensen Klein besökte huvudsakligen på egen bekostnad flera platser i Dalarna (27—28 febr., 6—10 mars, 20—28 juni, 25—26 juli), dels för hållande av föredrag, dels för konsultering rörande Ludvika Gammalgård; 17—20 febr. resa till Malmö i och för vårfestförberedelser; i detta samband besök i Dansk Folkemindesamling i Köpenhamn för folkdansstudier; 31 juni—16 aug. resor i Östergötlands och Södermanlands skärgårdar i och för undersökning av fiskekulturen; i och för studier och förberedande av filmupptagning av folkdanser till Genevad (Halland) och Tomelilla samt Köpen-

hamn i samband med besök därstädes av ett stort danslag från Färöarna 26—30 november, samt (på egen bekostnad) Arvika, en dag i september.

Amanuensen Berg: resa på enskild bekostnad till Helsingfors och Åbo i maj; undersökningsresor i Västergötland och Dalsland (varvid även studier i Göteborgs museum) 7—29 aug., i Nerike och Västmanland 31 aug.—3 okt. och i sydvästra Uppland 25—29 sept.; dessutom kortare resor i mälardalskapen och till Örebro.

Amanuensen Svensson: Resor i sydöstra Skåne 10 juni—9 juli för undersökning av dräktskick; resor 20—22 oktober till Ore sn i Dalarna, 20 nov. till Älvkarleö sn i Uppland och 1—3 december till Eksjö för anvisningar åt resp. orters hembygdsföreningar; dessutom på egen bekostnad resor i Skåne under december.

Amanuensen fröken Lewin: resor för studier av dräkter och textilier på skånska herrgårdar 10—28 juni.

Amanuensen fröken Hagberg: deltog i Upplands fornminnesförenings sammanträden 9 mars och 26 maj; 2 aug.—17 sept. resor i ett flertal socknar på Öland för forskning angående gammal tro och sed; besök i nov. i Mellby sn, Skåne, museet i Simrishamn, Dansk Folkemuseum och Dansk Folkemindsamling i Köpenhamn.

Amanuensen fröken Cederblom: Besökte hemslöjdställningen i Falun 11—15 juli i och för dräktstudier och inköp.

Amanuensen fröken v. Walterstorff: 11—15 juli till Falun för textilstudier på hemslöjdställningen; 25 okt.—10 nov. resa i Närke för textilinventering för den blivande Örebroutställningen.

Undersökningar av allmogens kultur.

By- och folklivsundersökningarna under 1927, vilka bekostats dels genom lotterimedel, dels genom museets reseanslag, dels slutligen genom vissa bidrag från bestyrelsen för Örebro läns utställning 1928, Dalarnas hembygdsförbund, och Föreningen för Fornminnes- och Hembygdsvård i sydöstra Skåne, ha bedrivits efter följande plan:

Sektion I. **By- och folklivsundersökningar**, som stått under överinseende av intendenten Erixon.

1. En expedition i Närke, Västmanland, Värmland, Jämtland, Härjedalen, Helsingland, Gästrikland, Uppland och Dalarna. Ledare: intendenten Erixon, Medhjälpare: kand. Olof Ekberg och hr Olle Homman. Expeditionen pågick 9 juni—15 juni och 4 juli—12 september samt 22 september—10 oktober.
2. En expedition för att studera kulturövergångarna längs svensk-norska gränsen med utgångspunkt från den norska sidan om gränsen samt

- norskt byggnadsskick i allmänhet. Arbetet pågick under tiden 16 juni—3 juli med samma krafter som i föregående expedition dock med förstärkning av konservator Gisle Midttun, Oslo samt 10—16 juli med intendenten Erixon ensam.
3. Undersökningsresor i Dalarna för komplettering av föregående års arbete genom kandidat Ola Bannbers. Resorna pågingo i flera olika perioder under tiden 6 juni—1 oktober.
  4. En undersökningsresa i Dalsland genom amanuensen Berg under tiden 7 augusti—29 augusti 1927.
  5. En expedition i Örebro län under tiden 31 augusti—3 oktober med anledning av Örebro läns utställning 1928. Ledare: amanuensen Berg (under några dagar intendenten Erixon). Medarbetare: teknolog Rolf Hagstrand och kand. Gunnar Ullenius.
  6. En expedition i Skåne för undersökning av folkdräkter. Pågick 10 juni—9 juli. Ledare: amanuensen Svensson. Medarbetare: konstnären G. Vihlborg.
  7. En expedition i Östergötlands och Södermanlands skärgårdar för undersökning av äldre fiske och fiskarkultur. Pågick 1 juli—16 augusti. Ledare: amanuensen Klein. Medarbetare: fil. lic. Philibert Humbla och teknolog Nils Berglind.

Sektion II. **Undersökningar av folktro och folksed**, som stått under överinseende av intendenten Hammarstedt, ha pågått i följande landskap:

Bohuslän genom fru Anna Arwidsson;

Gotland genom posttjänsteman K. Bergvall och lektor M. Klintberg;

Medelpad genom herr J. H. Höglundh;

Närke genom fil. stud. fröken Ebba Björklund;

Skåne genom fru Anna Wahlberg;

Småland genom amanuensen fröken Hagberg och herr Olaus Andersson, Motala.

Södermanland genom fru Anna Arwidsson, fru Ida Johansson, fil. stud. fröken Brita Kjellmark och fröken Lina Lagerbjelke;

Uppland genom fru Anna Arwidsson;

Värmland genom fil. stud. fröken Brynhild Wilén;

Västergötland genom fil. lic. C. M. Bergstrand och fil. kand. fröken Maja Ericsson;

Öland genom amanuensen fröken Hagberg;

Östergötland genom fröken Margit v. Schwerin.

Undersökningar av de högre ståndens kultur.

Undersökningsarbetet har under året uppehållits med hjälp av museets reseanslag, lotterimedel samt genom anslag och samarbete från lokala organi-

sationer och inrättningar. I flera fall ha undersökningarna utgjort fortsättning på tidigare begynta arbeten. De ha omfattat följande huvudgrupper:

Hantverkshistoriska undersökningar.

Under månaderna juni—augusti utfördes undersökningar av ett flertal äldre lanthantverkares verkstäder på spridda platser i Dalarna och Hälsingland jämte vissa kompletterande arbeten i Bohuslän. Arbetet leddes av amanuensen vid Göteborgs Museum fil. lic. Gösta Montell med fil. kand. Murre Möller som medarbetare.

Prästgårdsundersökningar.

Under månaderna juni—augusti bedrev intendenten Wallin med biträde av kandidat Nils Åzelius och teknolog Birger Kuntze undersökningar i Södermanland, Småland, Västergötland, Dalsland och Värmland. Utom prästgårdar undersöktes ett antal gästgivaregårdar och herrgårdar.

Kandidaterna Gunnar Ullenius och Brynolf Hellner utförde under månaderna juni—augusti en undersökning av samtliga prästgårdar och äldre gästgivaregårdar i Närke.

Ett antal av 20 st. prästgårdar i Linköpings stift undersöktes vid spridda studieresor under sommarens lopp av amanuensen vid Östergötlands Museum fil. kand. Bengt Cnattingius med biträde av arkitekten K. Martin Westerberg. Undersökningarna skedde i samarbete med Östergötlands fornminnes- och museiförening.

Inom sydvästra Uppland undersöktes ett urval av intressantare prästgårdar under juni månad av arkitekten John Lindros med biträde av kandidat Kurt Högman.

Fem prästgårdar på Gotland undersöktes i samband med andra studieresor under sommaren av kandidat Eskil Cronlund.

Genom de här omnämnda resorna i Södermanland och Närke har en första översiktlig genomgång av Strängnäs stifts prästgårdar slutförts, vilken inletts genom flera studieresor under de föregående åren.

Herrgårdsundersökningar.

Amanuensen Bäckström fortsatte med biträde av arkitekterna Allan Nilsson och Sture Westberg undersökningarna under månaderna juni—september omkring sex veckor. Området anslöts nära till föregående sommars, och 41 större och mindre gårdar, huvudsakligen i Nyköpingstrakten, besöktes.

Amanuensen Bäckström anordnade dessutom undersökningar av herrgårdar inom Närke och de delar av Västmanland och Värmland, som tillhöra Örebro län. Dessa undersökningar företogs i samarbete med bestyrelsen för Örebro läns utställning 1928. Resultaten avsågos i första hand för exponering å nämnda utställning, och kostnaderna ha i huvudsak täckts av anslag från utställningsbestyrelsen. Undersökningarna utfördes under månaderna juli—september å 71 gårdar och leddes av fil. lic. greve Sten Kalling med biträde

av arkitekterna Herbert Kockum och Olle Santesson. Amanuensen Bäckström deltog vid flera tillfällen i undersökningsarbetet.

Undersökningarna av Södertörns herrgårdar fortsattes av fil. kand. Gösta Selling med biträde av arkitekten John Lindros vid smärre studieresor under juli och augusti månader.

Ett antal herrgårdar inom sydvästra Upplands hembygds-gilles verksamhetsområde besöktes vid en översiktsresa 25—29 september av intendenten Wallin, amanuensen Berg och fornvårdaren Albin Rylander, Biskopskulla, varvid även prästgårdar och bondgårdar besågos och fotograferades.

Styresmannen dr Upmark besökte jämte amanuensen fröken Upmark under två veckor i juli ett antal herrgårdar i Södermanland, Östergötland och Småland.

Brunnsanläggningen vid Medevi i Östergötland undersöktes av intendenten Wallin, fil. kand. Gösta Selling och arkitekten Herman Norgren vid ett par olika besök under maj, juni och augusti månader. Arbetet utfördes i samarbete med brunnsbolagets styrelse och var närmast föranlett av en planerad jubileumspublikation.

Äldre åkdon studerades å herrgårdar i Skåne vid spridda resor under sommarens lopp av civilingenjören Axel Cronquist, Eslöv.

Dräkter och textilier studerades å herrgårdar i Skåne av amanuensen fröken Lewin under tiden 10—20 juni.

Filmupptagning.

I förhoppning om det först mot slutet av året museet tilldelade statsanslaget för kulturhistorisk filmupptagning — detta år 5,000 kronor — upptogs i juni ett antal *skånska danser*, vilka på anmodan från Skansen inövats vid Tomelilla folkhögskola under ledning av fru Gerda Runnquist-Jakobson. Dessa danser voro dels sådana som på 1880-talet upptecknats av häradshövding Nils Andersson, dels ha de genom fru Jakobsons försorg framdragits ur ännu kvarlevande tradition.

De skånska danser som filmats äro: Slängpolska, Dockedansen, Sextur, Dubbel fyrtur, Ryska polskan, Berlinschan, Fanibanko, Möllaredansen, Kadrilj, Kiviks marknad, Fria valen.

Vidare upptogs i november ett antal gamla *värmländska danser*, vilka inövats av danslaget »Jösshäringarna» under ledning av knutsmeden Lars Holmström, Arvika, på grund av ännu kvarlevande traditioner. De sålunda filmade danserna äro:

Fingerpolka (Eds sn), Skarva, Jösshärspolka samt Danse på strå.

Vidare har under året förberetts upptagning av *halländska danser* (Kadrilj, Det lilla rolia, Galoppad och Björndans) som under ledning

av folkskollärare Aug. Ysenius, Eldsberga, återupptagits av ett antal medelålders och äldre personer, vilka i sin ungdom dansat dessa danser. Uptagningen skedde sedan i januari 1928.

Samtliga filmer ha upptagits på initiativ och under ledning av amanuensen Klein och upptagningen har utförts genom A.-B. Svensk Filmindustri.

Föreläsningar och demonstrationer.

I stor utsträckning har genom museets försorg anordnats demonstrationer av samlingarna för korporationer och sällskap. Flera av tjänstemännen ha även på anmodan av hembygdsföreningar och dylika organisationer i skilda bygder hållit ett stort antal föreläsningar över ämnen i anknytning till museets verksamhet.

Offentliga uppdrag och museal rådgivning.

Yttrande till och på uppdrag av riksantikvariern ha av museets styresman avgivits i ett flertal ärenden, bl. a. rörande väderkvarn i Rengs sn i Skåne; Luleå och Hudiksvalls museer; norrländska kyrkstäder; gamla prästgården och Andersstugan i Mora by, Länna sn i Uppland; Rättviks kyrkstallar och komministerboställe m. fl.

Intendenten HAMMARSTEDT har på anhållan därom lämnat råd och anvisningar till en av docenten W. Liungman på uppdrag av Institutet för folkminnesforskning vid Göteborgs högskola utgiven »Frågebok för folkminnesinsamling» samt även genomsett och granskat manuskript eller korrektur till en del av de av Landsmålsarkivet i Upsala i tryck utgivna frågelistorna.

Intendenten ERIXON har givit råd eller upplysningar åt Arvika Museum, Bunge museum, Disanämnden i Upsala, Hallands hembygdsförbund, Hudiksvalls museum, Hyltén-Cavallius-föreningen i Växiö, Julita museum, Karlstads museum, Skottsbergiska stiftelsen i Karlshamn, Uppsala landsmålsarkiv, Varbergs museum, Östergötlands museum i Linköping och Östersunds museum samt (delvis i samband med undersökningsresor) åt hembygdsföreningarna i bl. a. Bollnäs sn (Hels.), By sn (Dalar.), Edsbyn (Hels.), Gryteryd (Småland), Järvsö (Hels.), Kisa sn (Österg.), Nora sn (Uppl.), Ore (Dalar.), Striberg (Västmanl.), Väster-Färnebo (Västmanl.), Sveg (Härjed.), samt dessutom rörande skydd eller konservering av gårdar eller byggnader i Lillhärdal (Härjedalen), Nora stad m. fl. orter; har under året varit ledamot av ledningen för Uppsala landsmålsarkiv, på uppdrag av ecklesiastikdepartementet gjort utredning om den pågående massexporten av äldre kulturföremål till Amerika, avgivit yttrande till riksanti-

kvaren i ett antal ärenden samt till Institutet for sammenlignende kulturforskning i Oslo.

Amanuensen BÄCKSTRÖM: den 12—13 februari i Linköping rådgivning angående glas och keramik i Östergötlands Museum; den 5 maj i Stockholm och den 9 juni och 30—31 augusti i Örebro angående samarbete mellan museet och utställningen 1928, speciellt beträffande herrgårdsundersökningar inom Örebro län; den 12 december i Nyköping angående herrgårdsundersökningarnas fortsättande i Södermanland.

Amanuensen KLEIN har deltagit i anordnandet av Riksspelmansstämman på Skansen, lämnat råd och anvisningar åt Ludvika Gammalgård, åt den av Malmö Museum arrangerade stora hembygdsfesten i Skanör m. fl. dylika fester på skilda håll.

Amanuensen BERG: biträtt vid planeringen av Härkeberga komministergårds ordnande; i övrigt lämnat anvisningar vid besök i ett flertal bygdemuseer.

Amanuensen SVENSSON har lämnat anvisningar åt Ore hembygdsförening för bevarandet av den s. k. »staden» i Norrboda by, åt Älvkarleö hembygdsförening rörande anläggning av gammalgård samt åt Eksjö hembygdsförening.

Amanuensen fröken CEDERBLOM har i likhet med föregående år ägnat en rätt omfattande upplysnings- och rådgivande verksamhet åt hembygdsföreningar och andra kulturella sammanslutningar, vilka sysslat med allmogens dräktskick.

Amanuensen fröken HAGBERG: har varit ledamot av en av Sveriges Husmoderföreningars Riksförbund bildad kommitté för tillvaratagande och upplivande av gamla svenska hemseder (inflytande uppgifter komma att samlas i museets arkiv för svensk folkkänedom).

Skansen.

Den närmaste ledningen och övervakandet av yttre arbeten, fester, friluftsteatern och restaurangrörelsen på Skansen har handhåfts av intendenten BEHM. Skansens expedition har föreståtts av amanuensen fröken RUDBECK. Vårfestens anordnande leddes av amanuensen KLEIN.

Byggnadsarbeten. Bland under året utförda mera betydande arbeten märkes särskilt ombyggnaden av Sagaliden för att möjliggöra dess användande som bostad för styresmannen. Skansens egna arbetare utförde härvidlag rivnings-, sprängnings-, schaktnings- och planeringsarbeten, medan själva nybyggnadsarbetet uppdrogs åt fastighetsaktiebolaget »Fajansen». I september stod byggnaden färdig för inflyttning. — Vaktstugans ytterväggar åt norr och öster reparerades; i samband härmed målades byggnaden helröd. — Bergbanans

cementerade spårbädd omlades. — Den gamla skröpliga stallbyggnaden öster om Högloftet revs och området planerades. — Trappan mellan Övre och Nedre Solliden omlades och försågs med nya räck av järn och trä. — Taköppningarna å Sollidens f. d. isbjörnburar igenlades. — Intill ingången vid Bellmansrovägen påbörjades anläggandet av en parkeringsplats för bilar. (Se även under rubr. »Botaniska avdelningen».) — Inom restaurangavdelningen ombyggdes Idunhallens övre öppna veranda till två, med skjutfönster intäckta matsalar, vettande mot söder och väster. Serveringsplanen väster om Idunhallen höjdes, planerades och inramades med blomsterspaljéer samt försågs med 3 stolplyktor, allt efter ritningar av byggnadsrådet Ragnar Hjort. Golven i kök och ekonomilokaler i samma restaurang belades med c:a 400 kvm massa och golvplattor. Bageriet ombyggdes också, utökades och moderniserades med nya maskiner och en 8 plåtars ugn av Stockholms gasverks typ. — I Balderslunden installerades varmvattensanläggning samt pumpverk för slaskvatten med ledning till avloppsbrunn vid Bredablick. — I Högloftet inleddes värmeledning till garderoberna.

För att kunna lösa den gamla, svårlösta frågan om förbättrande av Skansens vattenledningsförhållanden gjordes nya, mycket ingående undersökningar av experter på detta område.

Fester m. m. Nyårshelgen på Skansen högtidlighölls med sedvanlig nyårsvaka vid vilken Anders de Wahl från Renberget föredrog Tennysons dikt »Nyårsklockan». Kungl. Flottans musikkår konserterade och Skansen var rikt upplyst av tjärtunnor och eldar.

15 april — Långfredagen samt

16 och 17 april, påskdagen och annandag påsk konserter av K. Flottans musikkår på banan vid Bollnässtugan.

30 april, Valborgsmässoaftonen firades med sång av Stockholms Studentsångarförbund under ledning av Einar Ralf. Studenterna, som talrikt hörsammat Skansens inbjudan att delta i Valborgsmässofirandet på Skansen, uppmarscherade med fanor och standar till Orsakullen. Tal hölls här av Förenade Studentkårernas ordförande fil. kand. Arne Munthe. Folkdanser utfördes för första gången för året på banan vid Bollnässtugan. På Orsakullen uppfördes den gamla leken »Slå katten ur tunnan». Kungl. Flottans musikkår konserterade och liksom på nyårsaftonen upplystes Skansen rikt av tjärtunnor och eldar.

1 maj, 1:sta maj-fest med sång av Stockholms Studentsångarförbund och Stockholms Allmänna sångförening samt konserter av Kungl. Göta Livgardes och Kungl. Flottans musikkårer. Vid Orsakullen hölls ett längre anförande av dr. Amandus Johnson från Filadelfia, Amerika, härefter »Musikfest» av samtliga musikkårer och sångkörer som medverkat under middagens festligheter. På Nedre Solliden allmän dans.

15 maj var annonserad stor konsert av Kungl. Hovkapellet. På grund av ogynnsam väderlek inställdes konserten.

21—29 maj: Vårfest. Om programmet, se sid. 45! Festdagar voro den 21, 22, 25, 26 och 29 maj; fredagen den 27 och lördagen den 28 maj måste festen inställas på grund av synnerligt ogynnsam väderlek, även söndagen den 22 inställdes festen från kl. 3 e. m.

Kristihimmelsfärdsdag den 22 maj hade av kommitterade för »Luftvärnsdagen i Stockholm» anordnats jakt- och spaningsflygning samt bombangrepp från flygplan över Stockholm. Programmet fullföljdes trots regnväder under middagstimmarna, men det till aftonen planerade högtidstalet från Renberget på Skansen måste inställas då regnet allt mera ökades.

4 juni — Pingstafton, konserter av Kungl. Flottans musikkår, folkdanser och musik av allmogespelmän.

5 juni — Pingstdagen, Militär Idrotts Stockholmsdistrikts vårkonsert under medverkan av Stockholms garnisonsregementens musikkårer anförda av musikdirektörerna Erik Högberg och Eric Gustaf Adolf Carell.

6 juni, Nationaldagen, Svenska Flaggans Dag, inföll på Pingstdagen. Programmet inleddes med Svensk lösen kl. 10 f. m., varefter förutom Skansens sedvanliga söndagsprogram, av kommitterade för Svenska Flaggans Dag anordnades en högtidlighet vid Orsakullen med sång av Stockholms körförbund under ledning av direktör Sven Lizell, högtidstal av chefredaktören Erik B. Rinman, korum och flaggans högtidliga nedhalande.

Allmän dans har fr. o. m. 6 juni t. o. m. 4 september anordnats på Nedre Solliden varje lördag och söndag samt helgdagar och festdagar.

Midsommaraftonen den 23 juni hölls midsommarvaka och firades dagen med dans och lekar kring den nylöfvade majstången vid Morastugan. Under aftonen konsert av Kungl. Flottans musikkår, folkdanser och ringlekar. Vid 12-slaget spelades av musikkåren koraler och fosterländska stycken från Håsjöstepeln och ringde klockorna i Håsjö- och Hällestadsstaplarna. Tjår-tunnor och eldar brunno.

Nordiska Socialistiska Ungdomsdagen i Stockholm hade under midsommaraftonen fest på Skansen. Deltagarna samlades vid Stadshuset och uppmarscherade till Orsakullen, där redaktör Arthur Engberg talade över »Nordens enhet».

Midsommardagen gavs utom Skansens sedvanliga program konsert av »Sangkoret Tonevæld» från Trondhjem, Norge.

3 juli — konsert på Friluftsteatern av Svenska Chicagokörens damkör.

4 juli — Frälsningsarméens musikfest å avstängt område vid Nedre Solliden.

13 juli — »Dansk skolepigechor», en på studieresa i Sverige stadd ungdomsskara, sjöng från Orsakullen.

13 juli — besök av 3,000 scouter från det under några dagar vid Beatelund samlade stora scoutlägret för scouter från Danmark, England, Norge, Sverige och Tyskland. Samtliga 3,000 voro av hovjägmästaren Helge Ax-son Johnson bjudna på middag, som serverades för flertalet vid långa bord uppsatta å Övre Sollidens platå. Ett mindre antal serverades samtidigt i Högloftet och Nyloftet. Vid avmarschen från Skansen var anordnad stor defilering med förbimarsch vid Nordiska Museet för scoutgeneralen Baden Powell från England m. fl. intresserade.

26 juli — Bellmansdagen firades med sång av Bellmanskören vid Orsakullen samt från musikläktaren på Övre Solliden.

29. 30 och 31 juli — ägde 3:e Riksspelmansstämman på Skansen rum med uppspelningar i Bragehallen, Oktorgsgården och Friluftsteatern.

31 juli — Ungdomsringens för Bygdekultur fest med folkdansuppvisningar av folkdanslag från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Söndagsmiddagen upptog ungdomsskolorna med fanor och standar till Skansen samt bringade Artur Hazelius' minne sin hyllning i det alla under tyst hälsning med fanorna tågade förbi graven, där börsdirektör Kurt Belfrage å Ungdomens vägnar nedlade en minneskrans.

Programmet inleddes med tal från Orsakullen av fil. kand. Arne Munthe, varefter folkdansuppvisningarna vidtogo från olika platser på Skansen. På e. m. talade författaren Fredrik Ström samt rektor Sven Kjersén, en marsch spelades av samtliga i spelmansstämman deltagande spelmän, sång utfördes av Stockholms körförbund samt »Fackeldans» av Norges Ungdomslag och som avslutning sjöngs unisont Stenhammars »Sverige».

17 september — I programmet för Barnens Dags-festligheterna i Stockholm ingick illuminationsfest på Djurgårdsbrunnsviken, vilken lämpligast åsågs från Skansen, som härigenom blev deltagare även i Barnens Dags-festen.

18 september — Prisutdelning till deltagarna i skolungdomens vapenövningar med tal av generallöjtnant K. O. Toll.

9 oktober — Sista stora militärkonserten av samtliga Stockholms och Vaxholms regementsmusikkårer före deras reducerande på grund av riksdagens beslut och den nya härordningens införande. I konserten deltog av de musikkårer som skola kvarstå: K. Svea Livgardes, K. Flottans, K. Livregementets dragoners, K. Svea Ingenjörskårs och K. Vaxholms kustartilleriregementes. De kårer som på grund av nedrustningsbeslutet skola upplösas och nu för sista gången läto höra sig offentligt voro: K. Göta Livgardes, K. Livgardet till häst, K. Svea Artilleriregementes, K. Positionsartillerirege-

mentets och K. Vaxholms grenadjärers musikkårer. Dagen gynnades av vackert väder och Skansen var mycket talrikt besökt av en varmt intresserad publik.

Idunhallen som stängts för vintern söndagen 4 september, öppnades tillfälligt för dagen.

6 november — Gustaf II Adolfs dödsdag inföll på söndag och högtidlighölls med stor flaggning. Stockholms garnisonsregementen voro inbjudna att besöka Skansen och flera av regementena uppmarscherade under dagen till Orsakullen, där konungens byst uppställdes.

Stockholms Studentkårer hade till kvällen anordnat ett fackeltåg med samling vid Skogsinstitutet. Studenterna upptågade under fanborg och med facklor till Orsakullen, där fil. kand. Arne Munthe talade om dagens fosterländska minne; härefter studentsång under anförande av Einar Ralf.

30 november — Carl XII:s dödsdag voro garnisonsregementena inbjudna att på Skansen högtidlighålla minnesdagen.

18 december — Julmarknad med försäljning av hemslöjdsalster och i samband med julfirandet från äldre tider brukade föremål, såsom »julkronor» av halm eller vass, »julduvor», »lyktnekar» och halmbockar, julbröd från olika landskap efter modeller i Nordiska Museet etc. Försäljningen ägde liksom föregående år rum å planen vid Bollnässtugan fram emot Seglora kyrka, och marknaden var de få timmarna kl. 1—4 e. m. mycket livligt besökt.

Seglora kyrka. Gudstjänst har under den varma årstiden fr. o. m. 8 maj t. o. m. 2 oktober hållits i kyrkan varje sön- och helgdag. Påskdagen den 17 april gudstjänst för Livregementets dragoner, anordnad av regementet.

27 brudpar hava under året sammanvigts i kyrkan och 1 barndop har ägt rum i samband med en högmässogudstjänst.

Kyrkan har under sommaren vid flera tillfällen kostnadsfritt upplåtits till präster inom de olika församlingarna i samband med besök på Skansen av »gamla» eller söndagsskolebarn; dessa besök avslutades ofta med gudstjänst i Seglora kyrka.

Minnesringning har under året ägt rum:

27 maj, Artur Hazelius dödsdag.

Klädkammarens förråd har under år 1927 ökat med en del för vårfesten sydda dräkter, däribland för festtåget »Gustaf IV Adolfs besök i Skanörstrakten» dräkter för konung Gustaf IV Adolf och 8 st. hovlakejer kopierade efter original i Kungl. Livrustkammaren, civiluniformer för landshövding, borgmästare m. fl., sydda efter teckningar i »Collection des Uniformes, ordonnés, par Sa Majesté pour les Officiers civils en l'année 1803». Samtliga dessa dräkter äro förfärdigade i Skansens Klädkammar. För samma festtåg anskaffades 23 st. husaruniformer för de »Mörnerska husarerna», nuvarande Kronprinsens husarer; dräkterna syddes hos Militärekiperings A/B, hög-

mössorna beställdes från Bodeckers hattfabrik. För vårfesten syddes även i Klädkammaren 2 st. herrdräkter, 1800-talets början, samt 1 damkappa av rött ylletyg efter modell i Nordiska Museet. Av högre ståndsdräkter har Skansens Klädkammare i gåva av f. d. justitiekansler Emil Sjöberg fått emot-taga 2 st. justitiekanslersuniformer samt av fru A. Widgren, Stockholm, en länsmansuniform. I samband med Linköpings Gymnasiums 300-års jubileum förfärdigades i Linköping 5 st. djäknekragar, av vilka Skansens Klädkammare som gåva erhölet 2 st. av grå vadmal. Klädkammaren har i övrigt mottagit gåvor samt inköpt en del dräkter och dräktdelar från 1800-talet.

För vårfesten syddes även en del skånska kvinnodräkter från Skytts och Oxie hd efter modeller i Nordiska Museet samt några mansdräkter från Luggude hd. Från Skåne inköptes 1 flickdräkt och en gossdräkt, Luggude hd, en mansdräkt, Oxie hd, samt en del dräktdetaljer och smycken, knappar, kedjor etc. Från övriga landskap har inköpts: från Dalarna en mansdräkt Rättvik sn, från Orsa en manspäls, från Leksand har i gåva erhållits en rock. Kvinnodräkter ha nyanskaffats från Dalarna, däribland en pälströja, från Västmanland, Bohuslän, Gotland samt en dräkt från Runö. Genom konstnären Bror Hillgren har inköpts ett antal klädesplagg från Delsbo: kjolar, livstycken, överdelar och förkläden samt 2 st. randiga livstycken för mansdräkt, ett par skinnyxor och en stickad manströja samt brudgumsskjortor. I »Hälsingar», som under sommaren gavs på Friluftsteatern, användes en stor del av dessa dräkter och syddes dessutom 2 st. kvinnodräkter och 3 st. mansvästar.

Skansens Friluftsteater. Regissören vid Kungl. Dramatiska teatern Gustaf Linden som sedan 1919 varit ledare för Friluftsteatern nödgades på grund av sjukdom avsäga sig uppdraget och har teaterns arbete under året letts av »Skådebanan», närmast författaren Fredrik Ström och regissören Einar Fröberg.

Under sommaren har givits »Hälsingar», folkpjäsa med sång och dans av Henning Ohlson.

Första föreställningen för året gavs pingstaftonen den 4 juni och sista föreställningen den 28 augusti. Antalet givna föreställningar voro 87 st., inställda 11 st., summa annonserade 98 st.

Kungl. Flottans musikkår har under ledning av musikdirektör Erik Högborg konserterat sön- och helgdagar fr. o. m. 24 april t. o. m. 6 november, vardagar fr. o. m. vårfesten t. o. m. 3 september.

Restaurangrörelsen har liksom under föregående år föreståtts av källarmästare Karl Brolin och bedrivits i Högloftet och Nyloftet samt under sommarmånaderna i och vid Idunhallen samt i Balderslunden.

Besök och studier.

Besök. Hela institutionen Nordiska Museet med Skansen besöktes under år 1927 av 911,342 personer mot 1,020,729 under år 1926.

Samlingarna i museibyggnaden å Lejonslätten voro tillgängliga för besökande alla dagar i veckan, vardagar kl. 11—4, sön- och helgdagar kl. 1—4, utom under den mörka årstiden, då museet stängts något tidigare. — Stängt har museet under året varit 1 mars, långfredagen, 21—23 april och 21—25 december. — Tillträdet till Livrustkammaren var fritt söndagar och fredagar, övriga dagar berättigade inträdesavgiften till museisamlingarna även till inträde i Livrustkammaren.

Inträdesavgiften till museet har utgjort 50 öre per person, måndagar 1 kr. Antalet besök under året utgjorde 58,274 mot 54,948 under 1926.

januari	2,557	juli	9,196
februari	2,480	augusti	8,077
mars	3,986	september	4,717
april	4,174	oktober	3,654
maj	4,596	november	2,914
juni	9,966	december	1,957
		Summa besök	58,274

Skansen har varit tillgänglig alla dagar i veckan från kl. 8 f. m. till kl. 10 e. m. (under den mörka årstiden till kl. 8 e. m.).

Inträdesavgiften till Skansen utgjorde från 1 jan. till 30 april 50 öre per person och från 1 maj till årets slut 75 öre per person.

Antalet besök under året utgjorde 853,068 mot 965,781 under föregående år och fördelade sig på de olika månaderna på följande sätt:

januari	18,584	juli	174,395
februari	14,432	augusti	135,172
mars	24,649	september	69,339
april	53,299	oktober	33,081
maj	94,068	november	16,090
juni	193,684	december	26,275
		Summa besök	853,068

Studiebesök. Under år 1927 utlämnades till museisamlingarna å Lejonslätten 1,098 studiekort av vilka 1,028 även berättigade till fritt tillträde. Studier hava idkats av: Konsthögskolan, K. Tekniska Högskolan, Tekniska Skolan, Fredrika Bremerförbundets yrkesskolor, Handarbetets Vän-

ners skolor, Eneroths seminarium, Brunssons vävskola, Lundins seminarium, Svensk Hemslöjd jämte en del målar-, elementar- och folkskolor m. fl.

Å Skansen utlämnades 740 studiekort berättigande till fritt inträde samt 43 st. ej gällande för inträde. Studier hava idkats på Skansen av samma skolor och studieanstalter som i Nordiska Museet.

Fritt tillträde till Skansen har, i överensstämmelse med de av Stockholms Stadsfullmäktige stipulerade villkoren för åtnjutande av anslaget från Stockholms stad, lämnats lärjungar vid Stockholms allmänna läroverk och folkskolor samt vid av staden understödda högre flickskolor, i samlad trupp under lärarens ledning. Stockholms folkskoledirektion har erhållit 2,250 frikort, gällande 1 maj—30 september till fördelning bland skolungdom och för de Högre Allmänna läroverken ha utlämnats 750 dylika kort.

[Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Den 31 dec. 1927 räknade Samfundet 2,595 ledamöter; av dessa voro 48 hedersledamöter, 144 ständiga och 2,403 stiftande ledamöter, av vilka senare 779 voro befriade från avgift.

Antalet nyingångna ledamöter under året var 232, därav 2 heders- och 1 ständig ledamot.

Döda under året voro 9 ständiga och 113 stiftande ledamöter, varjämte 344 ledamöter utgått ur Samfundet.

Nyvalda hedersledamöter under året:

Löjtnant ARTHUR BÄCKSTRÖM,

Lektor MATTHIAS KLINTBERG.

Artur Hazelius-medaljen.

Enligt Nämndens beslut har den år 1893 slagna Hazelius-medaljen den 30 november 1927 utdelats till följande personer, nämligen:

I silver till:

Herr OLOF ANDERSSON, Åhus;

Professorskan ELISABETH ARENANDER, Stockholm;

Ordföranden i Helsinges gille, börsdirektören KURT BELFRAGE, Stockholm;

Sekreteraren i Helsinges gille, direktör TORE CEDERGREN, Stockholm;

Fröken ADÈLE CEDERSCHIÖLD, Stockholm;

Folkmusikern DAN DANIELSSON, Filipstad;

Hovjuveleraren CARL FÉRON, Stockholm;

Redaktör A. FJELNER, Malmö;

Spelmannen HJORT ANDERS OLSSON, Brunna, Uppland;
 Bibliotekarien ALVAR SILOW, Falun;
 Chefsredaktören E. STOMBERG, Malmö;
 Amanuensen fröken EBBA WEILIN, Helsingfors.

I brons till:

Spelmannen BENGT BIXO, Mörsil, Jämtland;
 Postmästaren J. E. BRATTSTRÖM, Arboga;
 Spelmannen GULLIK FALK, Alby, Medelpad;
 Folkskolläraren AUG. FREDIN, Loftahammar, Småland;
 Spelmannen J. HALL, Franshammar, Hälsingland;
 Fru EMMA HOLMSTRÖM, f. Johansson, Gårdby, Öland;
 Herr THURE HÄRDELIN, Delsbo, Hälsingland;
 Herr PELLE SCHENELL, Gnarp, Hälsingland;
 Herr KARL SPORR, Stockholm;
 Spelmannen LARS ÅHS, Blyberg, Dalarna.

Artur Hazelius-fonden.

Fonden, rörande vars bildande hänvisas till årsredogörelsen 1923, har under året vuxit genom gåvor och genom nettobehållningar av Hazelius-aftnar.

Hazeliusaftnarna i museet ha haft följande föreläsare och ämnen:

Den 21 januari skriftställaren dr K.-E. FORSSLUND: Dalarnas märkligaste hyttby, Flatenberg i Norrbärke (med ljusbilder).

Den 4 februari: Gamla danser på film; Nordiska Museets kulturhistoriska filmupptagningar I med föredrag av amanuensen KLEIN och fiolackompanjemang.

Den 17 februari: Klassisk musik från 16- och 1700-talet (med tryckt program); under medverkan av fröken A. CEDERSCHIÖLD (klavecin och klavikord), fru N. MYRBERG (fiol) och herr H. FALKMAN (sång).

Den 18 mars docenten fil. dr R. JOSEPHSON: Från Ludvig XIV:s Paris (med ljusbilder).

Den 11 april: Radiokonsert på gamla instrument (utsänd genom »Radio-tjänst») under medverkan av fröken A. CEDERSCHIÖLD (klavecin, klavikord och hammarklavér), herr G. BJÖRK (altfiol och kvinton) samt herr H. GLIMSTEDT (flöjt); inledningsord: Om Hazelius-fonden och orienterande musikhistorisk text av amanuensen BÆCKSTRÖM.

Den 28 april intendenten WALLIN: De stockholmska möbelsnickarnas mästestycken (med ljusbilder).

Fondens behållning med upplupen ränta var den 31 december 1927 50,443: 82 kr. (40,325: — kr. i obligationer, resten å kapitalräkning).

Med 1927 års utgång hade således Artur Hazelius-fonden, främst tack vare större bidrag från disponenten E. HULTMARK, direktören M. MÅNSSON samt Stockholms Bryggeriaktiebolag och Gustaf Piehls Bryggeriaktiebolag uppnått och något överskridit det minimum av 50,000 kr., som enligt stadgarna av den 15 dec. 1924 (se redogörelsen för 1924, sid. 69) möjliggör dess första användande till sitt avsedda ändamål »att bekosta eller understödja utgivande av skrifter, såväl vetenskapliga som populära, ägnade att sprida kunskap om det rika material till svensk odlingshistoria, som finnes samlat inom Nordiska Museet och Skansen». Det är naturligtvis i högsta grad önskligt, att fonden finge ytterligare växa till och därigenom bliva än mer effektiv för sitt mångsidiga kulturella syfte.

Arbetet i samband med fonden, särskilt insamlingsverksamheten och ordnandet av Hazelius-aftnarna, har handhåfts av amanuensen BÆCKSTRÖM.

Ekonomi.

Nordiska Museets räkenskapskontor har stått under ledning av intendenten BEHM. Tjänstgörande ha varit amanuenserna, fröknarna STRÖM, MÖLLER och fru ÅHMARK samt bokhållaren ENGWALL. Dessutom har fröken ARP som extra biträde tjänstgjort på kontoret.

Här nedan meddelade revisionsberättelse avser år 1926, icke år 1927. — De av Kungl. Vetenskapsakademien för år 1927 utsedda revisorerna äro professorerna ALFR. PETTERSSON, W. PALMÆR och OTTO ROSENBERG.

Revisionsberättelsen för år 1926 har följande lydelse:

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

Undertecknade, som av K. Akademien utsetts till revisorer av Nordiska Museets räkenskaper och förvaltning för år 1926, få härmed efter fullgjort uppdrag avgiva följande revisionsberättelse.

Siffergranskningen har, som av bifogade intyg framgår, blivit verkställd av därtill utsedd person och har icke givit anledning till anmärkning.

Sammandrag av Nordiska Museets utgående balansräkning den 31 dec. 1926.

Tillgångar:

Museibyggnaden	3,449,751: 75
Skansens kapitalvärde	1,703,104: 11
Samlingar	807,554: 14
Inventarier	60,295: 31
Bibliotek	73,157: 86
Diverse fordringar	45,000: 00
Bankräkningar	73,641: 96
Obligationer och andra värdepapper	1,037,477: 98
Kassabehållning	2,559: 32
	<hr/>
	7,252,542: 43

Skulder:

Återstående utgifter	27,838: 54
Fonder	1,296,556: 82

Stockholms stad	21,045: 51
Andra skulder	110,101: 37
Livruskammaren	9,464: 66
Behållning vid årets slut	5,787,535: 53
	<hr/>
	7,252,542: 43

Tillgångarne i obligationer och värdepapper synas hava bort upptagas till endast kr. 1,033,054: 25, då de för den Bobergska fonden deponerade värdepapperens nominella värde med 4,423: 75 kr. understiger det i balansräkningen angivna.

Museets värdepapper befinna sig i Skandinaviska Kreditaktiebolagets och Stockholms Enskilda banks vård och förvar. 73,641: 96 kr. voro insatta å räkning i Stockholms Intecknings och Garanti A.-B., Skandinaviska Kredit A.-B. och Stockholms Enskilda bank. Bankbeskeden härom hava av oss jämförts med årets utgående balansräkning utan att giva anledning till annan än ovan gjorda erinran.

Huvudbokens sammandrag av inkomster och utgifter visar följande ställning den 31 dec. 1926.

Inkomster:

Statsanslag	181,402: 42
Från Samfundet för Nordiska Museets främjande	8,367: 02
Inträdesavgifter	21,180: 10
Årskort	13,690: 00
Förlagsartiklar	13,275: 08
Fonder och anslag	28,634: 08
Inkomst från Skansen och Skansens servering	112,062: 93
Gåvor	5,303: 00
Brist	82,097: 07
	<hr/>
	466,012: 07

Utgifter:

Löner och arvoden	214,448: 26
Pensioner under året	7,095: 00
Litterära arbeten och fotografering	20,740: 69
Expeditions- och resekostnader	61,461: 37
Försäkringskostnader	3,280: 54
Underhålls- och inredningsarbeten	31,434: 70
Vatten, värme och ljus	20,095: 63
Livruskammaren	5,487: 44
Samlingar, böcker och inventarier	54,515: 93
Extra renhållning och vakttjänst	9,037: 76
Sjukdoms- och olycksfallsförsäkring	1,466: 69
Överföring till pensionsfonden	6,000: 00
Fester och diverse	16,282: 19
Gustaf Vasa-statyen	10,000: 00
Utställningskostnader	862: 61
Räntor	3,647: 16
Courtage och stämpelavgift	153: 83
	<hr/>
	466,012: 07

Inkomsten från Skansen och Skansens servering översteg med kr. 88,124: 37 föregående års. Årets brist, kr. 82,097: 07 understiger med kr. 47,623: 94 föregående års.

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

Samtidigt med revisionen av Nordiska Museets räkenskaper och förvaltning hava vi granskat Samfundets för Nordiska Museets främjande räkenskaper för år 1926 och därvid icke funnit anledning till någon anmärkning.

Stockholm den 15 februari 1928.

Alfred Pettersson.

Wilh. Palmær.

1 bilaga: Intyg från siffergranskaren.

Vid siffergranskning av 1926 års räkenskaper för Nordiska Museet och Samfundet för Nordiska Museets främjande har någon anledning till anmärkning icke förekommit; alla utgiftsposter hava vid jämförelse med bilagorna visat sig vara riktigt verifierade, vilket härmed intygas.

Stockholm den 16 jan. 1928.

Hj. Tillberg.

Samfundet Nordiska Museets Vänner.

Styrelseberättelse för år 1927.

Samfundets medlemsantal, som den 31 december 1926 uppgick till 179 personer, däraf 163 ständiga och 16 årligen betalande ledamöter, uppgick den 31 december 1927 till 212 personer, däraf 174 ständiga och 38 årligen betalande ledamöter.

Årsmötet ägde rum i Bergsmansgården (Laxbrostugan) å Skansen den 3 juni 1927. Därvid föredrogs årsberättelse och revisionsberättelse för år 1926 och beviljades styrelsen ansvarsfrihet för 1926 års förvaltning. Vid årsmötet var en utställning anordnad av föremål, som sedan årsmötet 1926 av Samfundet förvärvats och såsom gåvor överlämnats till Nordiska Museet. Utställningen demonstrerades av sekreteraren, som därpå höll ett kortfattat föredrag över ämnet »Våra framtidsplaner på Skansen». Efter sammanträdet intogo de närvarande thé, varefter årsmötet avslutades.

Styrelsen har under året utgjorts av följande personer, valda vid årsmötet 1926 för en tid av tre år: ordförande H. K. H. Hertigen av Västergötland Prins Carl, övriga ledamöter: disponenten Carl Sahlin, vice ordförande, grevinnan Siri Oxenstierna, f. Wallenberg, hovjägmästaren Helge Ax:son Johnson, skattmästare, och fil. dr Gustaf Upmark, sekreterare; ersättare riksantikvarien Sigurd Curman och friherre Carl. Fr. Bennet. Som revisorer, valda för samma tid som styrelsen, hava fungerat: disponenten Harald Almström och direktören Gösta Carr, ersättare direktören Otto Salmonson.

Styrelsen har under året hållit ett sammanträde, nämligen den 4 maj 1927. Därvid föredrogs styrelse- och revisionsberättelser för år 1926. Vidare anmäldes och godkändes de under våren 1927 verkställda inköpen, varibland en soppskål av silver, Stockholmsarbete från 1738, till vars inköp Samfundets ledamot direktör Falk Simon som gåva överlämnat 1,300.— kr., utgörande en tiondel av inköpssumman.

Genom inköpsutskottet hava under året följande föremål förvärvats och som gåva överlämnats till Nordiska Museet, nämligen:

Ett thébord med fajansbricka, Rörstrand 1745	1,000:—
Två barockstolar, snidade och förgyllda	1,130:—
En dräkt, buren av en av rikets herrar, överståthållaren greve Samuel av Ugglas (död 1812)	800:—
En silverbägare, som tillhört tunnbindaregesällerna i Stockholm, tillverkad 1722	575:—
En soppskål av silver av guldsmeden Petter Lund i Stockholm 1738	13,000:—
En fajansbricka, Rörstrand 1761	200:—
Ett hopfällbart bord med Drottning Hedvig Eleonoras stämpel	300:—
Summa Kronor	17,005:—

Det sammanlagda belopp, för vilket inköp under de år, 1919—1927, under vilka Samfundet varit i verksamhet, blivit gjorda, uppgick sålunda till 140,960:— kronor. Angående Samfundets ekonomiska ställning får styrelsen hänvisa till den berättelse, som avgives av revisorerna.

Stockholm den 13 juli 1928.

Carl.

Carl Sahlin.

Helge Johnson.

C. Fr. Bennet.

Revisionsberättelse.

Undertecknade, utsedda att granska Samfundet Nordiska Museets Vänners förvaltning och räkenskaper för år 1927, få efter verkställd revision avgiva följande berättelse:

Vi hava tagit del av Styrelsens protokoll och övriga handlingar samt genomgått räkenskaperna, vilka äro förda med ordning och noggrannhet och utgifterna äro vederbörligen verifierade.

Värdehandlingarna, som förvaras i skattmästarens fack i Stockholms Enskilda Bank, hava av oss genomgåts.

Räkenskaperna utvisa följande:

Inkomster:

Årsavgifter	Kr.	3,900: —
Ständiga ledamotsavgifter	>	10,200: —
Räntor	>	7,913: 86
Gåvor	>	1,300: —
	Kr.	23,313: 86

Utgifter:

Förvärv av föremål	Kr.	17,005: —
Diverse omkostnader	>	1,771: 30
Överfört till Kapitalfonden	>	4,537: 56
	Kr.	23,313: 86

Ställningen den 31 December 1927.

Tillgångar:

Kontant i kassan	Kr.	182: 71
Innestående å Uppsägningsräkning i Stockholms Enskilda Bank	>	10,601: 79
Nom. \$ 34,000 Svenska Statens 6 % obligationer av år 1919	>	135,190: 53
	Kr.	145,975: 03

Skulder:

Kapitalfonden	Kr.	145,975: 03
-------------------------	-----	-------------

Vi tillstyrka årsstämman att bevilja Styrelsen ansvarsfrihet för 1927 års förvaltning.

Stockholm den 12 Juni 1928.

Harald Almström.

Gösta Carr.

Gåvor.

Penninggåvor 1927.

April 8. Hälsinge Gille, till stuga å Skansen	1,600: —
Maj 18. Samf. S:t Erik, till lusthus å Skansen	2,000: —
Juni 22. Johnson, Helge Axelson, hovjägmästare, Stockholm, till Gustaf vasa-statyfonden	10,000: —
Okt. 24. Onämnd, till pensionsfonden	100: —
Dec. 30. Cassén, Axel Wilhelm, distriktsläkare, enl. testamentariskt förordnande till Axel Wilh. Casséns fond	30,100: —
Dec. 31. Hallwyl, W. von, grevinna, till Skansen	5,000: —
Till Artur Hazelius-fonden har under 1927 avlämnats insamlade medel	5,375: 10
	Kr. 54,175: 10

Gåvor till Nordiska Museets samlingar hava år 1927 lämnats av följande:

H. K. H. Kronprinsen, en minnesmedalj i koppar, »Den svensk-amerikanska utställningskommitténs medalj».

Ahlström, A., direktör, Stockholm. — Althin, T., intendent, Stockholm. — Alquist, O., herr, Fornahässe, Killeberg. — Ambrosiani, S., fil. doktor, Stockholm. — genom Andersson, Alb., redaktör, Varberg. — Andersson, Aug., herr, Indor, Våmhus. — Andersson, C. Th., antikvitetshandlare, Stockholm. — Andersson, Knuts Anders, Norrälta, Djura. — Andersson, Melker, herr, Grankulla, Böda. — Andersson, Nygårds Anna, Ovanmyra. — Andersson, P. O., häradssdomare, Risbacken, Nora. — Andersson, Stöt Anders, Böda, Ovanmyra. — Andersson, Tysk Anders, Osmundsberg, Kärfåsén. — Andréén, Märta, f. Matsson, fru, Stockholm. — Arwidsson, Anna, doktorinna, Uppsala. — Arwidsson, Ivar, docent, Uppsala. — Asplund, Oskar, kronojägare, Lilla Bångsnåret, Åkerby.

Back-Olle, Linghed. — Bäckström, A., fil. doktor, Stockholm. — Ballé, F., f. Ballé, fru, Stockholm. — Baumbach, Annie, fröken, Ängelholm: en samling apoteks-kärl. — Baumbach, Viktor, apotekare, Ängelholm, enligt testamentariskt förordnande: en samling fickur, mynt m. m. — Beckman, Anna, fröken, Stockholm. — Beckman, Elin, med. doktor, Stockholm. — Bekkewold, B., vaktmästare, Stockholm. — Berg, G., amanuens, Stockholm. — Bernström, G., apotekare, Göteborg. — Björkman, Ellen, fru, Stockholm. — Blomquist, A. V., byggmästare, Stockholm. — Blomquist, Albin, snickare, Hallafors, Åker. — Boberg, Kerstin, Färnäs, Mora. — Bogeman, C. G., godsägare, Saltsjöbaden. — Borch, M., fru, Stockholm. — Borg, A., postkontrollör, Linköping. — Busgårdén, Perosholm, Vika, Mora. — Buxfeldt, Aug., soldat, Hultet, Ucklum. — Bäckström, Elin, f. Telander, fru, Stockholm.

Carlsson, Ruben, herr, Stockholm. — Cronstedt, A., f. Nordenfelt, grevinna, Stockholm: en samling spestrar. — Cronstedt, Margareta, fröken, Kihls gård, Stockholm. — Cronquist, Axel, ingenjör, Eslöv.

Dahlberg, Anna, fröken, Stockholm. — Dahlgren, Anna, fru, Stockholm. — Danielsson, Sars Kerstin, Björka, Sollerön. — de Try, Agnes, fröken, Stockholm. — Dietrichson, Beate, f. Rosencrantz, fru, Stockholm, genom fru Asta Hägg. — Dunder, A., ingenjör, Stockholm.

Ekman, Ingeborg, fröken, Ärentuna. — Ekeroth, Alexandra, fru, Stockholm. — Ekroth, Erik, hemmansägare, Valla, Stallarholmen. — Enebygården, Selja, Mora. — Engkvist, Olle, byggmästare, Stockholm. — Englund, Augusta, fröken, Stockholm. — Engström, Anders, herr, Mässbacken. — Eriksson, Emma, fru, Merlänna 4, Byringe. — Eriksson, Erik, skomakare och folmakare, Furudal. — Eriksson, Kallur Erik, Gärdebyn, Rättvik. — Eriksson, K., vaktmästare, Stockholm. — Eriksson, Tors Erik, byggmästare, Stockholm. — Erixon, Sigurd, intendent, Stockholm. — genom Erixon, Sigurd, intendent, Stockholm. — Ersdotter, Stöt Margareta, Silverberg, Ovanmyra. — Ersson, Krång Anders, Våmhus. — Ersson, Lund Anders, Öna, Mora. — Ersson, Maritz Anders, Osmundsberg, Kärfåsén. — Ewald, V., kyrkoherde, Ö. Karup.

Faith-Ell, Mattis, fru, Stockholm. — von Feilitzen, Elisabeth, fröken, Stockholm. — Feron, Carl, hovjuvelerare, Stockholm: G. Möllenborgs silversmedsverkstad. — Finnsgården, Bjursås. — Flodmark, John H., herr, Stockholm. — Flygt, Ingrid, f. Welin, fru, Stockholm. — Forsberg, Albert, Sunnanhed, Ore. — Färngren, J. A., överlärare och skulptör, Stockholm. — Fröding, H., överstelöjtnant, Stockholm.

Gillberg, J., ingenjör, Stockholm. — Granberg, E., folkskollärare, Krokomb. — Granquist, Emy, fru, Stockholm. — Gustafsson, Axel, byordningsman, Gräsgård. — Gustafsson, C. O., smed, Ryd, Åker. — Göransson, C. L., fabriker, Gustafs.

Hammarstrand, Axelina, gymnastikdirektör, Stockholm. — Hamrell, Lars, herr, Stockholm. — Handarbetets Vänner, Föreningen, Stockholm. — Hansson, Egron, apotekare, Laholm. — Hansson, Erikes Hans, Röjeråsen, Vikarbyn. — Hansson, Gudmund Anders, Västbjörka, Vikarbyn. — Hansson, Haga Anders, Kärfåsén. — Hazelius, Gunnel, amanuens, Stockholm. — Hedelius, A., köpman, Stockholm. — Heiss, Veronica, fru, stjärnhus, Stockholm. — Hellsten, A., direktör, Södertälje. — Hem i Sverige, Sällskapet, Centralbyrån, Stockholm. — Hjort, Erik, smed, Öja, Vikarbyn. — Holmdahl, Abel, kontraktsprost, Långtora, Härkeberga. — Håkansson, E., fru, Wernbol, Katrineholm. — Håkansson, Gunborg, fröken, Hemsjöldsöreningen, Västervik. — Hård af Segerstad,

Helmi, fröken, Stockholm. — Höglund, Clara, f. Werner, fru, Stockholm. — Hörnström, E., fröken, Björnsäter.

Jahnsson, Jean, generalkonsul, Stockholm. — Jakobs och Johannes församlingars fattigvårdsstyrelse, genom kapten J. Brandt, Stockholm. — Jirlow, R., fil. doktor, Stockholm. — Johansson, fröken, Sjöbo, Åker. — Johansson, hotellägare, Bredaryd. — Johansson, Anna, fröken, Stockholm. — Johansson, Arvid, herr, St. Kornö, Lysekil. — Johansson, Aug., fabrikör, Borrebo, Gnosjö. — Johansson, Frans L., herr, Stockholm. — Johansson, Julia, fröken, Kristineberg, Fiskebäckskil. — Johansson, Karl, herr, Nyckelby gård, Bålsta. — Johansson, Lotta, fru, Gåsevik, Fiskebäckskil. — Johansson, P. J., orgelbyggare, Dalbyn, Furudal. — Johansson, Per, lantbrukare, Träslöv. — Jonsdotter, Brita, Stöttgården, Lenåsen, Ovanmyra. — Jönsson, O., herr, Gräsgård, genom Kalling, Sten, greve, Stockholm. — Karlsson, Gunhild, fröken, Grankulla, Böda. — Killanders, C. F. K., distriktschefen och fru, dödsbo, Stockholm, genom kapten K. Killander. — Kindborg, Emy, fru, f. Ödman, Stockholm. — Kjellberg, Sven T., intendent, Göteborg. — Klefberg, Jenny, doktorinna, Stockholm. — Klintberg, A., f. Oxenstierna, friherrinna, Stockholm. — von Koch, Isabella, fröken, Senäte, Lidköping. — Konsthantverkarnas Gille och Utställningen Bygge och Bo: en möbel, komponerad av arkitekt Axel Lindegren 1901. — Kruse, I., apotekare, Stockholm.

Lagerbring, Eva, fröken, Uppsala. — Lamberg, L. H., godsägare, Gammelstad, Nyköping. — Lamm, Dora, f. Upmark, fru, Roslags-Näsby. — Lamm, Ida, fröken, dödsbo, Stockholm. — Larsson, Loman Anders, Dala-Järna. — Leander, Inez, fru, Ålsten. — Lennerthson, C., handlande, Falun. — Lewenhaupt, Louise, f. Lewenhaupt, grevinnan, Claästorp, Katrineholm. — Lilienberg, Hilda, f. Starck, fru, Stockholm. — Lindahl, O., förvaltare, Arnö, Nyköping. — Lindeberg, Ludv., lasarettssyssloman, Falun. — Lindman, E. A., trädgårdsmästare, Solna. — Lindquist, A. H., snickare, Hallafors, Åker. — Lindqvist, Gust., bergmästare, Mariefred. — Lindros, J., arkitekt, Stockholm. — Lindroth, Clara, f. Höglund, fru, Stockholm. — Lindströms, C., modeaffär, Stockholm. — Lindström, Orwar, godsägare, Stockholm. — Ling, Ingeborg, fröken, Strömliden, Södertälje. — Linsälls församlings kyrkoråd, Linsäll. — Lothigius, C. H. R., assessor, Djursholm. — Looströms, A. G., stärbhus, genom direktör G. Looström, Stockholm. — Lundberg, Jakob, byråingenjör, Stockholm. — Lundevall, G., godsägare, Vreta, Hjälstaby. — Lundgren, Hilda, fröken, Smedstorp, Räflanda, genom fru Gerda Staël von Holstein, Stockholm. — Lundgren, Isidor, fru, Stockholm. — Lundholm, V., kamrer, Loshult. — Lundholm, C. O., Esq., London. — Lundqvist, Viktor, handlande, Östanbäck, Ostvik. — Lundvik, Mimmi, fröken, Strömliden, Södertälje. — Lönnberg, I., lasarettsläkare, Karlshamn.

Magnusson, Maria, fröken, Ärentuna. — Marmorstein, Z., herr, Stockholm. — Mattsson, Lina, fru, Karlberg, Ärentuna. — Mattsson, P. J., gelbgjutare, Öna, Mora. — Melén, C. R., f. d. lantränsmästare, Kalmar. — Modéen, H., herr, Åsenhöga. — Mogensén, Ruth, fru, Falun. — Murray, Anna Stina, fröken, Stockholm. — genom Kungl. Myntverket, Stockholm. — Målerin, And., sågverksägare, Färnäs, Mora. — Möller, Murre, fil. mag., Gävle. — Möller, W., direktör, Stockholm.

Nilsson, Alma, fru, Stockholm. — Nilsson, Joh., fabrikör, Målskog, Gnosjö. — Nilsson, S. A., fabrikör, Ågård, Hillerstorp. — Nittsjös stenkärlsfabrik, A.-B., Rättvik. — Nordqvist, Ingeborg, fru, Ljusnäs, Stället. — Nyblom, H., fil. doktor, Stockholm.

Ohlson, Ella, fröken, Kiruna. — Oldenburg, Anna Greta, fröken, Stockholm. — Olsson, E. J., herr, Hålbäck, Flen. — Olsson, Eriks Hans, Rättvik. — Olsson, Fia, fru, Gammalsby, Gräsgård. — Olsson, Jelk Olov, Boda, Ovanmyra. — Olsson, Knut, ingenjör, Stockholm. — Olsson, Martin, professor, Stockholm. — Olsson, Noak, herr, Grundsund.

Palm, C. U., direktör, Stockholm. — Palmgren, A., fröken, Mariefred. — Pellgården, Torrobo, Norrbärke. — Persson, Anders Rikter, Mora. — Persson, Gust., herr, Mårtsviken, Torgås. — Persson, Helga, fru, Stallmästaregården, Stockholm. — Persson, Smis Per, kyrkvård, Dala-Gärdsjö. — Persson, Sven, pappershandlare, Lönsboda. — af Petersens, A. H., kammarherre, Erstavik, Saltsjö-Duvnäs. — af Petersens, Katy, fröken, S. Lindved, Svedala. — Petré, Ture, kapten, Stockholm. — Petrelli, Joh., krigsarkivarie, Djursholms-Ösby. — Pettersson, Kristina, fru, Vigle, Ärentuna.

Rissler, Maj-Lis, fröken, Stockholm. — Roos, Anna, fröken, Stockholm, enligt testamentariskt förordnande. — Rudbeck, Reinhold, kammarherre, Stockholm. — Rörstrands Porslinsfabriker, A.-B., Stockholm.

Samuelsson, P. M., fabrikör, Gnosjö. — Sander, Oscar, vägmästare, Luleå. — Santesson, G., kapten, Stockholm. — Schullström, V., f. Falk, fru, Saltsjöbaden. — Schwartz, C., fabrikör, Rättvik. — Sederholm, G., landshövding, Nyköping. — Segerdahl, Karl J., herr, Stockholm. — Silver, C., kyrkoherde, Länna, Grovsta. — Silfving, J., direktör, Mörby, Stocksund. — Simlund, Elof, bruksförvaltare, Storå, Vasselhyttan. — Sjöbergs Rosalie, fröken, stärbhus, Stockholm. — Sjöblom, G., banktjänsteman, Kottla, Lillgård, Skärsåtra. — Sjöfält, Herman, lantbrukare, Lund, Nyköping. — Skoglar, Hedvig, doktorinna, Visby. — Slöör, Julius, firma, Stockholm, genom civilingenjör T. Sjöwall. — Spjut, And., d. ä., Kråkberg, Mora. — Spolander, H. A., godsförvaltare, Thomestorp, Kisa. — Spånberg, S., brukspatron, Ankarsrum. — Stadling, J., redaktör, Stockholm. — Statens Historiska Museum, Stockholm. — Stenbeck, Hulda, fröken, Alkvettern, Karlskoga. — Strömbäck, E., direktör, Stockholm. — Stålberg, Lars, herr, Söderälta, Djura. — genom Sundholm, Eugenie, fröken, Stockholm. — Svanberg, M. L., f. Hasselgren, borgmästarinna, Göteborg, enligt testamentariskt förordnande. — Svensson, John, antikvitetshandlare, Stockholm. — Svensson, Alma, fröken, Stockholm. — Svensson, Sigfrid, amanuens, Stockholm. — von Sydow, C. W., docent, Lund. — Söderberg, Sigrid, fru, Visby.

Thomson, Marianne, fröken, Stockholm. — Tottie, M. Ph., missionsombud, Linköping. — Trolle, Anna, f. Leijonhufvud, friherrinna, Trollenäs. — Trädgårdh, Olga, fröken, Stockholm. — Tählner, A., antikvitetshandlare, Stockholm.

Ulff, L., fröken, Stockholm. — Unnerus, Agnes, fröken, Stockholm. — genom Upmark, Gust., fil. doktor, Stockholm.

Wedbergs, Valborg, fru, stärbhusdelägare, Stockholm. — Wendt, Wilhelmina, fröken, Stockholm. — Wennberg, Gerda, fru, Stockholm. — Wester, Bertil, fil. kand., Stockholm. — Westin, John, herr, Korsö, Möja. — genom Vibom, Einar, revisor, Råsunda: K. Edbergs snickerverkstad. — Vibom, Einar, revisor, Råsunda. — Widmark, Maria, fröken, Stockholm, enligt testamentariskt förordnande. — Vik-Mats, Sollerön. — Wikström, Matilda, f. Svensson, fru, Stockholm. — Vittgren, Vilhem, Nusnäs, Mora.

Zetterquist, Alva, fru, Borlänge. — Zetterström, A., stallmästare, Stockholm. — Zickerman, Lilli, fröken, Vittsjö.

Öberg, Linda, fru, Nykvarn. — Österlund, Alma, tandläkare, Stockholm. — Östlund, Carl, lantbrukare, Sontorp, Askersund.

Gåvor till Nordiska Museets bibliotek och arkiv hava år 1927 lämnats av följande:

Ahlberg, K., apotekare, Stockholm. — Ahlén, A., lektor, Stockholm. — Althin, T., intendent, Stockholm. — Andelius, E., fru, Hälsingborg. — Andersson, O., herr, Moheda. — Andersson, Märta, fru, f. Matsson, Stockholm. — Arne, T. J., antikvarie, Stockholm. — Arwidsson, A., fru, Uppsala. — Arwidsson, I., docent, Upsala. — Aurelius, B., pastor, Stockholm.

Bäckström, A., fil. dr, Stockholm. — Baumbach, A., fröken, Ängelholm. — Behm, A., indendent, Stockholm. — Berg, G., amanuens, Stockholm. — Billström, A., fru, Stockholm. — Billström, J., doktor, Stockholm. — Beijnoff, E., herr, Upsala. — Boltenstern, F., ingenjör, Stockholm. — Bonnier, A., bokförlags A.-B., Stockholm. — Borg, A., postkontrollör, Linköping. — Brandelius, K., fru, Stockholm. — Bruzelius, N. I., apotekare, Stockholm. — By sockengille, Dalarne. — Bygge och Bo-utställningen, Stockholm.

Cederblom, Gerda, amanuens, Stockholm. — Cedergren, K. G., regementsläkare, Vänersborg. — Cederström, R., friherre, Stockholm.

Kungl. Ecklesiastikdepartementet, Stockholm. — Ekman, O., godsägare, Bjärkasäby. — Engström, B., intendent, Västerås. — Enäjärvi, E., fil. mag., Helsingfors. — Erixon, S., intendent, Stockholm. — Essén, A., arkitekt, Stockholm. — Essén, R., fil. dr, Härnösand. — Ewald, G., redaktör, Alingsås.

Fransson, Hj., övervaktmästare, Stockholm. — Fritzes hovbokhandel, Stockholm. — Färngren, J. A., överlärare, Stockholm. — Föreningen Brage, Hälsingfors. — Föreningen för bokhandverk, Stockholm.

Granstrand, W., herr, Stockholm. Grönstrand, G., herr, Stockholm. — — Gumælius, S., annonsbyrå, Stockholm.

Hammarstedt, N. E., intendent, Stockholm. — Hammarstrand, A., gymnastikdirektör, Stockholm. — Hanson, S., redaktör, Stockholm. — Harms, E., doktor, Berlin. — Hazelius, Gunnel, amanuens, Stockholm. — von Heidenstam, V., författare, Nykyrka. — Hillgren, B., konstnär, Delsbo. — Hofrén, M., intendent, Kalmar. — Holm, P., museidirektör, Aarhus. — Holmkvist, E., fil. mag., Uppsala. — Holmström, E., fru, Gårdby, Öland. — Humbla, Ph., amanuens, Göteborg. — Husqvarna generaldepot, Stockholm.

Jirlow, R., fil. dr., Göteborg. — Johansson, F. L., herr, Stockholm. — Kungl. Järnvägsstyrelsen, Stockholm.

Klein, E., amanuens, Stockholm. — Klintberg, M., lektor, Visby. — Kopparbergs läns hushållningssällskap, Falun. — Krey-Lange, Elin, journalist, Stockholm.

Lagerbielke, L., fröken, Veda, Lästringe. — Lagergren, H., postmästare, Luleå. — Lewenhaupt, G., greve, Gustafsvik, Valla. — Lewin, Anna, amanuens, Stockholm. — Liljevalchs konsthall, Stockholm. — Lithauiska legationen, Stockholm. — Lundin, I., fru, Stockholm. — Löfgren, A., ingenjör, Stockholm.

Malmberg, G., amanuens, Stockholm. — Manneberg, A., jägmästare, Kisa. — Metropolitan museum of art, New-York. — Milles, E., arkitekt, Stockholm. — Millqvist, E., fröken, Jönköping. — Musée de l'art de l'academie des sciences Oukrainienne, Kief.

Olsson, Einar, spelman, Åsta, Lillkyrka. — Olsson, M., professor, Stockholm.

Paul, L., monsieur, Paris. — Piper, J., grevinna, Engsö.

Redaktionen av Elfsborgs läns annonsblad. — Redaktionen av Eskilstunakuriren. — Redaktionen av tidskriften Globen. — Redaktionen av Katrineholmskuriren. — Redaktionen av Sala allehanda. — Redaktionen av Svensk turisttidning. — Rell, J. E., grosshandlare, Saltsjö-Duvnäs. — Rönnow, S., fil. lic., Stockholm.

Sandberg, H., redaktör, Drottningholm. — Saxon, J. L., redaktör, Stockholm. — Schimmelpfennig, C. F. V., apotekare, Stockholm. — Selling, G., fil. kand., Stockholm. — Sjöberg, E., fröken, stärbhus, Stockholm. — Smit, W., Waldeck, Syrmontlaan 2, Overveen. — Stenbock, L., grevinna, Linköping. — Sundholm, E., fröken, Stockholm. — Svenonius, B., hovrättsnotarie, Stockholm. — Svenska bryggarföreningen, Stockholm. — Svenska naturskyddsföreningen, Stockholm. — Svensson, S., amanuens, Stockholm. — Svensson, St., herr, Bagartorp, Nyköping. — Sveriges husmodersföreningars riksförbund. — v. Sydow, C. W., docent, Lund.

Tang-Kristensen, E., skriftställare, Vejle, Danmark. — Timm, E., fru, Kumla, Tärna. — Trotzig, K. E., rådmän, Hedemora.

Uldall, K., underinspektör, Köpenhamn. — Universitetet i Uppsala. — Upmark, G., Nordiska Museets styresman, Stockholm.

Wahlberg, A., fru, Bjuv. — Wancke, Folke, bankkamrerare, Stockholm. — Wandler, S., fröken, Stockholm. — Wengström, G., amanuens, Stockholm. — Westermärk, E., fröken, Stockholm. — Vibom, E., revisor, Råsunda. — Wiklund, K. B., professor, Uppsala. — Wilms, E., direktör, Stockholm. — Vinberg, G., fru, Stockholm. — Västra Värmlands museum, Arvika.

Zickerman, L., fröken, Vittsjö.

Gåvor till Skansen hava år 1927 lämnats av följande:

Ahnfelt, E., disponent, Stockholm. — Andersson, Erik G., handlande, Stockholm. — Andersson, Signe, fröken, Stockholm.

Banankompaniet, Stockholm. — Behrnerts, J. E., hovjägare, Stockholm. — Berg, A., fröken, Stockholm. — Bergianska trädgården, Stockholm. — Bielke, Cläs, greve, Lidingö-Brevik. — Blomberg, Tage, ingenjör, Stockholm. — Bohman, R., direktör, Stockholm. — Borg, Anny, fröken, Stockholm. — von Bornstedt, B., ryttmästare, Stockholm. — Båge, Gunvor, fröken, Stockholm.

Carlsson, Sten, herr, Oakhill, Djurgården, Stockholm.

Degerholm, John, sjökaptan, Stockholm. — Dahlgren, Elsa, fröken, Stockholm. — Djurgårdsförvaltningen, Stockholm.

Engstrand, H., disponent, Stockholm. — Eriksson, Dagny, fröken, Stockholm. — Eriksson, D. E., trädgårdsmästare, Tullgarns slottsträdgård, Vagnshärad. — Eriksson, Margit, fröken, Stockholm.

Ferm, Bror, herr, Stockholm. — Forsberg, Anni, fru, Stockholm. — Fredriksson, Lennart, Stockholm. — Fritzdorf, Kurt, stud., Stockholm.

Gunnarsson, J., korpral, Stockholm. — Gylling, O., intendent, Malmö: 1 scheltopusik.

Hagman, Harry, herr, Stockholm — Hammarstrand, R., herr, Stockholm. — Hedblom, H., djurvårdare, Gröndal, Djurgården, Stockholm. — Hermelin, Eugén, friherre, kapten, Stockholm. — von Hofsten, Gustaf, Rosenhill, Djurgården, Stockholm. — Holmberg, Sture, Elektricitetsverket, Värtan. — Holmer, Ivar, grosshandlare, Wiksund, Stockholm. — Hörnström, E., fröken, Björsåtra.

Jakobsson, Nils, lektor, Linköping. — Jansson, Erik O., förman, Stockholm. — Jeppsson, M., herr, Stockholm. — Johnson, Helge, Ax:son, hovjägmästare, Berga, Västerhanninge: 70 grodningar. — Johansson, K., fanjunkare, Dragonskasium, Stockholm. — Johansson, Kurt, fågelhandlare, Stockholm. — Johansson, Lennart, herr, Thielska Galleriet, Djurgården, Stockholm. — Johansson, Märta, fröken, Äppelvikén.

Rindahl, H. G., handlande, Stockholm. — Kosack, Emil, tryckerifaktor, Djursholms Ösby. — Kruckenberg, Gerda, fru, Stockholm.

Larsson, Folke, stud., Stockholm: 1 hare. — Larsson, Yngve, herr, Djurgården, Stockholm. — Leuhusen, Carl G. M., friherre, Lilla Sjötullen, Djurgården, Stockholm. — Lewin, Visen, amanuens, Stockholm. — Lind, N. G. C., magasinsföreståndare, Stockholm. — Lindeberg, A., herr, Stockholm. — Lindholm, O., Trälleborg: 2 st. rashöns. — Lindsteen, Anna, doktorinna, Stockholm. — Linköpings gymnasium, Linköping: 2 st. djäknekappor av vadmal. — Liljeholm, Anna, Stockholm. — Looström, Axel, protokollsekreterare, Stockholm: taktegel. — Lundin, Sofia, fru, Stockholm. — Lövdal, Alf, herr, Stockholm.

Magasinet, Breda gatan 8, Stockholm. — Malungs Hembygdsförening: takkrokar. — Marabou chokladfabrik, Sundbyberg. — Marks von Württemberg, E., frih., Stockholm. — Moberger, C. G., kapten, Stockholm. — Montell, A., jägmästare, Stockholm: 1 älgkrona.

Nyström, N. Th., handlande, Djursholm, Stockholm.

Persson, J. M., disponent, Oskar Fredriksborg: 1 beckasin. — Peters, Anna, Greta, fröken, Stockholm. — Peters, Kerstin, fröken, Stockholm. — Peters, Signe, fru, Stockholm.

Ramberg, E., handelsresande, Älvsjö. — Reinholds bageri, Stockholm. — Remmler, F. W., fil. dr., Kajana. — Runebrand, A., herr, Norrtälje: 1 bivräk.

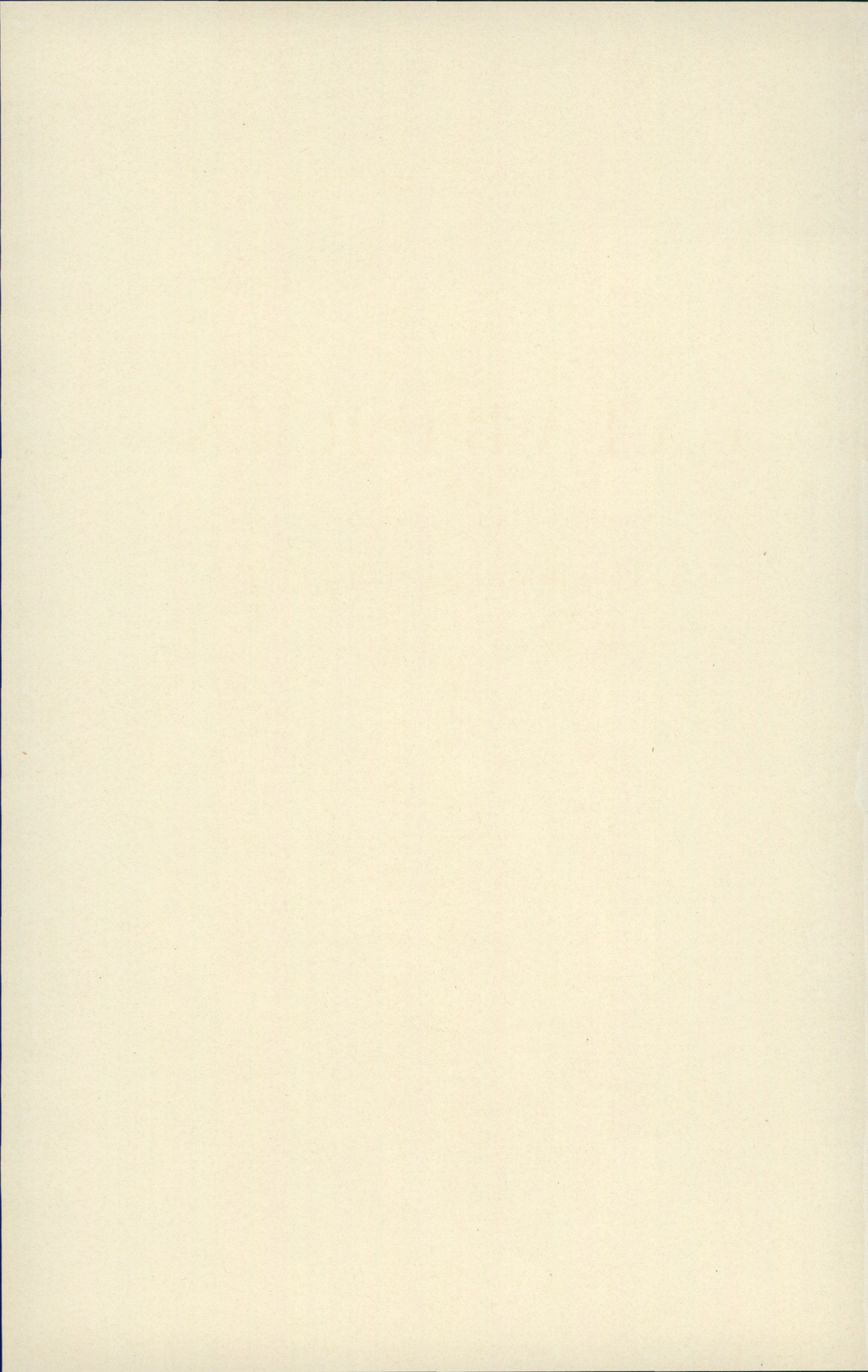
Salmonsson, S., herr, Myrheden: 4 fjällvråkar. — Sandell, Robert, grosshandlare, Stockholm. — Saltsjökvärn, A.-B., Stockholm. — Severin, Hugo, doktor, Karlstad. — Siemeson, A., direktör, Stockholm. — Sjöberg, Emil, f. d. justitiekansler, Stockholm: 2 st. justitie-kanslersuniformer. — Sjöholm, E., djurvårdare, Stockholm. — Sjölander, Gunvor, fröken, Stockholm. — Sjöstedt, Y., professor, Stockholm: 1 st. fågelspindel. — Strandqvist, Nils, polisman, Stockholm. — Stranne, Charles, Göteborg: 1 jaktfalk. — Sterne, Hugo, herr, Mjölby. — Suvenniemi Zoologiska station, Kajana: 1 st. flygekorre, 1 st. hermelin, 2 st. jordugglor, 2 st. hornugglor. — Sveno, C., apotekare, Bergsjö: 1 st. trana. — Svensson, Aina, fröken, Skoghall. — Svensson, Axel, fanjunkare, Stockholm. — Svensson, K., sjökaptén, Stockholm: 1 spinnrock, 1 reskoffert av sälskinn. — Söderberg, E., herr, Bergianska Trädgården, Stockholm: 4 st. bastarduvor. — Söderström, H., herr, Stockholm.

Thuveesson, S. O., direktör, Stockholm: 2 st. frettar. — Trelleborgs stadspark. — Tägtström, B., jägmästare, Österby, Dannemora: näckrosor.

Uggla, Nils, stud., Stockholm. — af Ugglas, Gustaf, friherre, Forsmark, Dannemora: 1 st. sädgås.

Varenius, Sophie, fröken: 3 st. ridsadlar för dam, 1 st. riddräkt. — Veterinärhögskolan, Stockholm. — Wedberg, Valborg, fröken, stärbhus, diverse dräkttdelar. — Widgren, A., fru, Stockholm: 1 st. länsmansuniform, slutet av 1800-talet. — Wijkander, E., fru, Stockholm. — Wingårdh, Billy, stud., Stockholm. — Wetterling, Alexandra, fru, Stockholm.

Österman, J., djurvårdare, Stockholm.

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

KULTURHISTORISK TIDSKRIFT

1928

STOCKHOLM 1929

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

280653

Redaktion:

Häfte 1—2. Fil. dr Gustaf Upmark, styresman för Nordiska museet och Skansen.

Häfte 3. Fil. dr Sigurd Erixon, t. f. styresman.

Häfte 4. Professor Andreas Lindblom, styresman.

Red.-sekr.: Fil. lic. Gösta Berg, amanuens vid Nordiska museet.

INNEHÅLL.

	Sid.
ALTHIN, TORSTEN, Restaurering av mekaniska modeller	1
BERG, GÖSTA, Göternas dryckeshorn	193
BYBERG, A. T., Värmländskt svedjebruk vid tiden omkring 1860	165
DENCKER, NILS, Sockenboöknamen i Södermanlands län	117
HAGBERG, LOUISE, Hur Porla brunn upptäcktes. Uppteckning i Nordiska museets arkiv	185
HAMMARSTEDT, N. E., Älvstenen med trolldockorna vid Bor's bruk i Västmanland	160
HILLGREN, BROR, En ålderdomlig kistdekoration	71
HUMBLA, PHILIBERT, Om tatuering i våra dagars Sverige	95
JOHANSSON, SELMA, Bohusländsk ullberedning i äldre och nuvarande tid	187
KARLSON, WILLIAM, Claes Eric Reding	12
KLEIN, ERNST, Gullik Falk †	198
LEIJONHUFVUD, SIGRID, En släktklenod	83
LEWIN, ANNA, Årstaklubbens broderi- och spetsutställning 23 april—16 maj 1927	20
MALMBORG, GÖSTA, Ett bidrag till klingsmeden Johan Bertram d. y:s biografi	127
MODÉER, IVAR, Öländskt tallrepslageri	27
SAHLGREN, JÖRAN, Porla brunn, en gammal offerkälla	176
VON WALTERSTORFF, EMELIE, En vävstol och en varpa	143

Litteratur.

Béaloideas, The Journal of the Folklore of Irland Society, av Gösta Berg	140
BONDESSON, BONDE, Onsjö härads milstolpar, av Gösta Berg	137
BÄCHTOLD-STÄUBLI, H. m. fl., Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, B. I., av N. E. H.	204
CAMPBELL, ÅKE, Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet, av S. E.	200
CEDERGREN, K. G., Ur Vänersborgs stads hävder, av G. B.	80
Falbygden, I, av G. B.	81

	Sid.
FALCK, A. E., Nyköpings handels-societet, Hantverksskrån och fabriks- väsen, Nyköpings Fabriks- och Hantverksförening, av —a—i . . .	209
Festskrift för Marie Andree-Eysn, av N. E. H.	137
Gamla korsstygnsmonster från Vadsbo härad, Västergötland, av E. v. W.	78
HAGBERG, LOUISE, Gammal tro och sed i Sveriges bygder. Påskhö- tiden, av N. E. H.	208
HILLGREN, BROR, Från Delsbo, av G. B.	141
KARSTEN, T. E., Die Germanen, av G. B.	139
KARUTZ, R., Die Völker Europas, av E. Klein	78
LEI JONHASON, SIGRID, Två människoöden, av G. B.	80
NORDSTRÖM, AUG, Luleåkultur, av G. B.	81
ROMDAHL, A. L., och DAHLGREN, S., Skara domkyrkas byggnadshistoria, av S. Dg.	152
SAHLIN, C., Ett skånskt färgeri vid början av 1870-talet, av N. E. H.	205
SAXON, J. L., Närkes kyrkor i ord och bild, av B. W—n.	207
ÅMARK, M., Kyrkklockor, klockare och klocksägner i Dalarna, av N. E. H.	206

Gåvor till Nordiska museet från landsorten insändas under adress Nordiska museet, Stockholm. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid varje föremål böra fyndort och givarens namn, titel och adress samt i övrigt varje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angivas.

Fotografier av kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utövädet av lantliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntröföremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet av Nordiska museet.

Uppteckningar om levnadssätt, sysslor och bruk i äldre tider samt om folkseder, lekar, forntrö och vidskepelser, sägner o. s. v. äro likaledes särdeles välkomna bidrag till museets arkiv för svensk folkkänedom.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften årligen och åtföljes dessutom av en redogörelse för museets och en redogörelse för Kungl. Livrustkammarens förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 10 kr. för årgång. Till de ledamöter i Samfundet för Nordiska museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm, utdelas tidskriften gratis. I huvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halva boklädspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

STOCKHOLM 1929. KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER 280653